МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
ДЕРЖАВНА ФІСКАЛЬНА СЛУЖБА УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

КОСТЮК ВОЛОДИМИР ВОЛОДИМИРОВИЧ

УДК 343.9:343.533(477)

ДИСЕРТАЦІЯ
КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИННОСТІ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право»

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело _____ **В.В. Костюк**

Науковий керівник: **Топчій Василь Васильович,**
доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України

Харків - 2019

АНОТАЦІЯ

Костюк В.В. Кримінологічна характеристика злочинності у сфері інтелектуальної власності. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право». – Харківський національний університет внутрішніх справ; Університет державної фіскальної служби України, Ірпінь, 2019.

У дисертації сформульовано та запропоновано авторське визначення злочинності у сфері інтелектуальної власності. Під цим поняттям запропоновано розуміти історично мінливе, соціальне і кримінально-правове явище, що являє собою цілісну сукупність всіх кримінальних правопорушень, які посягають на права громадян щодо володіння, користування та розпорядження результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності.

Розглянуто основні теоретико-правові основи становлення злочинності у сфері інтелектуальної власності. Зазначено, що на основі аналізу ґенези становлення та розвитку законодавства щодо охорони інтелектуальної власності зроблено висновок, що виникнення такої охорони на кожному історичному етапі обумовлювалось роллю та об'єктивною цінністю інтелектуальної власності для суспільства. Допоки інтелектуальна власність не стала предметом ринку, посягання на неї були відсутні, а отже, не існувало й об'єктивної потреби у створенні системи запобігання злочинності у цій сфері.

На основі аналізу законодавчих джерел і наукових праць виокремлено авторську періодизацію системи заходів запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності.

Висвітлено стан, рівень, структуру злочинності у сфері інтелектуальної власності. При здійсненні кримінологічного аналізу зазначеного виду злочинності використано статистичну звітність Генеральної прокуратури України та результати вибіркового дослідження кримінальних проваджень по

кримінальних правопорушеннях у сфері інтелектуальної власності з 2015 по 2019 рр.

Дано кримінологічну характеристику злочинності у сфері інтелектуальної власності та виокремлено особливості злочинності у сфері інтелектуальної власності.

На основі аналізу праць науковців виокремлено недостатньо досліджені теоретичні і практичні проблеми: 1) з'ясування стану, структури злочинності у сфері інтелектуальної власності в умовах проведення правової реформи в Україні; 2) з'ясування дефініції «злочинність у сфері інтелектуальної власності»; 3) визначення особливостей детермінації злочинності у сфері інтелектуальної власності; 4) вивчення ознак особи злочинця, що вчиняє злочини у сфері інтелектуальної власності; 5) створення дієвої системи запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності з огляду на зарубіжний досвід та міжнародні стандарти.

Охарактеризовано детермінанти злочинності у сфері інтелектуальної власності, дано кримінологічну характеристику особам, вчиняють кримінальні правопорушення у сфері інтелектуальної власності. Результати дослідження матеріалів кримінальних проваджень вказують на різний рівень кримінальної активності осіб, що вчиняють кримінальні правопорушення проти інтелектуальної власності, передбачені різними статтями КК України. Так, на початковий етап молодіжного періоду (19-24 років) припадає численна група засуджених осіб за кримінальні правопорушення, пов'язані з порушенням авторського права і суміжних прав – 26,1 %. Цей віковий період важливий етап соціалізації молоді, формування світогляду, вибору мікросередовища та отримання життєвого досвіду.

Проаналізовано загально правові та спеціально-кримінологічні заходи запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності.

Встановлено, що у нашій державі на теперішній час не створено єдиної дієвої науково обґрунтованої концепції запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності і, як наслідок, з кожним роком відбувається

загострення ситуації зі злочинним порушення прав інтелектуальної власності в Україні.

Звернено увагу на те, що на сьогоднішній день у чинному КК України відсутній єдиний підхід до кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення у сфері інтелектуальної власності. У зв'язку з цим, важливим напрямом дослідження кримінально-правової охорони інтелектуальної власності є систематизація кримінальних правопорушень у цій сфері. Зазначено, що доцільно у КК України створити окремий розділ «Кримінальні правопорушення у сфері інтелектуальної власності», до яких віднести злочинні діяння, передбачені ст.ст. 176 (Порушення авторського права і суміжних прав), 177 (Порушення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральної мікросхеми, сорт рослин, раціоналізаторську пропозицію), 203-1 (Незаконний обіг дисків для лазерних систем зчитування, матриць, обладнання та сировини для їх виробництва), 229 (Незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару), 231 (Незаконне збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять комерційну або банківську таємниці), 232 (Розголошення комерційної або банківської таємниці) КК України.

Досліджено зарубіжний досвід запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності.

Виходячи з аналізу досвіду зарубіжних країн у запобіганні злочинності у сфері інтелектуальної власності акцент зроблено на три ключові компоненти запобігання даного виду злочинності, а саме: міжнародне співробітництво (розвиток потенціалу та технічної допомоги в поліпшенні діяльності правоохоронних органів та міжнародне співробітництво між правоохоронними органами); впровадження передової практики (створення державних та приватних консультативних груп, підвищення знань правоохоронних структур у сфері інтелектуальної власності за для ефективного аналізу правопорушень даного роду, проведення заходів щодо підвищення громадської обізнаності

споживачів стосовно важливості захисту інтелектуальної власності та можливі наслідки правопорушень у цій сфері); вдосконалення правової бази.

Ключові слова: злочинність у сфері інтелектуальної власності, кримінальне правопорушення, кримінологічна характеристика, запобігання, протидія, винахід.

SUMMARY

Kostyuk V. V. Criminological characteristics of crime in the field of intellectual property. – Qualification scientific work as the manuscript.

The dissertation for obtaining the degree of Candidate of Law Sciences, Specialty 12.00.09 «Criminal Law and Criminology; Criminal and Executive Law». – Kharkiv National University of Internal Affairs; University of the State Fiscal Service of Ukraine, Irpin, 2019.

The author defines and defines the intellectual property crime in the dissertation. This concept is intended to mean a historically changing, social and criminal phenomenon, which is a complete set of all criminal offenses that violate the rights of citizens to own, use and dispose of the results of their intellectual, creative activity.

The basic theoretical and legal bases of formation of crime in the sphere of intellectual property are considered. It is noted that, based on the analysis of the genesis of the formation and development of legislation on the protection of intellectual property, it was concluded that the emergence of such protection at each historical stage was determined by the role and objective value of intellectual property for society. While intellectual property was not the subject of the market, there was no encroachment on it, and therefore there was no objective need to create a crime prevention system in this area.

On the basis of the analysis of legislative sources and scientific works, the author's periodization of the system of crime prevention measures in the field of intellectual property is singled out.

The status, level, structure of crime in the field of intellectual property is covered. In the course of criminological analysis of the specified type of crime, the statistical reporting of the Prosecutor General's Office of Ukraine and the results of a selective investigation of criminal proceedings on criminal offenses in the field of intellectual property from 2015 to 2019 were used.

The criminological characterization of crime in the field of intellectual property is given and the features of crime in the field of intellectual property are singled out.

Based on the analysis of the works of scientists, the theoretical and practical problems have been insufficiently researched: 1) finding out the state, structure of crime in the field of intellectual property in the conditions of legal reform in Ukraine; 2) clarification of the definition of "crime in the field of intellectual property"; 3) identification of features of determination of crime in the field of intellectual property; 4) studying the characteristics of the perpetrator of the offender committing crimes in the field of intellectual property; 5) creation of an effective system of preventing crime in the field of intellectual property in view of foreign experience and international standards.

The determinants of the crime in the field of intellectual property are characterized, the criminological characteristic is given to the persons, they are committing criminal offenses in the field of intellectual property. The results of the investigation of the materials of criminal proceedings indicate the different level of criminal activity of persons committing criminal offenses against intellectual property, provided for by different articles of the Criminal Code of Ukraine. Thus, at the initial stage of the youth period (19-24 years) there is a large group of convicted persons for criminal offenses related to infringement of copyright and related rights - 26.1%. This age period is an important stage in socializing young people, shaping their outlook, choosing a microenvironment and gaining life experiences.

The general legal and special criminological measures for the prevention of crime in the field of intellectual property are analyzed.

It is established that in our country at present there is no unified effective scientifically substantiated concept of crime prevention in the sphere of intellectual property and, as a result, every year there is an aggravation of the situation with criminal violation of intellectual property rights in Ukraine.

Attention is drawn to the fact that the current Criminal Code of Ukraine lacks a single approach to criminal liability for criminal offenses in the field of intellectual

property. In this regard, an important area of investigation of criminal protection of intellectual property is the systematization of criminal offenses in this area. It is stated that it is advisable in the Criminal Code of Ukraine to create a separate section «Criminal offenses in the field of intellectual property», which include the criminal offenses provided for by Art. 176 (Copyright and Related Rights Violations), 177 (Invention of Rights to the Invention, Utility Model, Industrial Design, Integrated Circuit Topography, Plant Variety, Rationalization Proposal), 203-1 (Illicit Disk Management for Laser Reading Systems, Matrices, Equipment, and raw materials for their production), 229 (Illegal use of the mark for goods and services, trade name, qualified indication of the origin of the goods), 231 (Illegal collection for the purpose of using or using information constituting commercial or bank Ku secret), 232 (disclosure of commercial or banking secrecy) of the Criminal Code of Ukraine.

The foreign experience of preventing crime in the field of intellectual property is explored.

Based on the analysis of the experience of foreign countries in preventing crime in the field of intellectual property, the emphasis is on three key components of prevention of this type of crime, namely: international cooperation (capacity development and technical assistance in improving the activities of law enforcement agencies and international cooperation between law enforcement agencies); implementation of best practices (establishment of public and private advisory groups, enhancement of knowledge of law enforcement structures in the field of intellectual property in order to effectively analyze offenses of this kind, conduct measures to raise public awareness of consumers about the importance of protection of intellectual property and possible consequences of offenses in this area; improving the legal framework.

Key words: crime in the sphere of intellectual property, criminal offence, criminological characteristic, prevention, counteraction, invention.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Костюк В. В. Предотвращение преступности в сфере интеллектуальной собственности: уголовно-правовой аспект. *Журнал «Legea şi viaţa».* 2019. № 9/2. С. 76-79.

2. Костюк В. В. Законодавче закріплення протидії злочинності у сфері інтелектуальної власності в Україні. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. № 5. С. 292-295.

3. Костюк В.В. Досвід європейських країн щодо запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності. *Вісник Міжнародного гуманітарного університету.* 2019. Випуск 39. С. 115-117.

4. Костюк В.В. Історико-теоретичні аспекти становлення протидії злочинності у сфері інтелектуальної власності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету Серія «Право».* 2016. № 40. Том 3. С. 7-9.

5. Костюк В. В. Причини та умови злочинності у сфері інтелектуальної власності. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2017. № 1(16). Том 2. С. 222-235.

6. Костюк В. В. Досвід США у запобіганні злочинності у сфері інтелектуальної власності. *Актуальні питання правової теорії і юридичної практики*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 9-10 серпня 2019 р.). Одеса : Причорноморська фундація права, 2019. С. 81-83.

7. Костюк В. В. Особливості профілактики злочинності у сфері інтелектуальної власності. *Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки в країнах Європи та Азії*: матеріали XI Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Переяслав-Хмельницький, 31 грудня 2018 р.). Переяслав-Хмельницький : ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», 2018. С. 99-101.

8. Костюк В. В. Деякі аспекти спеціально-кримінологічного запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності. *Проблеми та стан дотримання*

захисту прав людини в Україні: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 16-17 серпня 2019 р.). Львів : Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2019. С. 142-143.

ЗМІСТ

ВСТУП……4

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ЗЛОЧИННОСТІ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ……..14

1.1 Ступінь наукової розробленості проблем злочинності у сфері інтелектуальної власності……..14

1.2 Генеза дослідження проблеми злочинності у сфері інтелектуальної власності……..32

1.3 Поняття та зміст злочинності у сфері інтелектуальної власності……..……50

Висновки до Розділу 1……..63

РОЗДІЛ 2 ОКРЕМІ ОЗНАКИ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЗЛОЧИННОСТІ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ……..64

2.1 Стан, тенденції та структура злочинності у сфері інтелектуальної власності……...64

2.2 Детермінація злочинності у сфері інтелектуальної власності…..75

2.3 Характеристика особи, що вчиняє кримінальні правопорушення у сфері інтелектуальної власності……91

Висновки до Розділу 2……104

РОЗДІЛ 3 ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В КОНТЕКСТІ ЗАПОЗИЧЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ……..106

3.1 Загальноправові та спеціально-кримінологічні засади запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності……106

3.2 Особливості кримінально-правового запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності……..133

3.3 Зарубіжний досвід запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності……140

Висновки до Розділу 3……166

ВИСНОВКИ……168

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ……..174

ДОДАТКИ……...200

ВСТУП

Актуальність теми обраного дослідження. У сучасних умовах глобальної конкуренції й поглиблення інтеграції у світове господарство важливим фактором забезпечення соціально-економічного зростання держави є науково-технічний прогрес та інтелектуалізація основних факторів виробництва. В Україні дедалі більша частина валового внутрішнього продукту формується за рахунок об'єктів інтелектуальної власності та інновацій, роль яких в економіці й суспільстві постійно зростає, а поряд з цим зростає і рівень злочинності у сфері інтелектуальної власності, з'являються нові способи їх вчинення.

Ратифікуючи Угоду про партнерство і співробітництво з Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами, Україна взяла на себе зобов'язання продовжити удосконалення захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності для забезпечення рівня охорони, аналогічного до існуючого у Співтовариствах. Відповідно до цього інтелектуальна власність та її захист є одним із пріоритетних сфер, у яких має здійснюватися адаптація законодавства України до правової системи Європейського Союзу.

Для нашої держави, в законодавстві якої поняття «правовий інститут інтелектуальної власності» – відносно нове явище, ситуація є досить актуальною, адже суспільство сьогодні, на жаль, має недостатньо високий рівень правової культури, що виявляється, зокрема, і в недостатньому рівні поваги до інтелектуальної власності інших осіб. До того ж у чинному Кримінальному кодексі України (далі – КК України) не використовується термін «інтелектуальна власність».

Варто зазначити, що щорічно в Україні реєструється значна кількість кримінальних правопорушень у сфері інтелектуальної власності. Усього впродовж 2015–2019 рр. в Україні зареєстровано 2 594 таких кримінальних правопорушень, тобто в середньому 518 злочинних діянь на рік. Окремо

потрібно відмітити досить стрімке зростання рівня кримінальних правопорушень, які передбачаються ст. 229 КК України («Незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару»), з 2015 до 2018 років (більш ніж у 4 рази)[1].

Кількість зареєстрованих кримінальних правопорушень є набагато більшою за кількість справ, розглянутих у судах. Так, за даними Єдиного державного реєстру судових рішень у період з 2015 до 2018 років було винесено: за статтею 229 КК України – 40 вироків, за статтею 176 КК України («Порушення авторського права і суміжних прав») – 90 вироків, за статтею 177 КК України («Порушення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральної мікросхеми, сорт рослин, раціоналізаторську пропозицію») – 1 виправдувальний вирок. Це свідчить про зниження ефективності роботи правоохоронних органів у сфері запобігання досліджуваної злочинності.

Успішне запобігання кримінальних правопорушень у сфері інтелектуальної власності стає неможливим без реформування чинного кримінального законодавства України і підвищення ефективності діяльності суб'єктів запобігання цьому виду злочинності. При цьому стає необхідним проведення ґрунтовних кримінологічних досліджень кримінальних правопорушень у сфері інтелектуальної власності.

Теоретичним основам дослідження кримінологічної характеристики злочинності приділяли увагу як вітчизняні, так і зарубіжні науковці, зокрема А. Т. Алексєєв, А. Б. Благая, І. Г. Богатирьов, О. І. Богатирьова, М. Ю. Валуйська, Я. І. Гилинський, В. В. Голіна, В. О. Глушков, А. С. Гутник, Л. М. Давиденко, І. М. Даньшин, О. М. Джужа, А. Л. Долгова, Г. І. Забрянський, А. П. Закалюк, А. Ф. Зелінський, О. Г. Кальман, І. І. Карпець, В. М. Кудрявцев, Л. В. Кондратюк, П. М. Коваленко, Т. В. Корнякова, Н. Ф. Кузнєцова, О. М. Литвинов, В. А. Мисливий, С. С. Мірошниченко, В.

[1] Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі : офіційний сайт Генеральної прокуратури України. URL : https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=113653&libid=100820&c=edit&_c=fo (дата звернення 11.09.2019).

В. Молодик, Ю. В. Нікітін, В. В. Пивоваров, В. М. Руфанова, О. О. Титаренко, В. В. Топчій, В. Б. Ястребов та інші.

Деяким аспектам кримінологічної характеристики злочинності у сфері інтелектуальної власності були присвячені праці П. П. Андрушка, П. С. Берзіна, М. В. Борути, В. Д. Гулкевича, І. І. Давидович, С. Я. Лихової, А. С. Нерсесяна, О. Е. Радутного, С. О. Харламової, В. Б. Харченко, І. М. Шермана, А. М. Волощука, Х. П. Ярмакі, О. О. Чернишової, Р. С. Филь та інших дослідників.

Проблеми кримінально-правового запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності у контексті запозичення європейського досвіду висвітлив В. Б. Харченко у докторській дисертації на тему: «Кримінально-правова охорона прав на об'єкти інтелектуальної власності в Україні: перспективи розвитку та гармонізації з європейським законодавством» (м. Харків, 2011). Значну увагу проблемі кримінологічного дослідження злочинності у сфері інтелектуальної власності присвятила А. А. Ломакіна у кандидатській дисертації на тему: «Злочини у сфері інтелектуальної власності: кримінологічне дослідження» (м. Харків, 2017). Детальний кримінологічний аналіз кількісних і якісних показників злочинності у сфері інтелектуальної власності здійснив О. В. Новіков у кандидатській дисертації на тему: «Кримінологічна характеристика та запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності» (м. Харків, 2015). Особливості кримінально-правового запобігання злочинів у сфері інтелектуальної власності розглядав І. М. Романюк у кандидатській дисертації «Кримінально-правова характеристика злочинів, що посягають на інтелектуальну власність в Україні» (м. Львів, 2018).

Поряд з цим варто констатувати, що сучасні теоретичні уявлення про кримінологічну характеристику злочинності у сфері інтелектуальної власності усе ще перебувають у стадії активного наукового та ідеологічного переосмислення. Дискусії тривають як щодо поняття та особливостей злочинності у сфері інтелектуальної власності, її детермінації, так і щодо ефективної системи заходів запобігання цьому

виду злочинності, зокрема кримінально-правовому запобіганню. Багато авторів пропонують систему кримінальних правопорушень у сфері інтелектуальної власності, використовуючи різні, а то й однакові критерії, формуючи при цьому будь-які системи таких злочинних діянь як за обсягом, так і змістом.

Усе це визначає необхідність теоретико-методологічного аналізу широкого кола питань, пов'язаних з кримінологічною характеристикою злочинності у сфері інтелектуальної власності. При цьому у дослідженні зроблено акцент на теоретичних та правових основах кримінологічної характеристики злочинності у сфері інтелектуальної власності, особливостях детермінації цього виду злочинності, запобігання кримінальним правопорушенням у сфері інтелектуальної власності в контексті запозичення зарубіжного досвіду. Саме ці напрями дослідження є особливо актуальними на фоні тих змін, що упродовж останніх років відбуваються у національній системі діяльності правоохоронних органів.

Наведене і зумовлює актуальність дисертації, яка спрямована на дослідження кримінологічної характеристики злочинності у сфері інтелектуальної власності та розроблення системи заходів запобігання останній.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Обраний напрям дослідження ґрунтується на положеннях Концепції розвитку національної системи правової охорони інтелектуальної власності, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 червня 2002 р. № 321-р., Плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2015 р. № 1393-р, Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки, схваленої Указом Президента України від 20 травня 2015 р. № 276/2015, Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України від 25 серпня 2015 р. № 501/2015, Рішення Ради

національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 р. «Про заходи щодо посилення боротьби зі злочинністю в Україні», введеним у дію Указом Президента України від 16.06.2015 № 341/2015, Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», схваленої Указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015, Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 рр., затверджених постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 р.

Тема роботи затверджена Вченою радою Харківського національного університету внутрішніх справ (протокол № 6 від 23 червня 2016 року).

Мета і завдання дослідження. *Метою* дослідження є теоретичне узагальнення та нове розв'язання наукового завдання, що полягає у виробленні належної моделі кримінологічної характеристики злочинності у сфері інтелектуальної власності, а також розроблення на цій основі науково обґрунтованих пропозицій щодо удосконалення чинного законодавства та практики його застосування.

Для досягнення поставленої мети були сформульовані такі *завдання*:

– з'ясувати стан наукової розробленості проблем злочинності у сфері інтелектуальної власності;

– дослідити ґенезу досліджень проблем злочинності у сфері інтелектуальної власності;

– розкрити поняття та зміст злочинності у сфері інтелектуальної власності;

– проаналізувати стан, тенденції та структуру злочинності у сфері інтелектуальної власності;

– охарактеризувати особу, що вчиняє кримінальні правопорушення у сфері інтелектуальної власності;

– розробити систему загальноправових та спеціально-кримінологічних засад запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності;

– визначити особливості кримінально-правового запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності;

– проаналізувати зарубіжний досвід запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у зв'язку із вчиненням кримінальних правопорушень у сфері інтелектуальної власності.

Предметом дослідження є кримінологічна характеристика злочинності у сфері інтелектуальної власності.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження становить система загальнонаукових та спеціально-наукових методів і підходів, що забезпечили об'єктивний аналіз досліджуваного предмета. З урахуванням специфіки теми, мети і задач дослідження використовувалися такі методи: *діалектичний метод* – застосовано для проведення повного і всебічного дослідження кримінологічної характеристики злочинності у сфері інтелектуальної власності (розділи 1–2); *теоретичного аналізу та синтезу* (індукція, дедукція, порівняння, аналогія, абстрагування, класифікація) – проаналізовано наукові погляди на проблему кримінологічної характеристики злочинності у сфері інтелектуальної власності, досліджено чинне законодавство, що регулює питання запобігання такого виду злочинності, визначено та проаналізовано основні прояви злочинності у сфері інтелектуальної власності (розділи 1–3); *системно-структурний метод* – використано для дослідження детермінаційного комплексу злочинності у сфері інтелектуальної власності та системи запобігання цьому явищу (підрозділи 2.2, 3.1); *формально-логічні методи* – застосовано для тлумачення та розмежування основних понять досліджуваного явища (підрозділи 1.2, 1.3, 2.3); *порівняльно-правовий метод* – застосовано щодо порівняння положень законодавства України з відповідними положеннями законодавства інших держав та міжнародно-правових актів (підрозділ 3.3); *соціологічні методи* дослідження у формі анкетування – надано змогу визначити сучасний стан запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2, 3.3).

Емпіричну базу дослідження складають результати анкетування 427 слідчих Національної поліції, суддів, прокурорів у таких областях України, як Івано-Франківська, Львівська, Рівненська, Житомирська, Закарпатська, Дніпропетровська, Київська та м. Київ, статистичні дані Верховного Суду, Генеральної прокуратури і Єдиного державного реєстру судових рішень, узагальнені дані вивчення 201 матеріалу кримінальних проваджень про кримінальні правопорушення у сфері інтелектуальної власності.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що за характером та змістом розроблених проблем дисертація є одним з перших в Україні комплексних монографічних досліджень кримінологічної характеристики злочинності у сфері інтелектуальної власності. На основі сучасних уявлень про злочинність у сфері інтелектуальної власності з використанням системного підходу дисертантом сформовано ряд нових положень, які визначають внесок автора в розроблення зазначеної проблематики, а саме:

вперше:

– виокремлено історичну періодизацію становлення запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності шляхом розгляду п’яти періодів;

– розроблено проект Концепції реалізації державної політики щодо профілактики правопорушень у сфері інтелектуальної власності на період до 2025 року, в якому передбачено систему заходів запобігання правопорушенням у сфері інтелектуальної власності;

– з метою закріплення у КК України відповідальності за подання заявок на винаходи в іноземні країни без попереднього подання таких заявок в Україні запропоновано внести доповнення статтею 177-1;

удосконалено:

– наукову позицію щодо виокремлення всіх кримінальних правопорушень у сфері інтелектуальної власності в окремому розділі КК України;

– наукові розробки щодо кримінологічного портрета особи, що вчиняє кримінальні правопорушення у сфері інтелектуальної власності;

– поняття «злочинність у сфері інтелектуальної власності», під яким запропоновано розуміти історично мінливе, соціальне і кримінально-правове явище, що являє собою цілісну сукупність усіх кримінальних правопорушень, які посягають на права громадян щодо володіння, користування та розпорядження результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності;

дістали подальшого розвитку:

– стан наукової розробленості поняття та змісту кримінологічної характеристики злочинності у сфері інтелектуальної власності, до якої потрібно кількісно-якісні показники кримінальних правопорушень, ознаки, що характеризують особу злочинця, причини й умови вчинення відповідної групи кримінальних правопорушень та заходи запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності;

– кримінологічний аналіз злочинності у сфері інтелектуальної власності, який здійснено з використанням статистичної звітності Генеральної прокуратури України та результатів вибіркового дослідження кримінальних проваджень, за правопорушеннями у сфері інтелектуальної власності з 2015 до 2019 рр.;

– класифікація причин і умов злочинності у сфері інтелектуальної власності, до яких віднесено економічні, політичні, організаційно-управлінські, правові, соціально-психологічні.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що обґрунтовані за результатами дослідження положення і висновки використовуються та можуть бути використані у:

– *законотворчій діяльності* – для удосконалення чинного кримінального законодавства України з питань реалізації заходів кримінально-правового забезпечення запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності (довідка Інституту законодавства Верховної Ради України від 22 жовтня 2019 року № 22/274-1-57);

– *практичній діяльності* – для організаційно-правового, методичного, інформаційного забезпечення діяльності правоохоронних органів щодо запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності (акти впровадження Головного слідчого управління Національної поліції України від 29 травня 2019 року та 4 березня 2019 року);

– *науково-дослідній сфері* – у ході подальшого дослідження і вирішення проблем, пов'язаних із запобіганням злочинності у сфері інтелектуальної власності (акт впровадження Державного науково-дослідного інституту МВС України від 10 грудня 2018 року);

– *освітньому процесі* – для підготовки та проведення лекцій, семінарських і практичних занять з навчальних дисциплін «Кримінальне право. Особлива частина», «Кримінологія» (акт впровадження ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна академія управління персоналом» від 27 грудня 2018 року).

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення, висновки й практичні рекомендації, викладені у дослідженні, обговорювалися на засіданні кафедри кримінально-правових дисциплін факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ. Результати дослідження були оприлюднені на трьох міжнародних науково-практичних конференціях, зокрема: «Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки в країнах Європи та Азії» (м. Переяслав-Хмельницький, 31 грудня 2018 року); «Актуальні питання правової теорії і юридичної практики» (м. Одеса, 9–10 серпня 2019 року); «Проблеми та стан дотримання захисту прав людини в Україні» (м. Львів, 16–17 серпня 2019 року).

Публікації. Основні положення та висновки, що сформульовані в дисертаційному дослідженні, відображено у 8 наукових публікаціях, серед яких чотири наукові статті – у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, одна стаття – у зарубіжному періодичному виданні та три тези доповідей, опублікованих у збірниках матеріалів міжнародних науково-практичних конференцій.

Структура дисертації. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, що містять дев’ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 218 сторінок, з них основного тексту – 173 сторінки, списку використаних джерел – 26 сторінок (236 найменувань) та дев’ять додатків на 19 сторінках.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ЗЛОЧИННОСТІ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

1.1 Ступінь наукової розробленості проблем злочинності у сфері інтелектуальної власності

Зі здобуттям незалежності наша держава значно більше уваги стала приділяти розвитку сфери інтелектуальної власності, а також регулюванню відносин, що виникають з цього приводу. Це зумовлено насамперед тим, що інтелектуальна діяльність людини є важливою і для духовного розвитку людства, і для економічного розвитку держави. Вагомим чинником у цьому аспекті є також формування глобального інформаційного простору, підґрунтя якого – комп'ютерна інформація та інформаційні технології [154, с. 23].

Варто зазначити, що питанню удосконалення правової охорони інтелектуальної власності присвятили свої праці науковці з різних галузей права, зокрема, цивільного права, адміністративного, торгового, кримінального права, які слугують підґрунтям для розроблення нормативно-правових актів.

Так, С. М. Клейменова досліджувала авторські правовідносини як форму реалізації правомочностей суб'єктів авторського права. Дослідниця визначила суть авторського права в об'єктивному та суб'єктивному значеннях. Також у праці виявлено причини неможливості застосування правової категорії «інтелектуальна власність» до авторських прав і обґрунтовано доцільність використання категорії «виключні права» [64, с. 20].

З позиції економіки різноманітні аспекти інтелектуальної власності розглядає Т. В. Павленко, визначивши зміст поняття «економічний механізм управління інтелектуальною власністю підприємства» й

уточнивши визначення категорії «інтелектуальна власність» як системи економіко-правових відносин власності щодо результатів творчої діяльності працівників [131, с. 20]. Із економічної позиції інтелектуальну власність також досліджували О. М. Литвин [100, с.17], О. В. Манжура [110, с. 20] та Т. О. Гусаковська [35, с. 20].

А. В. Єременко розглянув інтелектуальну власність у глобальній торговій системі. Автор висвітлив процеси інтернаціоналізації прав інтелектуальної власності, етапи створення сучасної міжнародної системи регулювання пов'язаних з торгівлею прав інтелектуальної власності. Розкрито роль інтелектуальної власності у формуванні мікро- та макрорівневих конкурентних переваг суб'єктів міжнародної економічної діяльності [50, с. 19].

Ще один дослідник проблем інтелектуальної власності М. Ю. Потоцький провів загальнотеоретичне дослідження правового регулювання інтелектуальної власності в Україні та навів пропозиції з урахуванням особливостей національної законотворчої діяльності в цій сфері щодо вдосконалення концептуальних дефініцій основних і суміжних правових понять і категорій – «інтелектуальна власність», «загальносоціальне право інтелектуальної власності», «суб'єктивне право інтелектуальної власності», «зміст суб'єктивного права інтелектуальної власності», «здійснення суб'єктивного права інтелектуальної власності», «межі здійснення суб'єктивного права інтелектуальної власності», «використання прав на об'єкти права інтелектуальної власності», «використання об'єктів права інтелектуальної власності», «розпорядження майновими правами інтелектуальної власності» [138, с. 20].

У контексті нашого дослідження треба також звернути увагу на роботу Г. В. Довгань, в якій автор комплексно розглянув історію права інтелектуальної власності та законодавства про інтелектуальну власність в Україні. На підставі результатів проведеного дослідження обґрунтовано

висновок про історичну зумовленість становлення цього права в Україні та наступність його розвитку [47, с. 16].

Необхідно визнати, що проблема відповідальності за кримінальні правопорушення, які посягають на інтелектуальну власність, належить до недостатньо досліджених у кримінально-правовій науці. На монографічному та дисертаційному рівнях в більшості вивчали цивільно-правові й адміністративні засади цієї проблеми. Питання кримінально-правового запобігання злочинів у сфері інтелектуальної власності розглядалися лише частково в окремих пунктах монографій, дисертацій, в наукових статтях, навчальних посібниках, підручниках тощо. Але на особливу увагу під час вивчення злочинності у сфері інтелектуальної власності доцільно звернути на аналіз кримінальної відповідальності за ці види злочинів.

З-поміж комплексних наукових досліджень, що стосуються проблематики охорони інтелектуальної власності, треба звернути увагу на дисертацію А. С. Нерсесяна, в якій автор розглянув питання кримінально-правової охорони прав інтелектуальної власності в контексті основних соціальних та правових чинників, які впливають на стан кримінально-правової охорони цих прав. Автор зосередив увагу на процесах становлення та розвитку законодавства, завдяки якому здійснювалась кримінально-правова охорона прав інтелектуальної власності у Російській імперії, СРСР та незалежній Україні, а також розглянув норми Угоди про торговельні аспекти цих прав, які є базовими для основних вимог до кримінально-правової охорони прав інтелектуальної власності. На підставі результатів дослідження різноманітних концепцій щодо загального об’єкта злочину дисертант навів визначення родового об’єкта злочинів проти прав інтелектуальної власності, а також безпосереднього об’єкта кожного з цих злочинів [119, с. 19].

Ще один науковець П. С. Берзін розглянув проблеми кримінально-правового аналізу незаконного використання засобів індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів і послуг та розкрив зміст ознак

складів цього кримінального правопорушення. На підставі аналізу об'єктів права інтелектуальної власності, зазначених у Цивільному та Господарському кодексах України, автор визначив об'єкт цього кримінального правопорушення, його місце в системі кримінальних правопорушень, що посягають на право інтелектуальної власності. У кримінально-правовому аспекті П. С. Берзін визначив зміст понять «незаконне використання», «знак для товарів і послуг», «торговельна марка», «фірмове найменування», «комерційне найменування», «кваліфіковане зазначення походження товару», «злочини, що посягають на право інтелектуальної власності», «матеріальна шкода». Доволі цікавим видається його дослідження змісту термінологічного звороту «службовою особою з використанням службового становища щодо підлеглої особи» [12, с. 316].

На особливу увагу заслуговує праця В. Б. Харченка, в якій вчений дослідив перспективи розвитку та гармонізації з європейським законодавством кримінально-правової охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності в Україні. Дослідник також звертає увагу на соціальну обумовленість криміналізації порушень прав на об'єкти інтелектуальної власності, пропонує й обґрунтовує авторське розуміння системи таких кримінальних правопорушень, висвітлює історичний досвід кримінально-правової охорони зазначених прав. З огляду на бланкетний характер диспозицій відповідних норм КК України, В. Б. Харченко розглядає найдискусійніші питання врахування положень цивільного законодавства України. На основі узагальнення наукової літератури проведених анкетувань та аналізу судової практики вчений досліджує криміногенні детермінанти злочинності у сфері інтелектуальної власності, а також визначені правові та неправові засоби протидії вказаним посяганням. Заслуговує на особливу увагу і підтримку висновок науковця, зроблений з урахуванням положень і тенденцій розвитку інституту прав інтелектуальної власності, відповідного зарубіжного досвіду щодо впорядкування системи та змісту відповідних кримінально-правових норм,

зокрема створення самостійного розділу Особливої частини КК України «Злочини у сфері інтелектуальної власності» [205, с. 480].

Цікавим і змістовним є дослідження В. Д. Гулкевича, у дисертації якого досліджено питання кримінально-правової охорони авторського права та суміжних прав [34, с. 218]. У цій роботі автор дослідив проблемні аспекти кримінально-правової охорони авторського права і суміжних прав. Проаналізовано зміст кримінально-правових понять, які використані у чинній редакції ст. 176 КК України.

Вчений довів, що чинна редакція ст. 176 КК України передбачає кримінальну відповідальність за порушення тільки майнових прав автора, виконавця, виробника фонограми, відеограми, організації мовлення, якими заподіяно вказаним особам матеріальну шкоду в значному, великому або особливо великому розмірах, а також обґрунтовує, що під матеріальною шкодою потрібно розуміти вартість порушеного майнового права суб'єкта авторського права та суміжних прав.

Водночас автор запропонував удосконалити чинну редакцію ст. 176 КК України, визнавши злочином порушення майнового права автора, виконавця, виробника фонограми, відеограми, організації мовлення, незалежно від розміру заподіяної шкоди, а також запропонував встановити кримінальну відповідальність за незаконне придбання, перевезення або зберігання з метою розповсюдження контрафактних примірників об'єктів авторського права і суміжних прав, вчинених у значному розмірі, а також за умисні дії з обходу або нейтралізації технологічних засобів захисту авторського права і суміжних прав, незаконного вилучення або зміни будь-якої інформації про управління цими правами.

Недостатньо дослідженим у науці кримінального права та кримінології залишається питання матеріальної шкоди, яка може завдаватись кримінальними правопорушеннями у сфері інтелектуальної власності. На жаль, доводиться констатувати, що в українському законодавстві не встановлено порядку визначення завданої матеріальної шкоди [154, с. 34].

З-поміж проблем охорони інтелектуальної власності виокремлюється і недостатня обізнаність суспільства в цьому питанні, що призводить до порушень прав інтелектуальної власності, а також не дає змоги своєчасно ввести об'єкти права інтелектуальної власності в цивільний обіг, а це негативно позначається на економічному розвитку держави та отриманні належного прибутку його громадянами. Захист права інтелектуальної власності в Україні здійснюють два міністерства (МОН та МВС), чотири відомства та СБУ. У державі практично не існує єдиної сформованої статистики охорони та захисту об'єктів права інтелектуальної власності [154, с. 34].

І. М. Романюк у кандидатській дисертації детально розглянув кримінально-правову характеристику правоворушень у сфері інтелектуальної власності. Автор виокремив низку теоретичних і практичних проблем щодо з'ясування: ознак та змісту поняття «злочини, що посягають на інтелектуальну власність»; об'єктивних ознак складів злочинів, що посягають на інтелектуальну власність, зокрема: 1) особливості родового об'єкта складів злочинів, що посягають на інтелектуальну власність, а отже, розміщення відповідних кримінально-правових норм у КК Україні; 2) предмета злочинів у сфері інтелектуальної власності; 3) суспільно небезпечного діяння та суспільно небезпечних наслідків як ознак об'єктивної сторони злочинів у сфері інтелектуальної власності; суб'єктивних ознак складів злочинів, що посягають на інтелектуальну власність, зокрема доцільності застосування кримінально- правових заходів щодо юридичних осіб у разі вчинення уповноваженими

особами злочинів, що посягають на інтелектуальну власність; встановлення спеціального суб'єкта; вини та і¨і¨ форми, а також мети та мотиву при вчиненні злочинів у сфері інтелектуальноі¨ власності; кваліфікованих та особливо кваліфікованих складів злочинів, що посягають на інтелектуальну власність.

У дисертації також з'ясовано проблеми застосування та напрями вдосконалення кримінально-правових норм, які передбачають відповідальність за злочини, що посягають на інтелектуальну власність. З цією метою виокремлено проблеми кваліфікації¨ злочинів, що посягають на інтелектуальну власність, та окреслено напрями удосконалення законодавства, що регламентує кримінальну відповідальність за злочини, що посягають на інтелектуальну власність [154, с. 4-5].

Якщо кримінально-правова охорона інтелектуальної власності в Україні досліджувалася багатьма науковцями, кримінологічна характеристика злочинності у сфері інтелектуальної власності не є достатньо дослідженою.

Так, аналіз наукових розробок у сфері інтелектуальної¨ власності свідчить про необхідність проведення комплексного наукового дослідження кримінологічної характеристики злочинності у сфері інтелектуальної власності в Україні.

Для початку потрібно детально розглянути поняття та зміст кримінологічної характеристики злочинності. З цього приводу зазначимо, що єдиного наукового підходу до цієї проблематики немає.

Термін «характеристика» має декілька значень. Одне з них – опис характерних, відмінних якостей, властивостей будь-кого, будь-чого. В такому значенні даний термін використовується і тоді, коли мова йде про опис злочинності. Характеристика злочинності – це опис найбільш вагомих її властивостей, що відрізняють дане явище від інших негативних явищ масового характеру. У зв'язку з тим, що злочинність уявляє собою складне та багатогранне явище і є об'єктом дослідження низки юридичних наук, поряд із поняттям «кримінологічна характеристика злочинності» на практиці та в теорії використовуються також такі поняття, як кримінально-правова характеристика, криміналістична характеристика тощо.

У кримінально-правовій літературі під характеристикою розуміється виділення та опис елементів, що утворюють склад злочину: об'єкт злочину та об'єктивна сторона, суб'єкт злочину та суб'єктивна сторона.

Суттєвий внесок у розробку наукової категорії «характеристика злочинів» внесли представники криміналістики. Ще в 80-х роках минулого століття криміналістами була опублікована низка статей, присвячених цій проблемі. Там підкреслювалось, що криміналістична характеристика представляє собою систему даних про визначену категорію злочинів, знання яких сприяє розкриттю та дослідженню цих злочинів. Значний внесок в дослідження цієї проблеми внесли такі українські криміналісти, як В. Є. Коновалова, А. Н. Колесніченко, Г. А. Матусовський, Л. Н. Кривоченко та ін.

Варто додати, що у криміналістичній літературі дана проблема знаходиться у центрі уваги і на теперішній час. Один із зазначених авторів надав розгорнуте визначення поняття «кримінологічна характеристика злочинів», як «система узагальнених даних про певні однорідні типові ознаки суб'єкта цих діянь, мотивації його злочинної поведінки, предметі посягання, обставинах злочину, злочинних способах та наслідках, що мають значення для виявлення та розкриття злочинів криміналістичними засобами, прийомами та методами» [111, с. 51].

У кримінологічній науці єдиної точки зору з приводу встановлення змісту та обсягу поняття кримінологічної характеристики не існує. Етимологічно поняття «характеристика» походить від грецької «той, хто служить відмітною ознакою». Відповідно до тлумачних словників «характеристика» - це опис, аналіз, оцінювання певних явищ, відмінних особливостей когось або чогось; опис, визначення істотних, характерних особливостей, ознак кого-, чого-небудь [171, с. 38].

Отже, характеристика – інформація щодо найбільш загальних якостей, притаманних досліджуваному явищу. Зважаючи на те, що кримінологія досліджує злочинність, кримінологічна характеристика містить узагальнену інформацію щодо особливостей певного виду злочинності.

Переважна більшість розбіжностей у визначенні поняття «кримінологічна характеристика» полягає в тому, що кожна з точок зору передбачає різну кількість складових елементів цієї характеристики. При цьому спірність питання точиться навколо предмета дослідження кримінології як науки.

Варто зазначити, що серед науковців певною мірою сформувалась позиція щодо того, що утворює цей предмет. До нього відносять: злочинність як соціальне явище, детермінанти злочинності, особистість злочинця та систему заходів попереджувального впливу. Це ті основні елементи, з якими погоджується переважна більшість кримінологів. Звісно, певна кількість з них намагається внести до нього свою особисту позицію і тим самим розширює коло дослідження, але вищенаведені елементи становлять основу предмета кримінології як науки.

Загалом у розумінні змісту кримінологічної характеристики поглядів науковців можна об’єднати у дві великі групи – ті, хто пропонують скорочений перелік складових, які містять показники математичного характеру, та ті, хто пропонують розширений перелік, у якому до математичних показників додаються детермінаційні та попереджувально-значущі ознаки.

Так, наприклад, Л. М. Давиденко, розглядаючи цю проблему щодо злочинів, що посягають на безпеку праці в промисловості та будівництві, писав, що «дане поняття включає в себе сукупність таких властивостей злочинних діянь та особистісних особливостей злочинців, які важливі для розуміння причин, що обумовили ці злочини, а також для розробки попереджувальних заходів» [40, с. 5]. водночас у такому поясненні переважає суб'єктивна складова, адже для різних осіб сукупність властивостей буде різною – для однієї особи цей набір може бути більш розгорнутим, для іншої – дещо скороченим. Тому уніфіковано відобразити сукупність компонентів, які б задовольнили потреби будь-якої особи (зважаючи на індивідуальні особливості дослідників), яка вивчає причини та розробляє попереджувальні заходи окремого виду злочинності, не виявляється можливим.

Одним із прихильників розширеного розуміння кримінологічної характеристики є В. Б. Ястрєбов, який конкретизував поняття «характеристика», що охоплює комплекс ознак, що виражають сутність об'єкта, що розглядається, та такі, що дозволяють вирішувати певні задачі, реалізовувати функції досягнення конкретних теоретичних та практичних цілей. На його думку, до елементів кримінологічної характеристики потрібно віднести: сукупність кількісно-якісних показників того чи іншого різновиду злочинності; відомостей про детермінанти злочинної поведінки, заходи попереджувального впливу [221, с. 15].

На думку А. І. Алєксєєва, Б. В. Коробейникова, Н. Ф. Кузнецової, Г. М. Міньковського та інших вчених, кримінологічна характеристика охоплює кількісно-якісні показники окремої групи (виду) злочинів, дані, що характеризують особистість злочинця, причини і умови вчинення відповідної групи злочинів, а також заходи попереджувального впливу [221, с. 260].

Такі вчені, як А. Ф. Зелінський [54, с. 164] та О. Г. Кальман [59, с. 10] наголошували на тому, що кримінологічна характеристика – це комплексне поняття, яке визначає поширеність відповідної протиправної

поведінки, її різновидів, типові способи вчинення злочинних посягань, їх мотивацію, місце та час вчинення, а також особливості особистості суб'єктів злочинів. Тобто на їхню думку, поняття «кримінологічна характеристика злочинності» охоплює кількісні та якісні показники стану того або іншого виду злочинності та відомості про особистість злочинця і є дещо вужчим за попередні визначення науковців.

Також приєднуються до широкого розуміння кримінологічної характеристики й В. М. Руфанова та О. О. Титаренко, за якими зазначена характеристика повинна включати: аналіз кількісно-якісних показників окремої групи злочинів, кримінологічно-значущих груп ознак особи злочинця; криміногенні детермінанти, які обумовлюють вчинення злочинів; встановлення кореляційного зв'язку між соціальними, економічними, політичними, організаційно-управлінськими причинами та умовами вчинення конкретних злочинів [157, с. 24].

Власне бачення набору складових елементів кримінологічної характеристики пропонує С. Абдул, який наголошує, що це комплексне поняття, яке визначає поширеність відповідної протиправної поведінки, різновиди, типові способи вчинення злочинних посягань, їх мотивацію, час вчинення, а також особливості суб'єктів злочинів та їх жертв, і може слугувати одним із радикальних заходів об'єктивізації показників злочинності, установлення зв'язків між окремими складовими, проникнення у природу злочинності взагалі [1, с. 95.].

Своєрідний набір складових кримінологічної характеристики пропонує О. М. Литвинов, який наголошує, що конкретний зміст кримінологічної характеристики полягає у виявленні всіх ознак, які складають у своїй сукупності та взаємозв'язку й структуру [101, с. 581]. Автор приєднуються до інших науковців та пропонує виділяти такі групи елементів:

- кримінологічно-значимі ознаки - дані про предмет злочинного посягання, дані про особу злочинця, мотив та мету злочину; дані про особу потерпілого;

- дані, які характеризують кримінологічну ситуацію вчинення злочину - статистична поширеність злочинів; дані про соціальні умови злочину (соціально-політична; соціально-економічна; час; географія; соціальне середовище тощо);

- ознаки, які визначають специфіку діяльності із попередження злочинів - причини злочинів; наслідки злочинів; механізм злочину; обставини, що сприяють злочинам.

Група науковців, які займаються визначеною проблематикою, вважають доцільним виокремлення у кримінологічній характеристиці таких елементів, як кількісно-якісні показники, характеристику осіб, як учиняють злочини та комплекс детермінантів цих злочинів. До цієї групи належить й І. М. Копотун, який називає такий перелік складових традиційним [73, с. 177].

Але не всі наковці погоджуються з цим підходом. Адже серед вчених, які є прихильниками розуміння кримінологічної характеристики у широкому значенні, відсутня єдність у визначенні переліку її складових. Аналіз викладених точок зору свідчить про різноманітний набір елементів, які автори пропонують включати до кримінологічної характеристики (у широкому розумінні).

Автори, які досліджують певні види кримінальних правопорушень, розширюють набір складових елементів кримінологічної характеристики, запропонованих в узагальненому вигляді. Наприклад, А. С. Гутник, окреслюючи кримінологічну характеристику податкових злочинів, запропонував такий перелік складових елементів:

1) кримінологічно-значущі ознаки складу ухилень від сплати податків;

2) способи ухилень від сплати податків;

3) фактори, що детермінують злочинну діяльність у сфері оподаткування;

4) обстановку, місце, географію, середовище ухилень від сплати податків;

5) наслідки вчинення таких злочинів;

6) фактори, що впливають на ступінь латентності ухилень від сплати податків;

7) особистість злочинця, особливості та детермінацію індивідуальної злочинної поведінки стосовно ухилень від сплати податків;

8) характеристику осіб, які сприяють у вчиненні зазначених злочинів;

9) тривалість вчинення ухилень від сплати податків;

10) групове вчинення злочину (у тому числі, вчинення їх організованими злочинними групами) [36, с. 10].

Але науковці вважають, що запропонований перелік складових елементів кримінологічної характеристики занадто розгорнутий. Ми повністю підтримуємо думку В. В. Пивоварова [134, с. 70], який вбачає у запропонованих елементах перевантаженість ознаками, які так чи інакше входять до більш загальних понять, наприклад, таких як структура злочинності даного виду.

Єдність поглядів спостерігається серед тих, хто розглядає скорочений перелік складових кримінологічної характеристики. Серед них, зокрема, можна виокремити тих, хто обмежується лише кількісними характеристиками власне злочинність, не враховуючи особливості особи злочинця, та тих, хто включає до неї й показники, які характеризують особу злочинця. До першої групи увійшли В. М. Кудрявцев, В. І. Карпець, Б. В. Коробейніков, які зводять зазначену категорію до переліку кількісних і якісних показників злочинності (рівня, структури, динаміки і характеру).

Не відрізняється й позиція С. М. Іншакова, який включає до кримінологічної характеристики стан, структуру та динаміку злочинності. При цьому привертає увагу, що окремі науковці, зокрема В. М. Кудрявцев, з плином часу певним чином змінюють власне бачення складових елементів кримінологічної характеристики - зі скороченої до розширеної.

Проте переважна більшість науковців включають до кримінологічної характеристики також показники, які характеризують особу, яка вчиняє ту або іншу групу злочинів. Так, О. Г. Кальман стверджує, що кримінологічна

характеристика охоплює кількісно-якісні статистично значущі показники про злочини та особу злочинця, які відбивають ступінь їх суспільної небезпечності [59, с. 352].

Така сама позиція спостерігається у працях І. М. Даньшина, який визначає кримінологічну характеристику злочинів як сукупність статистично значущих показників про злочинність (злочини) і особу злочинця, які відображають їх кількісну і структурну характеристику і тим самим ступінь суспільної небезпеки [91, с. 8−9]. Обмежений перелік складових кримінологічної характеристики (кількісні та якісні показники стану злочинності і відомості про особистість злочинця) визначають також Й А. Зелінський та А. Долгова, А. Благая, В. Молодик, М. Валуйська та інші.

Науковці, які схиляються до вузького розуміння кримінологічної характеристики, обґрунтовують свою позицію тим, що причини і умови вчинення кримінальних правопорушень, а також заходи попередження, виходять за рамки кримінологічної характеристики, оскільки взаємодіють зі злочинністю як відокремленою соціальною категорією [140, с. 36].

Отже, дійсно, в науці поняття «кримінологічна характеристика» має як суто вузьке, так і більш широке тлумачення. Але окремими науковцями [60, с. 352; 40, с. 24; 73, с. 472] висловлюється думка, що у першому випадку до кримінологічної характеристики включаються ознаки, які прямо чи опосередковано вказують на причини певного виду злочинів, а у другому - включаються як ознаки, які вказують на причини вчинення злочинів, так і самі ці причини.

Проте аналіз наукових поглядів на досліджувану категорію дозволяє зробити висновок, що у вузькому розумінні до кримінологічної характеристики включаються цифрові показники, а у широкому – до кількісних показників додаються детермінаційні та попереджувально-значущі ознаки. При цьому вести мову про те, шо аналіз статистичних показників дає підстави робити висновки про причини вчинення злочинів, на наш погляд, недоцільно.

На думку М. І. Фіалки, розглядати детермінанти, особу злочинця і систему запобігання злочинності в межах кримінологічної характеристики злочинності є помилковим. Вчений вважає, що в цьому випадку ми свідомо розглядаємо в єдиній площині два антагоністичні питання: злочинність та систему, що має на меті протидіяти їй. Тому в межах кримінологічної характеристики злочинності розглядати детермінанти злочинності та систему запобігання злочинності немає жодної потреби [203, с. 237-246].

Вважаємо, що такий підхід до трактування даного феномену теж має місце у кримінології. Однак при цьому слід мати на увазі, що в одному випадку ми маємо справу з кримінологічною характеристикою злочинів у вузькому сенсі цього поняття, а в іншому – в його широкому значенні.

Натомість ми підтримуємо підхід А. І. Алєксєєва, Б. В. Коробейникова, Н. Ф. Кузнецової, Г. М. Міньковського, А. Ф. Зелінського, О. Г. Кальмана і вважаємо його таким, що заслуговує на увагу, адже найбільш повно розкриває зміст та особливості кримінологічної характеристики злочинності. Відтак, до кримінологічної характеристики злочинів ми відносимо кількісно-якісні показники злочинів, що вчиняються у сфері інтелектуальної власності, ознаки, що характеризують особистість злочинця, причини і умови вчинення відповідної групи злочинів та заходи запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності.

Варто зазначити, що більш конкретно кримінологічну характеристику злочинності у сфері інтелектуальної власності розглядають вчені М. Л. Давиденко і Л. В. Новікова у науковій статті «Кримінологічна характеристика злочинів у сфері інтелектуальної власності». Науковці розглянули кримінологічну характеристику злочинності у сфері інтелектуальної власності у широкому і вузькому значеннях. Так, кримінологічна характеристика даних злочинів у широкому значенні цього поняття, поряд із переліченими ознаками, передбачає опис факторів, які детермінують ці кримінальні правопорушення. Це різного роду обставини,

які в тій чи іншій мірі спровокували винну особу до вчинення кримінального правопорушення, або полегшили його вчинення [38].

До кримінологічної характеристики злочинності у сфері інтелектуальної власності віднесено відомості про такі ознаки:

- форма та методи злочинних порушень порядку ведення підприємницької діяльності (елементи об'єктивної сторони кримінального правопорушення, передбаченого ст.ст.176, 177, 229 та 231 КК України);

- особи, засуджені за кримінального правопорушення вказаного виду (стать, вік, освіта, соціальне положення, морально-психологічні властивості та інші);

- цілі та мотиви кримінальних правопорушень, пов'язаних з незаконним підприємництвом;

- характер та розмір збитків, завданих даними кримінальними правопорушеннями;

- системні зв'язки даних кримінальних правоопрушень з іншими економічними злочинними діяннями;

- ступінь латентності кримінальних правопорушень, пов'язаних з незаконним підприємництвом;

- системні зв'язки кримінальних правопорушень даної групи;

- розповсюдженості даних кримінальних правоопрушень за регіонами країни, галузям господарської діяльності тощо.

В якості елементів кримінологічної характеристики кримінальних правопорушень, що розглядаються, у вузькому сенсі можуть бути виокремлені також і інші ознаки.

Варто зазначити, що безпосередньо питання кримінологічної характеристики злочинності у сфері інтелектуальної власності досліджував О. В. Новіков, який у 2015 р. захистив кандидатську дисертацію на тему «Кримінологічна характеристика та запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності». Зокрема, вчений дослідив поняття злочинів у сфері інтелектуальної власності, визначив ознаки осіб, які вчинили злочини у сфері інтелектуальної власності, вивчив загальносоціальні та

спеціально кримінологічні напрями запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності тощо. Одним із важливих напрямів запобігання даного виду злочинності автор запропонував підвищення рівня правосвідомості населення та прищеплення навичок поваги до інтелектуальної власності. З цією метою необхідно проводити інформування населення через засоби масової інформації про небезпечність для життя та здоров'я використання підробленої продукції (особливо харчової та медичної) та відповідальність за порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності [124].

У 2017 році А. А. Ломакіна захистила дисертацію на тему: «Злочини проти інтелектуальної власності: кримінологічне дослідження», яка виокремила групу злочинів, які вчиняються у сфері інтелектуальної власності: порушення авторського права і суміжних прав (ст. 176 КК), порушення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральної мікросхеми, сорт рослин, раціоналізаторську пропозицію (ст.177 КК), незаконний обіг дисків для лазерних систем зчитування, матриць, обладнання та сировини для їх виробництва (ст. 203-1 КК), незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару (ст. 229 КК), незаконне збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю (ст. 231 КК у частині, що стосується комерційної таємниці), розголошення комерційної або банківської таємниці (ст. 232 КК у частині, що стосується комерційної таємниці).

Заслуговують на увагу пропозиції А. А. Ломакіної щодо виокремлення системи загальносоціальних заходів запобігання злочинам проти інтелектуальної власності, в якій виокремлено наступні напрями: політико-правовий (побудова стратегії довгострокового розвитку інтелектуальної власності в Україні, удосконалення механізмів захисту прав інтелектуальної власності, гармонізація законодавства України у сфері охорони інтелектуальної власності з міжнародно- правовими

стандартами, у першу чергу з нормативно-правовою базою ЄС, вдосконалення кримінально-правової охорони інтелектуальної власності тощо); організаційно-управлінський (завершення процесу реформування системи державного управління сферою інтелектуальної власності, вдосконалення кадрової комплектація системи управління сферою інтелектуальної власності, налагодження співробітництва та взаємодії між державними та приватними установами у сфері охорони інтелектуальної власності тощо); економічний (спрощення процедури оформлення об'єктів інтелектуальної власності, недопущення на митну територію України товарів, які імпортуються з порушенням прав інтелектуальної власності, запровадження програм підтримки вітчизняних учасників ринку інтелектуальної власності, загальне підвищення культури ведення бізнесу у сфері інтелектуальної власності тощо); ідеологічний (підвищення правової культури населення у сфері захисту прав інтелектуальної власності, проведення просвітницьких кампаній з надання базових знань про основні права інтелектуальної власності та систему їх охорони, застосування ЗМІ для формування шанобливого ставлення до об'єктів інтелектуальної власності тощо) [107, с. 11].

Отже, узагальнення наукових джерел з дослідженої проблематики дає можливість зробити висновок, що чимало питань, пов'язаних із кримінологічною характеристикою злочинності у сфері інтелектуальної власності, є спірними і не до кінця з'ясованими, інші потребують додаткової аргументації. З огляду на це, існує нагальна потреба вирішення низки теоретичних і практичних проблем, пов'язаних із з'ясуванням ознак та змісту поняття «злочинності у сфері інтелектуальної власності» та елементів кримінологічної характеристики злочинності у сфері інтелектуальної власності.

Також важливим аспектом дослідження має стати аналіз кримінально-правового запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності в зарубіжних країнах, які мають значний досвід та досягли реальних результатів у вказаній сфері.

З-поміж проблем охорони інтелектуальної власності слушно буде виокремити і недостатню обізнаність суспільства в цьому питанні, що призводить до порушень прав інтелектуальної власності, а також перешкоджає своєчасному введенню об'єктів права інтелектуальної власності у цивільний обіг, що, своєю чергою, негативно позначається на економічному розвитку держави та отриманні належного прибутку ним громадянами. Захист права інтелектуальної власності в Україні здійснюють два міністерства (Міністерство освіти і науки України та Міністерство внутрішніх справ), чотири цивільні відомства та Служба безпеки України. У державі практично не існує єдиної статистики охорони та захисту об'єктів права інтелектуальної власності.

Отже, сьогодні існує нагальна потреба вирішення низки теоретичних і практичних проблем, пов'язаних із з'ясуванням:

1) стану, структури злочинності у сфері інтелектуальної власності в умовах проведення правової реформи в Україні;

2) з'ясування дефініції «злочинність у сфері інтелектуальної власності»;

3) визначення особливостей детермінації злочинності у сфері інтелектуальної власності;

4) вивчення ознак особи злочинця, що вчиняє злочини у сфері інтелектуальної власності;

5) створення дієвої системи запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності з огляду на зарубіжний досвід та міжнародні стандарти.

1.2 Генеза дослідження проблеми злочинності у сфері інтелектуальної власності

Проблема злочинності у сфері інтелектуальної власності є вкрай актуальною на сучасному етапі розвитку України і в історико-правовому аспекті сягає своїм корінням глибокої давнини [212, с. 3–7]. Розглядаючи ґенезу становлення злочинності у сфері інтелектуальної власності, необхідно звернути увагу на те, що саме історичний розвиток законодавства, тенденції його становлення формують сучасне розуміння права інтелектуальної власності та сприяють поступу заходів запобігання злочинності у цій сфері.

Серед вітчизняних науковців, які досліджують історичні основи проблеми злочинності у сфері інтелектуальної власності, можна назвати таких: В. Василенчук, В. Гринчак, А. Ломакіна, О. Новіков, О. Підопригора, Ю. Опалинський, І. Романюк, О. Таран, Ю. Трунцевський, Ю. Федоришена, В. Єрмоленко, В. Харченко, М. Давиденко та ін.

Варто зазначити, що становлення злочинності у сфері інтелектуальної власності викликане еволюцією суспільних відносин і розпочалося зі становленням відповідальності за суспільно небезпечні діяння.

Так, актуальним питання злочинності у сфері інтелектуальної власності стало ще в ті часи, коли з появою держави і права сутність злочинних проявів почала фіксуватися в законах. Результатом цієї нормотворчої діяльності було виокремлення традиційних для ранніх етапів розвитку кримінального права таких видів злочинів, як злочини проти держави, проти релігії, проти моралі, проти власності тощо. Зрозуміло, що в усі часи існувало і продовжує існувати певне «ядро» злочинності або

«вічні» злочини (наприклад, посягання на особу і власність), які ще у Стародавньому Римі називали «злочинами від природи». Але поряд із розвитком суспільства змінювався і характер злочинів, притаманних конкретним періодам суспільного розвитку [93].

Саме тому проблема злочинності у сфері інтелектуальної власності залишається найважливішим завданням у кримінології, покликаним розкривати їхню соціальну і правову сутність та потребує детального наукового вивчення.

Деякі науковці вважають, що згадки про злочинність у сфері інтелектуальної власності містяться у Біблії. Однією з юридичних настанов Біблії можна вважати Божу заповідь «Не вкради» (Втор 5:19, Исх. 20:15). Ця заповідь поширюється і на матеріальні речі, і на речі нематеріального світу, а її трактування зводиться до того, що: «красти – означає позбавляти чогось іншу людину або привласнювати собі щось, що належить іншому, не маючи на це дозволу або права: гроші, добре ім'я, речі, засоби, ідеї, радість, почуття, самоповагу, віру, час. Красти – означає не давати іншим те, що за правом їм належить: залишати без заробітку, приховувати прибуток, відмовляти у визнанні, відбирати час, інші права…». У Біблії також містяться фактично найперші засади відповідальності за порушення цієї заповіді: крадій мав відшкодувати вартість вкраденого щонайменше у подвійному розмірі або підлягав продажу у найми, зокрема «Крадій повинен заплатити, а якщо не має чим, то нехай продадуть його для сплати за вкрадене ним…» (Исх 22:3), «Якщо вкрадене буде знайдене у нього,… нехай заплатить вдвічі…» (Исх 22:4) [222].

Із розвитком науки і техніки, з переходом до державної організації, товарного виробництва відношення людини до результатів інтелектуальної діяльності значно змінилося. Продукти цієї діяльності ще не стали об'єктом суспільних відносин, однак можливість їх вільного використання третіми особами стала обмежуватися різними засобами. Негативної оцінки з боку суспільства заслуговувало не тільки привласнення третіми особами прав авторства на ті або інші продукти інтелектуальної праці, але й

використання третіми особами створених іншими людьми інтелектуальних продуктів, які дозволяли одержати вигоди як матеріального, так і нематеріального характеру.

У зв’язку з цим, ще у Стародавньому Світі відоме зародження правової охорони прав інтелектуальної власності, але творці інтелектуальних продуктів прагнули самостійно захиститися від подібних несумлінних користувачів шляхом поширення звичаю ставити клеймо на вироби із глини, кераміки, шкіри тощо. Так, у Стародавній Греції один зі стилів вазопису був червонофігурний. Завдяки їхнім маркуванням, сьогодні нам відомі імена прославлених майстрів: Брига, Дурида, Єфронія [55, с. 96]. Подібні знаки не тільки фіксували зв'язок між товаром і його виробником, але й позначали знаки володіння правом на їх встановлення.

Захисниками прав творців виступали суспільна думка і норми моралі. Автори книги «Азбука авторського права» стверджують, що виникнення інституту інтелектуальної власності пов’язане з існуванням у Стародавній Греції положення, за яким рукописи, що одержали визнання трагедій, повинні були зберігатися в офіційному архіві, щоб можна було проконтролювати недоторканність тексту при постановці п’єс [2, с. 7].

Розвиток господарства Стародавнього Риму обумовив складні товарні і пов'язані з ними суспільні відносини, що призвело до закріплення в праві різних форм власності, які відображають зв'язки щодо майна. Римське право класичного періоду виробило поняття речі як окремої, юридично самостійної матеріальної речі із чіткими просторовими межами, а також як будь-якого об'єкта, «у тому числі й нематеріального» [8, с. 274], приватного права.

Звичайно, римські юристи не говорили про те, що результати творчої діяльності слід розглядати в якості «безтілесних» речей, однак сам підхід до регулювання зобов'язань і відносин, пов'язаних із певними правами, як об'єктами права власності, вплинув на появу в праві категорії «інтелектуальна власність». У зв'язку з цим, вищезазначене можна

розглядати як перший період у процесі розвитку запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності.

Як відомо, 988 р. християнство стало державною релігією Київської Русі (IX – перша половина XIII ст.), що через відповідні її положення принесло на територію України не лише нову культуру, духовність, а й нове регулювання відносин у суспільстві. Звісно, це не передбачало охорони прав інтелектуальної власності, проте закладало історичні та соціальні передумови для подальшої криміналізації відповідних порушень на законодавчому рівні.

На території України в різні часи діяло законодавство тих держав, до складу яких входили українські землі: Великого князівства Литовського, Речі Посполитої, Російської держави, Австро-Угорщини. Відтак тривалий час на території України діяли акти законодавства різних держав.

Слід зазначити, що такі визначні пам'ятки та джерела українського писаного права, як «Руська правда» (XI ст.) [156], Судебник Великого князя Казимира IV (1468р.) [169, с. 112], Литовські статути (редакцій 1529, 1566, 1588 рр.) [168, с. 568], «Права, за якими судиться малоросійський народ» (1743 р.) [177, с. 92], «Зібрання малоросійських прав» (1807 р.) [219] не передбачали можливість кримінально-правового запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності.

Отже, у вказаний історичний період потреби у створенні системи заходів запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності не було, оскільки на той час вона ще не стала предметом ринку, а тому і посягання на інтелектуальну власність були відсутні.

Правове регулювання відносин у суспільстві, що виникають навколо об'єктів, подібних до об'єктів права інтелектуальної власності сьогодні, з'явилося лише у перших десятиліттях XIV ст. у європейських країнах. Державами, де вперше у світі піднялося питання про необхідність охорони

прав авторів, винахідників, творців і раціоналізаторів та економічну значущість такої охорони, були Англія, Франція, Німеччина у період розвитку мануфактури [154, с. 36].

Феодальні відносини власності, насамперед на землю, існували при наявності різних станів і визнанні політичних, соціальних і публічно-правових відносин феодал-васал. При цьому «право власності розділялося між двома власниками з позиції ієрархії, як верховний і підлеглий власник» [163, с. 123]. Власник, реалізуючи весь комплекс повноважень стосовно речі, «здійснює їх у відношенні свого, особливого боку речі й особливим чином, тобто відбувається поділ режимів користування, володіння й розпорядження між власниками». Право користування річчю «перебуває в особливій і виключній власності підлеглого власника, він може законно розпоряджатися нею настільки повно, наскільки цим не применшує права, що належать верховному власникові» [22, с. 156].

Таке трактування права власності пояснює вирішення питань виробництва (у тому числі, і результатів інтелектуальної діяльності) у середньовічній Європі шляхом видачі привілеїв для здійснення певного виду діяльності, коли «верховний» власник дозволяв володіти, користуватися й розпоряджатися своєю власністю «підлеглому» власникові для здійснення його інтересів.

Крім об'єктів промислової власності правовому регулюванню піддалися й такі результати творчої діяльності як літературні твори, масовому поширенню й тиражуванню яких сприяв винахід друкарства. Друкарі й книготорговці витрачали значні кошти на придбання паперу, купівлю верстатів, наймання робочої сили, передбачаючи окупити витрати й отримати прибуток із коштів, здобутих від реалізації створеної продукції. Тому вони були зацікавлені у захисті від продавців незаконних копій, що полягав в одержанні друкарями виключного права на відтворення друкованих копій та їх поширення протягом певного обмеженого строку. Звідси й пішла англійська назва авторського права «copyright», тобто право на копію.

В Англії практика передачі технологій і створення нових галузей промисловості стала розвиватися з XIII ст., а вже у XIV ст. королівською владою надавалися особливі привілеї особам, що займалися створенням галузей промисловості, заснованих на застосуванні нових іноземних технологій, для того, щоб підтримати їх. Така підтримка приймала форму «побажання особі, що впроваджувала нову технологію, виключних прав використовувати її на строк, досить довгий для того, щоб можна було її освоїти» [11, с. 14].

Відмітимо, що новий етап у розвитку системи запобігання злочинності у сфері інтелектуальної діяльності почався в XIV-XVI ст. У цей час окремі результати творчості й права на їх використання почали одержувати правову регламентацію, необхідність якої була викликана об'єктивними причинами і носила закономірний характер, впровадження інтелектуальних досягнень у промисловість сприяло розвитку капіталістичного виробництва, дозволяло підвищувати його продуктивність і ефективність.

Також із XVII ст. підсилився рух авторів творів, які намагалися захистити свої права на створені ними твори. Сам Лютер був потерпілим через середньовічне «піратство». «Шкоду ще можна було б терпіти, - писав він, - якби люди тільки погано поводилися б з моїми книгами. Але тепер вони друкують мої книги, виявляючи такий поспіх, що коли я потім читаю ці книги, я їх не впізнаю. Це шахрайство - обманювати просту людину за допомогою нашого ім’я», «Розбійниками з великої дороги» і «злодіями» називав він тих, хто без його згоди друкував його книги» [20, с. 15].

Таким чином, саме після виникнення друкарства починає формуватися правова охорона творів науки, літератури і мистецтва у формі привілеїв. В Англії це призвело до створення першого закону про авторське право, відомого як «Устав королевы Анны» 1710 року. Згідно із цим законом, авторові надавалося виключне право на публікацію твору протягом 14-ти років з моменту його створення із можливістю продовження цього строку на 14 років при житті автора.

Слід зазначити, що згаданий законодавчий акт, його основні філософські концепції й принципи використовувалися в законодавчих і нормативних актах, які розроблялися надалі. Окрім того, він завершив період становлення запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності, який відбувався протягом V – XVII ст.

Доцільно зазначити, що правовому регулюванню відносин, пов'язаних із нематеріальними об'єктами, а також подальшому розвитку запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності сприяли такі фактори, як гуманізація й демократизація суспільства, проголошення і юридичне закріплення права приватної власності, а також значне розширення й закріплення прав і свобод людини й громадянина [215, с. 14].

Варто зазначити, що вживання терміна «інтелектуальна власність» уперше зафіксовано наприкінці XVIII ст. у Франції, тобто в період Великої французької революції, коли набула поширення теорія природного права. Згідно з цим вченням, все зроблене людиною – матеріальні об’єкти чи результати творчої праці – визнаються її власністю, а людина має виключне право розпоряджатися результатами власної творчої праці. Логічним наслідком цього підходу стало закріплення у французькому законодавстві понять «літературна власність», «промислова власність» та «інтелектуальна власність».

В Україні ж становлення системи запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності та прийняття відповідних нормативних актів тісно пов’язано з її перебуванням у складі Російської імперії. Аналіз законодавчих актів Російської імперії, що діяли на території України, засвідчує, що вперше закріплення кримінальної відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності на законодавчому рівні було здійснено в першій половині XIX ст. у Зводі законів Російської імперії (1832 р.) – систематизованому збірнику законів Російської імперії, підготовленому впродовж 1826–1830 рр. спеціальною комісією під керівництвом М. М. Сперанського. Загалом Звід законів Російської імперії

складався з 15 томів, що стосувалися різних галузей права, зокрема кримінального [176, с. 320].

Отже, перші кримінально-правові норми щодо охорони права інтелектуальної власності містились у ст.ст. 2275, 2276 відділення 4 «Про привласнення вченої або художньої власності» глави 4 «Про привласнення і укриття чужої власності» Розділу 12 «Про злочини і проступки проти власності приватних осіб» Книги 1 «Уложення про Покарання кримінальні і виправні» 15 тому Зводу законів Російської імперії [3, с. 648].

Слід зазначити, що незважаючи на те, що авторське й патентне правове регулювання здійснювалося незалежно одне від одного, йому були властиві збережені й у цей час загальні ознаки, звернутися що підкреслюють норми дореволюційного законодавства Росії, в склад якої входила Україна, в галузі авторського й винахідницького права, що поклало початок праву «розумової» власності [135, с. 61]. Поряд із цим, незважаючи на достатньо пізнішу появу (у порівнянні із західними країнами), воно являє собою досить яскравий приклад правового регулювання відповідних відносин у XIX столітті, тому що було розроблено на основі передового законодавства країн Західної Європи.

Об'єктом правової регламентації авторського та винахідницького права були суспільні відносини, пов’язані винятково з використанням власної творчої діяльності, промислових технологій, винаходів, творів літератури, мистецтва тощо. Законодавство чітко розмежовувало інтелектуальні продукти і їх матеріальне втілення й визнавало об’єктом власності авторів і те і інше. Так, Цензурний статут від 22 квітня 1828 року містив главу «О сочинителях и издателях книг», а в якості додатка до нього – «Положення про права авторів», яке надавало авторові або перекладачеві літературного твору «виключне право користуватися все життя свою виданням і продавати його за своїм розсудом як майно придбане» (§1 Положення). Окрім того він закріплював поняття контрафакції, яка полягала у порушенні прав автора без його дозволу. Також зазначалось, що Цензурний комітет та Головне Управління Цензури

здійснює нагляд за дотриманням прав авторів, але переслідування за контрафакцію може бути розпочато лише за скаргою того, чиї права були порушені, що свідчить про відсутність належного механізму протидії правопорушенням у сфері інтелектуальної власності.

Також можна згадати «Положення про привілеї», затверджене імператором Миколою I 22 листопада 1833 року, яке передбачало такі охоронювані привілеї на «загальнокорисні предмети, способи виробництва в мистецтвах, мануфактурах і ремеслах», які були власністю тієї особи, ким були зроблені. Звертаємо увагу на те, що власник міг розпоряджатися як «об'єктом, на який виданий привілей, так і самим привілеєм» [160, с. 14].

Таким чином, відносини, пов'язані з нематеріальними об'єктами стали предметом правового регулювання російського законодавства. Їх специфічність обумовила необхідність проведення досліджень результатів творчої діяльності в рамках правової науки, розробки спеціальних методів правової регламентації, визначення місця інтелектуальних продуктів у системі об'єктів правових відносин. Крім того, визнавши право власності індивіда на результат творчої діяльності, держава непрямо визнала право індивіда на творчу діяльність. Також для законодавчого регулювання авторських і винахідницьких відносин було характерно постійне розширення переліку охоронюваних об'єктів. Так, якщо в «Положенні про привілеї» 1833 року вказувалися такі об'єкти як «загальнокорисні предмети, способи виробництва в мистецтвах, мануфактурах і ремеслах», то «Положення про привілеї на винаходи й удосконалення» 1896 року в ст.1 встановлювало, що привілеї застосовуються для охорони виключного права, користування винаходами й удосконаленнями, зробленими в галузі промисловості.

До промисловості відносилися видобуток, обробка, переробка або перевезення продуктів [76, с. 295].

Аналогічна ситуація складалася й в сфері авторського права. Цензурний статут 1828 року забезпечував гарантію права авторів тільки на

літературні твори (книги). У подальшому, з прийняттям нових нормативних актів про права авторів в 1830, 1845, 1848 та 1875 роках, були врегульовані питання щодо охорони статей в журналах, приватних листів, хрестоматій, прав на музичну та художню власність [48, с. 28]. Така тенденція розширення об'єктів правової охорони свідчила про більш широке залучення результатів інтелектуальної діяльності в товарний обіг і підвищення їх ролі в суспільному виробництві. Але запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності так і здійснювалася за рахунок особистих зусиль авторами або правовласниками. Характерною рисою авторських та винахідницьких відносин було те, що споконвічно продукти інтелектуальної діяльності розглядалися як об'єкт власності осіб, що їх створили.

Варто зазначити, що права на результати творчої діяльності надходили під заступництвом священного й недоторканного права власності, що було однією з основних умов включення нематеріальних об'єктів у товарний обіг. Такий підхід правового регулювання відносин, що виникають у зв'язку з введенням нематеріальних об'єктів у товарний обіг, відповідав цілям правового впливу, оскільки позначав визнання за творцями такого роду товару виключних прав на них і надавав авторам добутків можливість одержання доходу від розпорядження створеними інтелектуальними продуктами [24, с. 67]. Однак особливості нематеріальних об'єктів не дозволяли розглядати право власності на результати творчої діяльності аналогічно праву власності на матеріальні об'єкти. Класична структура правомочностей, складова права власності: користування, володіння й розпорядження, вимагала адаптації до нематеріальних об'єктів. І законодавець спробував зробити це. Наприклад, затвердженій 17 червня 1812 року імператором Олександром I Маніфест «Про привілеї на різні винаходи й відкриття в мистецтвах і ремеслах» [19, с. 285], надавав власникові привілею на винахід наступні права: виключне право самому використовувати винахід протягом зазначеного в привілеї строку, вживати та продавати іншим, як сам винахід, так і привілей на

нього, здійснювати судове переслідування порушника прав привілеї з метою відшкодування понесених збитків.

Таким чином, визнаючи інтелектуальні продукти об’єктом права власності, законодавець споконвічно визначав його зміст відмінним від права власності на матеріальні об’єкти, зберігаючи при цьому спільність із правом власності винятково із приналежними власникові правами. Ключовим правочином творця інтелектуального продукту було визнано виключне право на використання цього продукту, що означало заборону використання цього продукту третіми особами без згоди власника, підкріплене можливістю притягнення порушника до відповідальності. Слід зазначити, що первинна увага законодавця була звернена переважно на регулювання результатів інтелектуальної діяльності як об'єктів майнових відносин; товару, здатного приносити певні майнові вигоди, тобто саме як власності творця, що відповідало інтересам товарних відносин.

Отже, зміст права власності на інтелектуальний продукт містив в собі не тільки правомочності майнового характеру, пов'язані з різними способами використання нематеріального продукту, але й особисті немайнові правомочності, що належать винятково творцеві й невідчужувані від нього.

Зі становленням радянської влади на теренах України розпочалося формування відповідного радянського законодавства. З огляду на це, І.М. Романюк зауважує, що інтелектуальне право першого періоду розвитку радянської держави характеризувалось спробами суттєвого обмеження прав авторів та інших осіб, наділених правом інтелектуальної власності. Так, наприклад, як зазначає вчений, патентна система охорони винаходів, що існувала до цього, була ліквідована. Держава залишила за собою право відчужувати на свою користь будь-який винахід, що визнавався корисним Комітетом у справах винаходів. Водночас винаходи, що визнавалися надбанням держави, за виключенням таємних, які стосувалися оборонної сфери або особливо важливих для країни галузей, надходили у загальне користування всіх громадян і установ на умовах, що

в кожному конкретному випадку чітко обумовлювались. Натомість автору цього винаходу гарантувалось визнання й охорона його права авторства, а також право на винагороду, що посвідчувалось особливим документом – авторським свідоцтвом [154, с. 40-41].

Аналіз законодавчих актів Російської імперії, дія яких поширювалася на території України, дає змогу дійти висновку, що вперше закріплення відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності на законодавчому рівні було здійснено в першій половині XIX ст. у Зводі законів Російської імперії (1832 р.) та його подальших редакціях 1845 р., 1857 р., 1885 р. – систематизованому збірнику законів Російської імперії, підготовленому протягом 1826-1830 рр. спеціальною комісією під керівництвом М. М. Сперанського. В цілому Звід законів Російської імперії складався з 15 томів, що врегульовували правовідносини у різних галуззях права, в тому числі, і в кримінальному праві.

Кримінальним уложенням 1903 року, на відміну від Зводу законів Російської імперії 1932 року, захищались не лише авторське право, але і відповідні права промислової власності. Крім того, було криміналізовано нові форми порушення авторського права. Не менш важливою його особливістю було те, що справи про порушення чужого авторського права та права промислової власності починалися не інакше, як за скаргою потерпілого. Навіть вирок про покарання скасовувався, якщо особа, яка принесла скаргу стосовно дій порушника прав інтелектуальної власності, примириться з винним до виконання винесеного вироку суду [80, с. 155-159].

Змінився підхід до інтелектуальної власності в радянській Росії. Це було пов'язане з розробкою соціалістичного трактування власності. Так, економіст В. П. Шкредов вважав, що власність як особлива економічна категорія не існує і мова про неї може йти тільки як про правову категорію. Вчений обґрунтовував свою точку зору тим, що «власність виражається у всій системі виробничих відносин, а тому і виокремлення її як самостійної економічної категорії неможливо» [218, с.12].

Виходячи з керівних документів того періоду, основна відмінність особистої власності від приватної полягала в тому, що особиста власність не припускала володіння індивіда засобами виробництва, які цілком належали державі [166, с. 496]. Тому не дивно, що в СРСР було відсутнім спеціальне законодавство в сфері інтелектуальної власності, а правове регулювання в даній галузі здійснювалось підзаконними нормативно-правовими актами.

Суттєві зміни у російському авторському законодавстві відбулися із прийняттям 20 березня 1911 року «Положення про авторське право». На думку О. Л. Сергєєва цей нормативний акт був розроблений на основі кращих зразків західноєвропейських законодавств тих часів [161, с. 38].

Після Жовтневої революції 1917 році Положення про авторське право було скасовано. Лише 30 січня 1925 р. були прийняті Основи авторського права. Саме цим пояснюється те, що в Україні з 1925 по 1929 р.р. приймалися лише нормативні акти з окремих проблем авторського права, зокрема постанова РНК УРСР від 8 грудня 1925 р. «Про авторський гонорар за публічне виконання драматичних і музичних творів» [139, с. 90]. Так, наприклад, в авторському праві практикувалося застосування типових авторських договорів, що мали для сторін нормативний характер. Основною формою охорони винаходів і промислових зразків було авторське свідоцтво, що закріплювало виняткове право на використання технічних і художньо-конструкторських рішень не за їх творцями, а за державою.

Багато положень з Основ авторського права були згодом перенесені в українське законодавство про авторське право. Проте термін дії авторського права після смерті автора було скорочено до 25 років, а в Основах авторського права СРСР від 16 травня 1928 р. авторське право визнавалось лише за життя автора. Основи допускали можливість будь-якої об'єктивізації творів, на які поширювалось авторське право (як союзного, так і республіканського законодавства). Зазначений нормативно-правовий акт залишався чинним до другої кодифікації цивільного

законодавства – прийняття Цивільного кодексу РРФСР від 11 червня 1964 р., який врегульовував інститут авторського права.

Варто зазначити, що наукові дослідження зазначеної проблеми не були висвітлені відповідним чином, однак, для існуючої в той період правової доктрини не було необхідності в обґрунтуванні і юридичному закріпленні охорони й захисту інтересів людей, що займаються інтелектуальною діяльністю [161, с. 4].

Для організації і здійснення управління авторськими правами в Україні було створено Агентство з захисту авторських прав, яке в 1938 році увійшло до Всесоюзного управління по охороні авторських прав (ВУОАП). На базі нього в 1973 році було створено Всесоюзне агентство з авторських прав (далі - ВААП), яке стало єдиним представником авторів з питань авторського права. У союзних республіках існували республіканські відділення ВААП. Агентство було посередником між авторами і видавництвами, між радянськими авторами і зарубіжними видавництвами, між зарубіжними авторами і радянськими видавництвами. ВААП збирав і розподіляв авторську винагороду за використання творів радянських та іноземних авторів в СРСР, а також за використання творів радянських авторів за кордоном.

У Кримінальному кодексі УРСР від 8 червня 1927 р., введеному в дію відповідною постановою ВЦВК на всій території УРСР з 1 липня 1927 р., була передбачена кримінально-правова охорона прав інтелектуальної власності у ст.ст. 190, 191, що містились у розділі 7 «Злочини проти майна» Особливої частини Кодексу.

Таким чином, можна зробити висновок, що запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності у XVII – XIX ст. здійснювалося за рахунок особистих зусиль авторів (правовласників), а також діяльності організацій, що здійснювали колективне управління авторськими правами. Роль держави обмежувалася прийняттям нормативно-правових актів щодо захисту прав інтелектуальної власності, визначенням видів правопорушень в зазначеній сфері та відповідальності за них. Крім цього, даний період

характеризувався відсутністю комплексної системи заходів запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності.

Загалом розвиток українського права інтелектуальної власності розпочався ще в радянський період, хоча до 1991 р. термін «інтелектуальна власність» узагалі законодавчо не був закріплений, оскільки суперечив радянській моделі суспільно-державної власності. Термін «власність» було вилучено, а вся сфера прав інтелектуальної власності була поділена на інститути авторського та винахідницького права [109, с. 17].

Так, у Цивільному кодексі УРСР 1963 р. були розділи «Авторське право» і «Винахідницьке право» [213]. Діяло також «Положення про відкриття, винаходи і раціоналізаторські пропозиції», затверджене постановою Ради Міністрів СРСР від 21.03.1973 р. [144].

Проголошення незалежності в Україні стало початковим етапом формування самостійної політики у всіх сферах життєдіяльності суспільства, реформування державних органів виконавчої влади, що призвело до розвитку організаційних та правових засад запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності.

Варто зазначити, що за перше десятиліття незалежності в Україні активно проводилася робота щодо криміналізації деяких діянь і вдосконалення окремих правових норм Кримінального кодексу УРСР (1960 р.), що передбачали відповідальність за посягання на певні об’єкти права інтелектуальної власності. Проте жодного разу не було спроби систематизувати зазначені норми в структурі його Особливої частини, хоча і економічні та політичні перетворення, що відбувалися в державі, і зміна ідеологічних настанов вимагали суттєвих змін у кримінально-правовому захисті інтелектуальної власності. Не знайшла свого відображення ні в офіційних проектах нового кримінального закону [151, с. 5–8], ні в альтернативних проектах, розроблених окремими авторами [96, с. 312], і відповідна систематизація кримінальних правопорушень проти інтелектуальної власності.

Прийнятий 5 квітня 2001 р. Кримінальний кодекс України (далі – КК України), визначив норми, які передбачають відповідальність за кримінальні правопорушення у сфері інтелектуальної власності. Проте, як зазначають науковці, у чинному КК України наявні проблеми, які вимагають негайного вирішення. Так, набуття чинності з 1 січня 2004 р. Цивільним кодексом України, який уперше в національному законодавстві надав формальне визначення права інтелектуальної власності, жодним чином не позначилося на чинному законі про кримінальну відповідальність [154, с. 44].

Таким чином, держава визнала, що сучасний рівень науково-технічного прогресу значно змінив сам процес створення продуктів інтелектуальної діяльності. Накопичений людством практичний і теоретичний досвід привів до того, що інтелектуальна діяльність стала неможливою без попередньої підготовки особи-творця. Постійна підтримка інтелектуальної творчої форми, високий рівень вимог до створюваних продуктів вимагає щоденної роботи фахівців, що, як правило, обумовлює їхнє виключення з інших видів суспільного виробництва й призводить до того, що інтелектуальна діяльність є основним видом діяльності для більшості сучасних творців нематеріальних об'єктів. Інституалізація знань, структурування цілісної системи різноманітних результатів інтелектуальної діяльності обумовили перетворення інтелектуальної діяльності в самостійний вид суспільного виробництва. Можна сказати, що в сучасному суспільстві вибудувалася цілісна система відносин з приводу створення, визнання, використання та захисту об'єктів інтелектуальної власності. Це знайшло відповідне відображення в праві, де інститут інтелектуальної власності закріплений у вищезазначених нормативно-правових актах. Значимість цих відносин для людини, суспільства й держави, на думку А. Б. Венгерова, обумовлює появу нової функції держави – функції підтримки й захисту інтелектуальної власності [21, с. 92].

У зв'язку з цим, упродовж останніх років до статей, що передбачають кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення, які посягають на інтелектуальну власність, вносилась низка змін та доповнень. Так, зокрема 2006 р. Законом 46 України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо захисту прав інтелектуальної власності» від 09.02.2006 р. № 3423-IV були внесені зміни, що стосувалися розмірів матеріальної шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, що посягає на інтелектуальну власність, передбаченого ст.ст. 176, 177, 229 КК України [90].

У 2007 році у зв'язку зі вступом України до СОТ наша держава прийняла на себе низку зобов'язань, що стосувалися охорони інтелектуальної власності. З огляду на це, 31 травня 2007 р. був прийнятий Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо правової охорони інтелектуальної власності стосовно виконання вимог, пов'язаних із вступом України до СОТ» [142, с. 512]. Цей Закон вніс зміни і доповнення і до КК України і до ЦК України в частині вилучених та конфіскованих матеріалів, знарядь, які, на думку законодавця, мають бути знищеними. Ще одна зміна статей 176, 177 і 229 відбулася 18.02.2016 р., коли Законом України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо виконання рекомендацій, які містяться у шостій доповіді Європейської комісії про стан виконання Україною Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України, стосовно удосконалення процедури арешту майна та інституту спеціальної конфіскації» було внесено зміни стосовно конфіскації та знищення продукції, знарядь, матеріалів шляхом вилучення таких положень з названих статей КК України.

Вчений вважає, що виникнення такої¨ охорони на кожному історичному етапі обумовлювалось роллю та об'єктивною цінністю інтелектуальної¨ власності для суспільства. Інтелектуальна власність

стала об'єктом злочинних посягань лише тоді, коли її поняття було визначено на законодавчому рівні.

Підтримаємо думку науковців з приводу того, що зважаючи на те, що на сучасному етапі розвитку України постає питання про вдосконалення кримінологічної характеристики і запобігання інтелектуальної власності, можна стверджувати, що для її подальшого вдосконалення в нашій країні склались усі необхідні історичні та правові передумови [154, с. 46].

Проаналізувавши наведені вище законодавчі джерела можна зробити висновок, що поступовий розвиток запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності розпочався за часів Київської Русі. Зважаючи на це, доцільно виокремити історичну періодизацію становлення запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності:

1) 776 року до н.е. – 476 р. н.е. – зародження правової охорони інтелектуальної власності у Стародавньому світі. Творці інтелектуальних продуктів прагнули самостійно захиститися від несумлінних користувачів шляхом поширення звичаю ставити клеймо на вироби.

2) 476 р. – до XIV ст. –інтелектуальна власність не була предметом ринку, а отже, і запобігання злочинності у цій сфері не регламентувалося;

3) XIV ст. – XVIII ст. – становлення правової охорони творів науки, літератури і мистецтва у формі привілеїв. створення перших законодавчих актів, які передбачали систему заходів запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності;

4) XIX ст. – XX ст. – суттєве обмеження прав авторів та інших осіб, наділених правом інтелектуальної власності та відсутність комплексної системи запобігання злочинності у цій сфері. З приходом радянської влади термін «інтелектуальна власність» узагалі законодавчо не був закріплений, оскільки суперечив радянській моделі суспільно-державної власності.

5) кінець XX ст. – теперішній час – формування нової системи запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності у зв'язку з набуттям Україною незалежності; імплементація міжнародних договорів,

які визначають правову охорону об’єктів інтелектуальної власності; запозичення зарубіжного досвіду запобігання злочинності у цій сфері.

1.3 Поняття та зміст злочинності у сфері інтелектуальної власності

Саме тому для розгляду поняття та особливостей злочинності у сфері інтелектуальної власності спочатку доцільно розглянути поняття та правову природу інтелектуальної власності.

У сучасних правових системах явище «інтелектуальна власність» охопило найрізноманітніші сфери суспільних відносин, що є предметом регулювання різних галузей права: економічного обігу, соціально-політичних і культурних зв’язків, міжнародних, державно-правових та інших відносин [92, с. 48]. Це призвело до того, що інтелектуальна власність стала об’єктом вивчення цілої низки галузевих юридичних наук (цивільного права, державного, адміністративного, митного, податкового, міжнародного та ін.), а категорія «інтелектуальна власність» увійшла до їх понятійного апарату [181, с. 192].

За час розвитку права інтелектуальної власності у світовій науці виникло чимало теорій, що пояснюють сутність відповідних прав. Проблема встановлення природи прав, що виникають з факту створення результатів інтелектуальної діяльності та визначення їх місця серед інших правових категорій, спричинила дискусію та супутні їй суперечливі погляди стосовно сутності прав на результати творчості.

Варто зазначити, що дефініція «інтелектуальна власність» виникла під час довготривалої практики правового закріплення за особами їхніх прав на результати інтелектуальної діяльності у різних сферах (художній, промисловій, виробничій, науковій).

На сьогоднішній цей термін уже давно є усталеним у термінології української правової науки. Але, попри формування законодавчих джерел

у сфері інтелектуальної власності, у науці присутні суперечки щодо визначення змісту цього поняття.

Одне із базових понять, закладених у категорію «інтелектуальна власність» – «інтелект». Інтелект (з лат. intellect) – це розум, здатність людини думати, мислити, глузд, тяма, мозок, голова [170, с. 1008]. Під власністю з правової точки зору розуміють можливість володіти (використовувати і розпоряджатися) певним об'єктом, який і є об'єктом власності. Такий об'єкт є результатом певної діяльності: людської праці (здебільшого) або об'єктивних природних процесів.

У науковому полі результати людської діяльності (праці) поділяють на первинні і вторинні. До первинних слід віднести ідеї, думки, задуми, проекти, тобто безпосередні результати інтелектуальної розумової (у подальшому викладі матеріалу терміни «інтелектуальний» і «розумовий» розуміються як синоніми) діяльності людини. До вторинних – матеріально реалізовані думки, ідеї тощо, які і є об'єктами власності у традиційному розумінні (наприклад, будинок, автомобіль, книга, картина тощо). Матеріальний об'єкт можна мати й утримувати, тобто встановити над ним фізичне панування, чого не можна сказати про результати інтелектуальної діяльності [154, с. 52].

Підтримаємо науковців, що саме початкові результати людської діяльності і є об'єктами інтелектуальної власності, а власне інтелектуальна власність розуміється як первинний результат інтелектуальної діяльності людини. До понять і категорій, з якими вона тісно взаємопов'язана, належать «творчість», «творча діяльність», «право інтелектуальної власності», «об'єкт права інтелектуальної власності», «промислова власність» тощо [154, с. 52].

У науці також відмічають, що доволі часто поняття «інтелектуальна діяльність» і «творча діяльність» (творчість) вживають як тотожні. Однак слід розрізняти творчість та інтелектуальну діяльність, що мають свої особливості та відмінності [154, с. 53].

Зокрема, у Конституції України розрізняється інтелектуальна діяльність і творча діяльність [71]. Будь-яка творча діяльність за своєю суттю є інтелектуальною. Творча діяльність – це цілеспрямована інтелектуальна діяльність людини, результатом якої є щось якісно нове, що вирізняється неповторністю, оригінальністю і суспільно-історичною унікальністю. Творчість (як й інтелектуальна діяльність) притаманна лише людині, адже свідомо творити може лише вона.

Результат творчої діяльності має бути новим, оригінальним, він не може бути повторенням уже відомого. Творчість притаманна людині у будь-якій сфері її діяльності [155, с. 26].

За своїм змістом творча діяльність – поняття ширше, ніж інтелектуальна діяльність. Творчість ґрунтується не лише на певній сукупності знань, умінь та здатностей їх використовувати (що є ключовими ознаками інтелектуальної діяльності), а й на відчуттях, зокрема почутті гармонії, краси, смаку тощо. І.М. Романюк вважає, що результатів творчої діяльності значно менше, ніж результатів інтелектуальної діяльності. Адже не всі результати інтелектуальної діяльності є новими, оригінальними та унікальними. Однак, з огляду на те, що саме ці ознаки становлять основу надання результатам інтелектуальної діяльності правової охорони, то можна стверджувати, що фактично всі результати творчої діяльності підлягають правовій охороні як інтелектуальна власність [154, с. 53].

Вищевказаний вчений також виокремлює два види творчості – художню і технічну. Результатом художньої творчості є твори (літературні, музичні, художні тощо), технічної – організаційно-технічні рішення (винаходи, корисні моделі, раціоналізаторські пропозиції тощо) [154, с. 53].

Результати художньої творчості використовуються в гуманітарній сфері для збагачення внутрішнього світу людини, формування її світогляду. Натомість результати технічної творчості застосовуються

здебільшого у сфері виробництва товарів і надання послуг. Вони сприяють підвищенню технічного рівня суспільного виробництва, його ефективності, забезпечують конкурентоспроможність вироблених товарів і послуг [109, с. 9].

Такий поділ творчої діяльності на два види став підґрунтям для поділу об'єктів права інтелектуальної власності на дві основні групи: об'єкти авторського права і суміжних прав та об'єкти промислової власності (об'єкти патентного права) [154, с. 54].

Об'єкти авторського права і суміжних прав у більшості випадків стосуються духовного життя людини. До цієї групи відносять твори науки, літератури, мистецтва, виконавську діяльність, фонограми, відеограми, програми мовлення, а також комп'ютерні програми, оскільки вони прирівнюються в охороні до літературних творів [154, с. 54].

Об'єкти патентного права (промислова власність) стосуються виробництва товарів і послуг. До них прийнято відносити такі об'єкти, як винаходи, корисні моделі, торговельні марки, промислові зразки, фірмові найменування та зазначення походження товарів. Категорію «промислова власність» не слід плутати із майновими активами (власністю) промислових підприємств, адже ці дві категорії мають абсолютно різний зміст. Водночас об'єктами права інтелектуальної власності певної держави слід вважати ті результати інтелектуальної діяльності (об'єкта інтелектуальної власності), на які передбачена правова охорона чинним національним законодавством цієї країни [154, с. 54].

Слід зазначити, що не всі об'єкти інтелектуальної власності можуть бути об'єктами права інтелектуальної власності. До останніх можуть належати лише ті результати інтелектуальної, творчої діяльності, які відповідають встановленим у законодавстві вимогам. Наприклад, твір має набути певної об'єктивної форми, тобто бути втіленим у будь-яку матеріальну форму, придатну для сприйняття і відтворення іншими людьми, а також бути оригінальним, а не повторенням уже відомого твору.

Результат науково-технічної творчості для визнання об'єктом права інтелектуальної власності має обов'язково пройти спеціальну експертизу [69, с. 27].

Завершальною і найбільш важливою з практичної точки зору є категорія «право інтелектуальної власності». Згідно з українським законодавством, під цією категорією слід розуміти «право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності» [51, с. 188].

Продовжуючи характеризувати поняття «інтелектуальна власність», необхідно зазначити, що до нього не застосовується класична матеріально-правова тріада: володіння, користування, розпорядження. На відміну від класичного поняття власності, об'єкти інтелектуальної власності є нематеріальними. Крім того, така власність обмежена часовими рамками.

Проте варто зважати на класичне поняття власності. Саме зважати, а не ідентифікувати. Елементи власності у правовому контексті систематизують поняття власності загалом, роблять його більш зручним, доступним і зрозумілим, що має важливе значення, оскільки призначення права – регулювати суспільні відносини.

Отже, ми підтримуємо думку науковців та практиків, які схильні вважати, що інтелектуальна власність – це сукупність прав на результат інтелектуальної творчості. Тобто володіння, користування, розпорядження результатами творчості має такий самий специфічний характер, як і саме поняття інтелектуальної власності. Останнє містить авторське право, право

на винахід, промисловий зразок, питання виробництва тощо [208, с. 129–130].

Підсумовуючи можемо сказати, що інтелектуальна власність – це закріплені законом права на результати інтелектуальної діяльності у виробничій, науковій, літературній і художній сферах.

Розглянувши об’єкти інтелектуальної власності перейдемо до аналізу злочинності у сфері інтелектуальної власності. Варто зазначити, що питання поняття та змісту кримінальних правопорушень у сфері інтелектуальної власності досліджували І. М. Романюк, О. М. Новіков, А. А. Ломакіна, А. М. Волощук Х. П. Ярмакі О. О. Чернишова та інші.

І. М. Романюк вважає, що з’ясовуючи поняття кримінальних правопорушень, що посягають на інтелектуальну власність, необхідно насамперед зазначити, що соціальна сутність правового інституту інтелектуальної власності полягає в тому, що його норми здійснюють охоронну функцію і щодо майнових, і щодо немайнових прав, які виникають у авторів літературних і художніх творів, виконавців, винахідників тощо. Отже, з одного боку, інститут інтелектуальної власності присвячено охороні прав на об’єкти літературної, наукової, художньої та технічної творчості, а з іншого – регулюванню правового статусу цих об’єктів у суспільному виробництві. Специфічною рисою об’єктів права інтелектуальної власності є те, що вони не мають матеріальної форми (на відміну від речей як об’єктів права власності). Водночас економічна цінність об’єктів права інтелектуальної власності при цьому не залежить від матеріального носія, на якому вони розташовані, – він є лише способом передання ідей, думок і висновків автора іншим особам [154, с. 62]. Зазначений статус об’єктів прав інтелектуальної власності робить їх вкрай вразливими для недобросовісного використання без згоди власника і доволі часто – предметом злочинів проти інтелектуальної власності.

На його думку, злочинністю у сфері інтелектуальної власності слід розуміти суспільно небезпечні, винні та протиправні діяння, що передбачені кримінальним законодавством, які вчинені суб'єктами таких злочинних діянь і посягають на майнові та особисті немайнові права на результати інтелектуальної творчої діяльності особи, що мають комерційну спрямованість і завдають матеріальну шкоду особі, установі або організації та державі або створюють таку загрозу [154, с. 65].

О. М. Новіков визначає злочинність у сфері інтелектуальної власності як антисоціальне явище відносно масового протиправного суспільно небезпечного використання виключних майнових прав суб'єктів права інтелектуальної власності, що проявляється в умисному вчиненні злочинів проти прав інтелектуальної власності [125, с. 101].

А. А. Хрідочкіна вважає, що злочини проти права інтелектуальної власності – це передбачені кримінальним законодавством суспільно небезпечні, винні та проти- правні діяння, вчинені суб'єктами таких злочинних діянь, які посягають на сукупність майнових та особистих немайнових прав на результати інтелектуальної творчої діяльності людини (результати літературно-мистецької діяльності, науково-технічної творчості та індивідуалізації товарів (послуг) і їх виробників).

На думку науковця, злочинність у сфері інтелектуальної власності становить окремий вид злочинів із властивими їм ознаками, який потребує окремої уваги дослідників, правоохоронних і судових органів, кількість відповідних справ у яких постійно зростає, а ситуації, пов'язані з кваліфікацією подібних злочинів потребують належного теоретичного підґрунтя. Крім того, внаслідок ситуації, що склалася, в юридичній практиці нерідко мають місце випадки неоднакового підходу суддів, прокурорів, слідчих та інших юристів-практиків до проблеми кваліфікації злочинів проти права інтелектуальної власності [211, с. 343–348]. Відповідно дані злочини спрямовані проти інтелектуальної власності, тобто посягають на права громадян щодо володіння, користування та розпорядження результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності.

А. А. Хрідочкіна справедливо зауважує, що наразі постає питання розроблення нової державної політики щодо запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності та нових методів такого запобігання, які б забезпечили суттєве зниження рівня злочинності або навіть їх припинення взагалі.

Слід сказати, що на сьогодні кримінологічна політика держави формується (здебільшого правознавцями) як певна інтегрована система різних за походженням запобіжних напрямів, що викликає полярність теоретичних і прикладних концепцій запобігання злочинності [28, с. 192−203]. Однак через відсутність єдиного законодавчого підходу до правової охорони інтелектуальної власності в Україні відбувається зниження рівня ефективності діяльності правоохоронних органів щодо запобігання даним злочинам.

На нашу думку, злочинністю у сфері інтелектуальної власності є історично мінливе, соціальне і кримінально-правове явище, що являє собою цілісну сукупність всіх кримінальних правопорушень, які посягають на права громадян щодо володіння, користування та розпорядження результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності.

Відтак варто розглянути особливості злочинності у сфері інтелектуальної власності.

Першою особливістю є особливий об’єкт посягання - об’єкти інтелектуальної власності, передбачені чинним законодавством України. З цього приводу зазначимо, що Цивільний кодекс України встановив перелік об’єктів, що належать до інтелектуальної власності, зокрема: літературні та художні твори; – комп’ютерні програми; компіляції даних (бази даних); – виконання; фонограми, відеограми, передачі (програми) організацій мовлення; наукові відкриття; винаходи, корисні моделі, промислові зразки; компонування (топографії) інтегральних мікросхем; раціоналізаторські пропозиції; сорти рослин, породи тварин; комерційні (фірмові) найменування, торговельні марки (знаки для товарів і послуг), географічні зазначення; – комерційні таємниці [213].

Чіткий перелік об'єктів інтелектуальної власності міститься і в Конвенції, що засновує Всесвітню організацію інтелектуальної власності (ВОІВ).

Відповідно до п. VIII ст. 2 Конвенції, інтелектуальна власність охоплює права, що належать до: літературних, художніх і наукових творів; виконавської діяльності артистів, звукозапису, радіо- і телепередач; – винаходів у всіх сферах людської діяльності; наукових відкриттів; промислових зразків; товарних знаків, знаків обслуговування, фірмових найменувань і комерційних позначень; захисту проти недобросовісної конкуренції; а також усі інші права, що належать до інтелектуальної власності у виробничій, науковій, літературній і художній сферах [70].

На думку І.М.Романюка, перелік прав, перелічених у Конвенції, не є вичерпним і може бути доповнений іншими результатами інтелектуальної діяльності. На держави-учасниці Всесвітньої організації охорони інтелектуальної власності не покладається обов'язок забезпечити у своїх країнах охорону усіх наведених у Конвенції прав. Кожна держава має право самостійно визначати коло об'єктів інтелектуальної власності, що охороняються законом [154, с. 56].

Загалом у правовій науці усі об'єкти інтелектуальної власності групуються за відповідними самостійними інститутами:

Інститут авторського права і суміжних прав. Об'єктами інтелектуальної власності, що охороняються авторським і суміжним правом, є твори науки, літератури і мистецтва (авторське право), фонограми, виконання, постановки, передачі організацій ефірного і кабельного мовлення (суміжні права). Вказані об'єкти об'єднані в єдиному інституті внаслідок щонайтіснішої залежності виникнення і здійснення суміжних прав від прав авторів. Крім того, регулювання

створення і використання об’єктів авторських і суміжних прав здійснюється на основі єдиного закону – Закону України від 23 грудня 1993 року «Про авторське право і суміжні права» [141, с. 64].

Інститут патентного права. Цей інститут регулює відносини, що виникають у зв’язку зі створенням, використанням і охороною винаходів, корисних моделей і промислових зразків. Об’єднання цих трьохоб’єктів інтелектуальної власності в єдиний інститут патентного права пояснюється тим, що винаходи, корисні моделі і промислові зразки, маючи значну схожість, істотно відрізняються від інших об’єктів інтелектуальної власності. Натомість регулювання створення, використання й охорони винаходів, корисних моделей і промислових зразків здійснюється на основі Цивільного кодексу України [45, с. 832] та деяких інших нормативно - правових актів [147, с. 34.].

Інститут права на засоби індивідуалізації учасників цивільного обігу і продукції (робіт, послуг), що ними виробляється. Засоби індивідуалізації потрібні для того, щоб відрізняти учасників цивільного обігу, продукцію, що ними виробляється, та виконувані роботи і послуги. Використання засобів індивідуалізації сприяє створенню рівних умов господарювання, підвищенню конкуренції, зростанню відповідальності за якість продукції (робіт, послуг), що виробляється. Особливість засобів індивідуалізації полягає в тому, що ці об’єкти інтелектуальної власності не є результатами інтелектуальної діяльності, а лише прирівнюються до них.

Відповідно до Паризької Конвенції «Про промислову власність», винаходи, корисні моделі, промислові зразки і засоби індивідуалізації належать до промислової власності [133].

До засобів індивідуалізації належать фірмові найменування, товарні знаки, знаки обслуговування і найменування місць походження товарів. Основними нормативними актами, що регулюють громадські відносини,

які виникають у зв'язку зі створенням і використанням фірмових найменувань, товарних знаків, знаків обслуговування і найменувань місць походження товарів, є Цивільний кодекс України [213], а також Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» [146, с. 36].

Інститут права на інші об'єкти інтелектуальної власності. Авторське право, патентне право, законодавство про засоби індивідуалізації учасників цивільного обігу і продукції (робіт, послуг), що ними вироблюється, не забезпечують правової охорони низки об'єктів інтелектуальної власності, які створюються творчими зусиллями людей, становлять цінність для суспільства і потребують суспільного визнання та охорони. До таких об'єктів традиційно відносять відкриття, топології інтегральних мікросхем, селекційні досягнення, раціоналізаторські пропозиції і ноу-хау. Їх правова охорона забезпечується за допомогою законодавства про такі об'єкти інтелектуальної власності [154, с. 58].

Попри те, що наведені правові інститути об'єднані загальним поняттям «інтелектуальна власність», за своїм змістом і призначенням вони істотно відрізняються один від одного. На думку І.М. Романюка, ця відмінність обумовлена специфікою об'єктів, що регулюються тим або іншим інститутом права інтелектуальної власності. Зокрема, об'єкти авторського права і суміжних прав (твори науки, літератури і мистецтва, фонограми тощо) створюються, за правило, для задоволення духовних потреб людини. Об'єкти патентного права, права на засоби індивідуалізації покликані вирішувати, насамперед, економічні проблеми суспільства [154, с. 58].

До особливостей злочинності у сфері інтелектуальної власності ми також віднесли комерційну спрямованість. Відповідно до ст.ст. 176. 177, 229 КК України, діяння, передбачені цими статтями, визнаються кримінальними правопорушеннями лише тоді, коли вони завдали значної майнової шкоди (у розмірі 20 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян). У разі завдання меншої шкоди діяння кваліфікується як

адміністративне правопорушення за ст. 51-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Вважаємо, що для правильного визначення, комерційним чи ні було використання може бути застосовано лише один критерій – наявність майнової шкоди, завданої цим кримінальним правопорушенням. У цьому український законодавець пішов правильним шляхом. Вказівка на обов'язковість комерційної мети кримінального правопорушення, яка, наприклад, простежується у ст. 193 КК Литовської республіки («Знищення або зміна відомостей про авторські права або про володіння суміжними правами») [188, с. 470], вимагає законодавчого визначення терміна «комерційна мета». Враховуючи важливість кримінально-правових санкцій для охорони прав інтелектуальної власності, недоцільно залишати невизначеним таке поняття, оскільки воно впливає на кваліфікацію кримінального правопорушення і, врешті, на долю людини. Варто зазначити, що подібні норми є і в джерелах кримінального законодавства інших держав.

І.М. Романюк вказує на те, що комерційна спрямованість кримінального правопорушення завжди породжує суспільно небезпечні наслідки. Проте у кримінальних правопорушеннях у сфері інтелектуальної власності метою є особисте збагачення правопорушника – отримання ним доходу від реалізації продукції та послуг, вироблених із порушенням прав інтелектуальної власності. Під час реалізації ця мета призводить до виникнення низки соціальних змін, зокрема майнової шкоди суб'єкта прав інтелектуальної власності. Як правило, така шкода є побічним результатом злочинної діяльності винного [154, с. 65].

Але, варто зауважити, що завдання матеріальних збитків кримінальними правопорушеннями у сфері інтелектуальної власності є, другорядним, проте поступовим результатом злочинної поведінки. Ця ознака поєднує злочинність у сфері інтелектуальної власності зі злочинністю у сфері власності.

Варто зазначити, що 67 % опитаних респондентів підтримули таку наукову позицію і віднесли до особливостей злочинності у сфері інтелектуальної власності комерційну спрямованість (Додаток А).

Наступною особливістю злочинності у сфері інтелектуальної власності є високий рівень латентності.

З цього приводу зазначимо, що опитування науковців і практичних працівників свідчить про те, що в Україні реєструється лише один із десяти вчинених кримінальних правопорушень у сфері інтелектуальної власності. Певна частина науковців вважає, що реєструється більше ніж один з десяти злочинів [121, с. 37–44]. Як бачимо, переважна більшість вчених вважають кримінальні правопорушення у сфері інтелектуальної власності високолатентними і лише незначна частина – середньолатентними. Отже, незважаючи на постійне збільшення рівня зареєстрованих кримінальних правопорушень у досліджуваній сфері, їх реальний обсяг не менш як у десять разів більший від офіційного облікованого рівня.

Наявність специфічного потерпілого теж є особливістю, притаманною злочинності у сфері інтелектуальної власності. Ним є суб'єкт права інтелектуальної власності, володілець права на об'єкти інтелектуальної власності від такого протиправного виду діяльності.

Стійкість (сталість) як ознака злочинності у сфері інтелектуальної власності полягає в тому, що не можна очікувати різкої зміни структури чи стану даного виду злочинності через відносно незначні проміжки часу (місяць, квартал, рік). Коливання деяких показників злочинності у сфері інтелектуальної власності з великою вірогідністю швидше свідчать про недоліки обліку кримінальних правопорушень, що посягають на інтелектуальну власність, чи про зміни до кримінального закону, яким криміналізуються (чи декриміналізуються) окремі форми неправомірної поведінки, а ніж про реальні зміни стану цієї злочинності.

П.М. Цибульов вказує на ще одну особливість вказаного виду злочинності - завдання значної шкоди економіці України. З однієї

сторони, інтелектуальна власність розглядається як засіб підвищення економіки виробництва, а з іншого, - як частина економіки, яка у високорозвинутих країнах дає значний обсяг ВВП. Право на об'єкти інтелектуальної власності в умовах глобалізації ринкової економіки стало новим, невичерпним і вирішальним ресурсом. Вирішальним – тому що право інтелектуальної власності визнано єдиною дозволеною законом монополією, яка забезпечує конкурентну перевагу товарів та послуг на ринку [212, с. 237].

Отже, підсумовуючи вищесказане, під злочинністю у сфері інтелектуальної власності ми розуміємо історично мінливе, соціальне і кримінально-правове явище, що являє собою цілісну сукупність всіх кримінальних правопорушень, які посягають на права громадян щодо володіння, користування та розпорядження результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності.

Зазначене визначення є універсальним та охоплює весь спектр характерних для неї криміналізованих діянь, які в масштабах конкретного суспільства оформлюються в певну кримінальну політику.

Висновки до Розділу 1

1. Правове регулювання відносин у суспільстві, що виникають навколо об'єктів, подібних до об'єктів права інтелектуальної власності сьогодні, з'явилося лише у перших десятиліттях XIV ст. у європейських країнах. Державами, де вперше у світі піднялося питання про необхідність охорони прав авторів, винахідників, творців і раціоналізаторів та економічну значущість такої охорони, були Англія, Франція, Німеччина у період розвитку мануфактури.

Натомість створення на території України системи заходів запобігання за вказані порушення тісно пов’язано з її перебуванням у складі Російської імперії.

2. Злочинністю у сфері інтелектуальної власності є історично мінливе, соціальне і кримінально-правове явище, що являє собою цілісну сукупність всіх злочинів, які посягають на права громадян щодо володіння, користування та розпорядження результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності.

3. Узагальнення наукових джерел з дослідженої проблематики дає можливість зробити висновок, що чимало питань, пов’язаних із кримінологічною характеристикою злочинності у сфері інтелектуальної власності, є спірними і не до кінця з’ясованими, інші потребують додаткової аргументації. З огляду на це, існує нагальна потреба вирішення низки теоретичних і практичних проблем, пов’язаних із з’ясуванням: ознак та змісту поняття «злочинності у сфері інтелектуальної власності» та елементів кримінологічної характеристики злочинності у сфері інтелектуальної власності.

Також важливим аспектом дослідження має стати аналіз кримінально-правового запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності в зарубіжних країнах, які мають значний досвід та досягли реальних результатів у вказаній сфері.

РОЗДІЛ 2
ОКРЕМІ ОЗНАКИ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЗЛОЧИННОСТІ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

2.1 Стан, тенденції та структура злочинності у сфері інтелектуальної власності

Формування ефективної системи запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності в Україні неможливе без отримання, обміркованого аналізу та використання достовірних даних про поточний стан злочинності та її тенденції на сучасному етапі.

Актуальність і масштабність вирішення зазначеного завдання пов'язана принаймні з двома групами взаємозумовлених причин. Перша полягає у наявності вкраї негативних тенденцій злочинності в Україні в період з початку 90-х рр. минулого століття і до теперішнього часу, що супроводжується наростанням фактичного відставання можливостей правоохоронної системи від розвитку злочинності. Останнє відбувається як через об'єктивні закономірності розвитку суспільства, так і через недоліки та прорахунки систем забезпечення діяльності правоохоронних органів, що зумовлює високий рівень латентності злочинності, безкарність винних у вчиненні кримінальних правопорушень та в цілому неспроможність правоохоронних органів у сучасних умовах ефективно протидіяти злочинності.

Друга, відповідно, полягає у необхідності розроблення нової концепції запобігання злочинності, що враховує високий рівень криміналізації, можливості держави і суспільства здійснювати запобігання кримінальним проявам, помилки і недоліки попередніх концептуальних підходів до організації протидії злочинності, її забезпечення і практики реалізації. Відповідно, вивчення та кримінологічний аналіз кількісних та

якісних показників злочинності на сучасному етапі розвитку українського суспільства є необхідною передумовою реалізації кримінологічного забезпечення запобігання злочинності в Україні [10, с. 207-213].

При здійсненні кримінологічного аналізу зазначеного виду злочинності нами буде використовуватися два джерела інформації: 1) статистична звітність Генеральної прокуратури України та 2) результати вибіркового дослідження кримінальних проваджень по злочинах проти інтелектуальної власності з 2015 по 2019 рр.

Як відомо, важливим кількісним показником вимірювання злочинності є її рівень, тобто фіксована в абсолютних величинах кількість зареєстрованих злочинів та осіб, що їх вчинили, в Україні цілком чи в окремих її регіонах за певний період часу (зазвичай за один рік) [30, с. 56]. Рівень злочинності у сфері інтелектуальної власності за 2015–2019 рр. відображений у табл. 1.

Табл. 1. Кількість зареєстрованих (облікованих) кримінальних правопорушень проти інтелектуальної власності в Україні за 2015–2019 рр.

Злочини проти інтелектуальної власності	***Роки, кількість зареєстрованих (облікованих) кримінальних правопорушень***				
	2015	***2016***	***2017***	***2018***	***2019***
ст. 176 КК України	250	351	394	399	279
ст. 177 КК України	20	95	53	47	21
ст. 229 КК України	28	79	95	132	91
ст. 231 КК України	131	10	19	2	12
ст. 232 КК України	14	7	22	23	9
Всього кримінальних правопорушень	448	542	583	609	412

* За 2019 рік взята статистична інформація за 9 місяців

Проаналізувавши отримані дані, можна зробити висновок, що щорічно в Україні реєструється значна кількість кримінальних правопорушень у сфері інтелектуальної власності. Всього за протягом 2015–2019 рр. в Україні було зареєстровано 2594 цих кримінальних правопорушень, тобто в середньому 518 злочинних діянь на рік. Варто зазначити, що сумарна кількість таких кримінальних правопорушень з кожним роком збільшується. Також доцільно звернути увагу на досить стрімке зростання рівня кримінальних правопорушень, які передбачаються ст. 229 КК України до 2018 року (більше, ніж у 4 рази). Це, на наш погляд, свідчить, про зниження ефективності роботи правоохоронних органів у сфері запобігання досліджуваної злочинності та підвищення рівня латентності кримінальних правопорушень у сфері інтелектуальної власності.

Для порівняння, протягом 2007–2015 рр. в Україні було зареєстровано 5337 цих кримінальних правопорушень, тобто у середньому 593 кримінальні правопорушення на рік. У період з 2008 по 2013 рр., сумарна кількість всіх зареєстрованих кримінальних правопорушень, що вчиняються у сфері інтелектуальної власності, поступово збільшується (за виключенням 2012 р.), а починаючи з 2014 р. рівень злочинності у сфері інтелектуальної власності спадає [121, с. 37−44].

Кількість виявлених осіб, що вчиняють кримінальні правопорушення у сфері інтелектуальної власності, за 2015–2019 рр. відображена у табл. 2. Як бачимо, протягом 2015–2019 рр. кількість осіб, що вчиняють кримінальні правопорушення у сфері інтелектуальної власності, збільшується. В 2015 р. було виявлено значну кількість осіб за рахунок вчинення великої кількості кримінальних правопорушень, передбачених ст. 229 КК України. Починаючи з 2015 р. кількість виявлених осіб за вчинення кримінальних правопорушень у сфері інтелектуальної власності відносно знаходиться на одному рівні.

Табл. 2. Кількість виявлених осіб, що вчинили кримінальні правопорушення у сфері інтелектуальної власності в Україні, за 2015–2019 рр.

Кримінальні правопорушення у сфері інтелектуальної власності	***Роки, кількість виявлених осіб***				
	2015	***2016***	***2017***	***2018***	***2019***
ст. 176 КК України	218	236	241	264	253
ст. 177 КК України	4	3	2	5	3
ст. 229 КК України	46	2	1	3	13
ст. 231 КК України	3	5	0	3	4
ст. 232 КК України	0	3	4	1	1
Всього	**271**	**249**	**248**	**276**	**274**

* За 2019 рік взята статистична інформація за 9 місяців.

Додатково потрібно розглянути показники рівня судимості. Рівень судимості – це кількість осіб, які притягнуті до кримінальної відповідальності і засуджені до певних покарань [30, с. 56]. Рівень судимості за кримінальні правопорушення у сфері інтелектуальної власності відображено у табл. 3.

У результаті аналізу статистичних показників ми можемо дійти висновку, що за 2015-2019 рр. в Україні було засуджено 317 осіб за вчинені кримінальні правопорушення у сфері інтелектуальної власності. Для порівняння, за 2007–2015 рр. в Україні було засуджено 760 осіб за кримінальні правопорушення, що вчиняються у сфері інтелектуальної власності. Ми вважаємо, що такі показники зумовлені двома факторами:

1) низький рівень розкриття кримінальних правопорушень правоохоронними органами України;

2) відсутністю комплексної державної програми профілактики злочинності у сфері інтелектуальної власності.

Табл. 3. Рівень судимості за кримінальні правопорушення у сфері інтелектуальної власності в Україні за 2015– 2019 рр.

Кримінальні правопорушення проти інтелектуальної власності	***Кількість засуджених осіб по роках***				
	2015	***2016***	***2017***	***2018***	***2019***
ст. 176 КК України	39	48	59	63	54
ст. 177 КК України	0	2	0	1	0
ст. 229 КК України	7	12	11	9	11
ст. 231 КК України	0	0	0	0	0
ст. 232 КК України	0	0	1	0	0
Всього	**46**	**62**	**71**	**73**	**65**

Варто зазначити, що рівень злочинності не завжди дає правильне уявлення про масштаби її поширення та інтенсивність проявів [52, с. 158]. Тому потрібно розглянути й інші коефіцієнти, які нададуть краще уявлення про злочинність у сфері інтелектуальної власності. Розрахунки коефіцієнтів злочинності у сфері інтелектуальної власності викладені у табл. 4 та 5.

Табл. 4. Коефіцієнт злочинної інтенсивності злочинності у сфері інтелектуальної власності в розрахунку на 100 тис. населення за 2015–2019 рр. в Україні

Роки	***Чисельність населення (тис. осіб) станом на***	***Кількість зареєстрованих кримінальних правопорушень***	***Коефіцієнт злочинної інтенсивності, кримінальних правопорушень на 100***

	1 січня		***тис. населення***
2015	42928,9	448	**1,04**
2016	42760,5	542	**1,2**
2017	42584,5	583	**1,36**
2018	42386,4	609	**1,43**
2019	41976,2	412	**0,9**

* Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя, частини Донбасу.

Отже, бачимо поступове збільшення показника злочинної інтенсивності аналізованих кримінальних правопорушень до 2019 року. Найбільшим коефіцієнт злочинної інтенсивності був у 2018 р. і дорівнював 0,92 кримінального правопорушення на 100 тис. населення. Що стосується коефіцієнта злочинної активності, то найбільшим він був у 2018 р. і дорівнював 1,43 осіб на 100 тис. населення.

Табл. 5. Коефіцієнт злочинної активності злочинності у сфері інтелектуальної власності в розрахунку на 100 тис. населення за 2015–2019 рр. в Україні

Роки	***Чисельність населення від***	***Кількість***	***Коефіцієнт***

	14 до 65 років (тис. осіб) на 1 січня	*виявлених осіб*	*злочинної інтенсивності*
2015	28837,9	271	**0,9**
2016	28621,2	249	**0,8**
2017	27216,1	248	**0,8**
2018	26437,3	276	**0,92**
2019	26331,5	274	**0,91**

* За 2019 рік взята статистична інформація за 9 місяців

Перейдемо до структури злочинності у сфері інтелектуальної власності. Структура злочинності, як її якісна характеристика, є часткою (питомою вагою) і співвідношення різних кримінологічних груп, видів кримінальних правопорушень в їх загальній кількості за певний проміжок часу на певній території [61, с. 120]. Структурний розподіл кримінальних правопорушень у сфері інтелектуальної власності у період з 2007 по 2015 рр. відображений на мал. 1.

Можна зробити висновок, що більшість кримінальних правопорушень у структурі злочинності у сфері інтелектуальної власності – це ст. 176 КК України - порушення авторського права і суміжних прав (81% від усієї кількості зареєстрованих таких злочинних діянь), ст. 229 КК України - незаконне використання знаку для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару (13%), ст. 177 КК України - порушення права на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральної мікросхеми, сорт рослин, раціоналізаторську пропозицію (3,5%), всі інші кримінальні правопорушення (по 2,5%).

Більш докладно проаналізувати структуру злочинності можна за допомогою кримінально-правових показників, що були встановлені за результатами дослідження 201 кримінального провадження за ст. 176, 177, 229, 231, 232 КК України.

Варто звергути увагу на те, що важливе значення для аналізу злочинності у сфері інтелектуальної власності має спосіб вчинення кримінального правопорушення. Порушення авторського права і суміжних прав (ст. 176 КК України) найчастіше вчиняється або шляхом реалізації на

торгових точках неліцензійних дисків для лазерних систем зчитування – 41,3%, або шляхом незаконного використання об'єктів авторського права та суміжних прав у підприємницькій діяльності – 20,5%. Третю позицію посідає реалізація дисків для лазерних систем зчитування – 38,2%. Поширеними є також є випадки порушення авторських прав особами, що надають послуги населенню з налаштування комп'ютерної техніки (Додаток Б).

Що стосується незаконного використання знаку для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару (ст. 229 КК України), то тут найчастіше зустрічається продаж контрафактних товарів відомих виробників (56,3%), а також підробка таких товарів (43,7%) (Додаток Б).

Спосіб вчинення кримінального правопорушення певним чином визначає місце його вчинення. Найбільш поширеним місцями вчинення кримінального правопорушення у сфері інтелектуальної власності є магазин (торгівельна точка) – 57,8 %, ринок – 21,2%, вулиця – 9 %, виробниче приміщення – 7%, житлове приміщення – 2% (Додаток Б).

Що стосується кримінальних правопорушень, які кваліфікуються у сукупності зі кримінальними правопорушеннями у сфері інтелектуальної власності, то доволі часто порушення авторських прав супроводжується додатковою кваліфікацією за ст. 203-1 КК України (незаконний обіг дисків для лазерних систем зчитування, матриць, обладнання та сировини для їх виробництва). Зустрічаються поодинокі випадки кваліфікації відповідної статті у сукупності зі ст. 301 КК України (ввезення, виготовлення, збут і розповсюдження порнографічних предметів) [121, с.37−44].

Наступним показником кримінологічного аналізу є географія злочинності. Під останньою науковці розуміють розповсюдженість злочинності по різних регіонах держави, її адміністративно-територіальне поширення [231]. Основними регіонами за кількістю виявлених кримінальних правопорушень у сфері інтелектуальної власності є м. Київ, Харківська, Одеська, Львівська, Київська, Дніпропетровська, Херсонська,

Хмельницька області. Отже, злочинність у сфері інтелектуальної власності поширена в густонаселених промислових областях, де зосереджений товарний і грошовий обіг.

Існує певна особливість територіального розподілу кримінальних правопорушень, передбачених ст. 229 КК України. Так, найбільша кількість цих злочинних діянь реєструється у м. Києві, Харківській та Одеській областях, тобто у тих областях, які є ключовими транспортними вузлами, через які закордонні товари потрапляють в Україну.

Наступним показником кримінологічного аналізу є динаміка злочинності, під якою розуміється комплексний показник, який характеризує злочинність з кількісно-якісної сторони. Вона відображає зміни рівня, інтенсивності та структури злочинності або окремого її виду протягом певного періоду часу [52, с. 169].

Аналізуючи статистичні показники Генеральної прокуратури України можна спостерігати поступове збільшення кількості кримінальних правопорушень (у 4 рази до 2019 року).

Як порівняння можемо зазначити, що 2008 року розпочалося поступове збільшення кількості зареєстрованих кримінальних правопорушень у сфері інтелектуальної власності (на 28,9% у 2011 р.), аж до 2012 р., коли було зареєстрована найнижча кількість цих кримінальниххх правопорушень – 267. У 2013 р. відбулося різке збільшення зареєстрованих кримінальниих правопорушень – 1101.

Учені зазначають, що з 01.01.2012 по 20.11.2012 рр. було зареєстровано лише 38 кримінальних правопорушень у сфері інтелектуальної власності, а потім за період 21.11.2012 – 31.12.2012 рр. зареєструється основна частка (229 кримінальних правопорушень). Саме після 20 листопада 2012 року ведення статистики перейшло від Департаменту інформаційно-аналітичного забезпечення МВС України до Упраління організаційного забезпечення Єдиного реєстру досудових розслідувань та інформаційно-аналітичної роботи Генеральної прокуратури України. Через це виникли певні складнощі з реєстрацією

кримінальних правопорушень, що вчиняються у сфері інтелектуальної власності. Після 2013 року відбувся спад кількості облікованих кримінальних правопорушень проти інтелектуальної власності [121, с.37−44].

Певне значення має визначення ціни злочинності у сфері інтелектуальної власності, під якою в сучасній кримінології розуміють прямі та побічні витрати фізичного, матеріального, морального, духовного характеру, яких зазнає держава та суспільство внаслідок вчинення кримінальних правопорушень, спрямованих на подолання наслідків злочинних діянь, утримання всієї правоохоронної та пенітенціарної системи та інших інститутів держави [165, с. 210]. Проте узагальнених статистичних даних про таку шкоду офіційна статистика не містить.

Аналіз 201 матеріалів кримінальних проваджень засвідчив значні збитки, які несуть власники виключних майнових прав інтелектуальної власності. Сукупний розмір прямої матеріальної шкоди заподіяної досліджуваними кримінальними правопорушеннями у сфері інтелектуальної власності сягнув 28 436 513 грн. тільки за ст. 176 КК України і ст. 229 КК України. Такі розміри збитків підтверджені експертизою по кожному кримінальному провадженні. Фактично - це упущена вигода, яку б могли отримати власники прав інтелектуальної власності, якщо б за звичайних обставин їх право не було порушене [207, с. 232].

Що стосується соціальних наслідків (непрямої шкоди) злочинності у сфері інтелектуальної власності, то вони можуть поділені на чотири великі взаємопов’язані між собою блоки: соціально-економічні, науково-технічні, міжнародно-політичні та наслідки для широкого кола споживачів. Соціально-економічні наслідки включають пряму та непряму матеріальну шкоду від функціонування в суспільстві злочинності у сфері інтелектуальної власності. Науково-технічні наслідки включають шкоду у галузі науки та техніки у зв’язку з існуванням явища злочинності у сфері інтелектуальної власності. Міжнародно-політичні наслідки підривають

імідж на міжнародній арені у зв'язку з функціонуванням явища злочинності у сфері інтелектуальної власності. Наслідки для широкого кола споживачів проявляються у шкоді певним інтересам споживачів інтелектуальної продукції.

У межах аналізу статистичних показників, що відображають соціальну сутність злочинності у сфері інтелектуальної власності, потрібно дослідити рівень латентності цієї злочинності. Це випливає з таких міркувань, що існують певні сумніви стосовно повноти виявлення та реєстрації, об'єктивності тенденцій розвитку зазначеної злочинності. Через це відображена у статистичних даних інформація про рівень, структуру, динаміку злочинності у сфері інтелектуальної власності частково показує її реальний стан. Таким чином, без встановлення обсягів латентності цієї злочинності неможливо здійснити повноцінний кримінологічний аналіз такого виду злочинності [121, с. 42].

Під латентною злочинністю розуміють сукупність фактично вчинених, однак невиявлених або таких, що внаслідок інших певних обставин не стали відомі правоохоронним та судовим органам, злочинів, відомості про які у зв'язку з цим, не знаходять відображення в офіційній кримінально-правовій статистичній звітності [127, с. 128].

З метою дослідження рівня латентності злочинності у сфері інтелектуальної власності, нами було проведено опитування практичних працівників.

На думку більшості експертів (70%) в Україні реєструється лише один із десяти вчинених злочинів у сфері інтелектуальної власності. Певна частина опитаних (30%) вважає, що реєструється більше ніж один з десяти кримінальних правопорушень (Додаток А). Як бачимо, переважна більшість експертів вважають кримінальні правоопрушення у сфері інтелектуальної власності високолатентними і лише незначна частина – середньолатентними. Отже, незважаючи на постійне збільшення рівня зареєстрованих кримінальних правопорушень у досліджуваній сфері, їх

реальний обсяг не менш як у десять разів більший від офіційного облікованого рівня.

Підсумовуючи вищенаведене, можна зробити висновок про погіршення ситуації в Україні стосовно запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності та поступове підвищення рівня її латентності. Така ситуація зумовлена двома факторами: 1) низьким рівнем розкриття кримінальних правопорушень правоохоронними органами України; 2) відсутністю комплексної державної програми профілактики злочинності у сфері інтелектуальної власності.

2.2 Детермінація злочинності у сфері інтелектуальної власності

Інтелектуальна діяльність у XXI ст. стає основним і вирішальним чинником соціально-економічного прогресу. Від рівня творчої діяльності залежатиме рівень суспільного виробництва, успіхи якого, у свою чергу, визначають рівень матеріально-побутового життя народу. Економічний та соціально-культурний розвиток країни перебувають у прямій залежності від творчої діяльності людини, ефективного використання різноманітних об'єктів інтелектуальної власності та створення надійної правоохоронної системи захисту.

Детермінація злочинності є центральною та найбільш дискусійною проблемою всій галузі кримінологічних знань. Не викликає заперечень, що кримінологічна детермінація – різновид соціальної детермінації, яку можна розглядати в межах більш загальної системи – детермінації подій та явищ природи та суспільства [94, с. 7]. Основа цієї системи – вчення про універсальний зв'язок у світі, який проявляється у діалектичних формах взаємозалежності та взаємодії [52, с.185].

На думку науковців, система запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності повинна бути спрямована на явища та процеси суспільного життя, які причинно зумовлюють її функціонування та розвиток. Тільки за таких умов політика боротьби держави та суспільства

зі злочинністю у сфері інтелектуальної власності буде ефективна та призведе до суттєвого зменшення проявів цього негативного явища. Таким чином, вчення про детермінацію злочинності є методологічною основою наукового обґрунтування заходів запобігання злочинності. Звідси випливає значна практична необхідність пошуку детермінантів досліджуваної злочинності [124].

У зв'язку з активним розвитком світової торговельної системи, технологічним удосконаленням здійснення випуску товарної продукції та її маркування, і поряд з тим проникненням у національну економіку транснаціональної злочинності, створюється система загроз для фінансових ринків України [179, с. 96].

Це вимагає досконалого вивчення детермінантів злочинності у сфері інтелектуальної власності, що у свою чергу потребує усвідомлення природи та чинників поширення цього суспільно небезпечного явища, а також відповідного правового забезпечення, узгодженого з міжнародними стандартами.

Серед вітчизняних науковців, які досліджують проблеми інтелектуальної власності, можна назвати таких як: М. Братасюк, В. Мельник, О. Мельник, В. Паламарчук, В. Сандул, О. Супрун, О. Тропін та ін., а також зарубіжних учених, зокрема: Л. Бентлі, Т. Волкова, Ю. Громова, В. Дозорцева, М. Коршунова, Б. Шермана та ін.

Звернемо увагу на те, що українським реаліям властивий вплив практично всіх детермінантів, які обумовлюють злочинність у сфері інтелектуальної власності в державах перехідного типу та деяких країнах «третього світу». В цьому сенсі в Україні діють ті ж криміногенні детермінанти, що і в більшості пострадянських країн та державах Центрально-Східної Європи з урахуванням вітчизняних економічних, політичних та соціокультурних реалій. Водночас видається можливим виділення особливостей дії цих причин, а також деяких специфічних криміногенних факторів в Україні [83, с. 234–238].

Глибинні причини злочинності в нашій державі полягають в особливостях процесів, які відбуваються в усіх сферах українського суспільства і, в першу чергу, в ціннісно-нормативній. Йдеться передусім про девальвацію моралі, заснованої на загальнолюдських цінностях, крах колективістських соціалістичних цінностей радянської епохи, разюча відмінність між проголошеними владою деклараціями та повсякденною реальністю кризового суспільства, яка надзвичайно далека від високих етичних ідеалів (цинізм, аморалізм, гонитва за прибутками за будь-яку ціну, фантастичне збагачення нуворишів, безкарність зловживань політичної еліти та чиновників тощо). Криміногенне значення має також панування примітивних зразків «масової культури» (передусім на телебаченні), основними цінностями яких є крайній індивідуалізм, культ «розкішного життя», жорстокість, всеохоплююче споживацтво. Надзвичайно негативний вплив має і кримінальна субкультура (особливо молодіжна), якій належить виключна роль у відтворенні злочинності.

Почнемо з того, що аналізований вид злочинності є особливим різновидом злочинності у сфері економіки, яка, в свою чергу, є складовою частиною більш загальної системи – злочинності як явища суспільного життя. Відповідно до принципу соціального детермінізму [16, с. 100], детермінація цих явищ є діалектично взаємопов’язаною та взаємозумовленою. Злочинність у цьому випадку виступає явищем найвищого рівня абстрагування та співвідноситься зі злочинністю у сфері інтелектуальної власності через діалектичні категорії загального та особливого. Саме єдність закономірностей функціонування та розвитку цих явищ змушує звернутися до загальної проблематики детермінації злочинності [124].

Науковці зазначають, що чинниками впливу на виникнення злочинності у сфері інтелектуальної власності є передусім ринкові показники: підприємницький клімат та конкурентна спроможність товарів і послуг, експортно-імпортні показники, рівень заробітної плати, фінансування державних установ та лабораторій, розподіл державного

бюджету за напрямками науково-технічної та інноваційної діяльності тощо.

Характеризуючи *економічні умови та причини*, що детермінують кримінальні правоопрушення у сфері інтелектуальної власності, слід зазначити, що для сьогодення характерні повільність і суперечливість економічних реформ, відсутність їх єдиної узгодженої концепції на шляху до побудови ринкової економіки. Як наслідок, сучасний рівень розвитку вітчизняного культурного простору характеризується, у тому числі, й активним обігом об'єктів права інтелектуальної власності, які виступають не лише як товар, але й джерела отримання незаконних прибутків [209, с. 228].

Слід звернути увагу на надвисоку рентабельність таких кримінальних правопорушень. Навіть високі непродуктивні витрати виявляються за такою рентабельністю малозначною економічною перешкодою для поширення незаконного використання об'єктів інтелектуальної власності. Так, із кожного проданого піратського музичного компакт-диска можна отримати 2,5 дол. США прибутку, що загалом в Україні становить приблизно 20 млн. дол. США на рік. Незаконні ж доходи від реалізації піратських DVD-дисків ще більші [98, с. 46]. Унаслідок цього сформувалася ціла галузь злочинного бізнесу, яка приносить значні прибутки і не потребує великих капіталовкладень чи розробки складних механізмів учинення кримінальних правопорушень.

Мають місце і швидкі темпи науково-технічного прогресу, здобутки якого значною мірою полегшують вчинення кримінальних правопорушень у сфері інтелектуальної власності. Існують і сприятливі для вироблення контрафактного програмного забезпечення технологічні умови (контрафактні компакт-диски із програмним забезпеченням можуть бути вироблені на заводах, що мають ліцензію на виробництво музичних і відеодисків; переобладнання виробничих потужностей на випуск програмного забезпечення забирає незначний час і є нескладною

операцією; цінова доступність спеціальної техніки дозволяє організувати дрібнотоварне виробництво на обмеженій території).

Погодимося з О.В. Новіковим, що конфлікт інтересів виробників та споживачів інтелектуальної продукції знаходиться в основі мотивації кримінального правопорушення у сфері інтелектуальної власності. Виробник намагається отримати максимальну вигоду від продажу об'єктів інтелектуальної власності чи товару в який він втілений, а споживачі намагаються зменшити витрати таких угод [124].

Відчувається і вплив швидкого розвитку нових технологій (насамперед, інформаційних). Наприклад, як зазначалося у Рекомендаціях парламентських слухань «Захист прав інтелектуальної власності в Україні: проблеми законодавчого забезпечення та правозастосування», в умовах сучасної технологічної революції з'явилися принципово нові можливості відтворення об'єктів, захищених правом інтелектуальної власності. Не виконують своєї запобіжної ролі голографічні та інші марки, що наклеюються на диски, оскільки злочинці навчилися їх досить майстерно підробляти. Це призводить до істотної диференціації структури системи захисту права інтелектуальної власності та ускладнення механізмів саме такого захисту [18, с. 98].

Поряд з беззаперечним позитивом досягнень у галузі інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), існує і чітко виражений негативний аспект. Він полягає у принциповій неможливості створити абсолютно надійну техніку, комп'ютерні програми, мережне обладнання . Техніка не може бути абсолютно захищеною від збоїв, які можуть бути викликані найрізноманітнішими причинами, як не може бути абсолютно захищеним від неналежних дій людей, зроблених умисно або з необережності, що може привести до найрізноманітніших непрогнозованих і страшних наслідків.

Єдність комп'ютерних кримінальних правопорушень визначається тією обставиною, що соціальні відносини з приводу використання інформаційно-комунікаційних технологій є самостійною сферою

суспільного життя. Небезпека комп’ютерних кримінальних правопорушень полягає в тому, що вони створюють небезпеку життю і здоров'ю, майновим інтересам, недоторканності приватного життя, іншим інтересам особи, суспільства і держави [180, с. 65–68].

«Інтелектуальне піратство» та «торгівля контрафактом» як різновиди кримінального підприємництва внаслідок своєї високої прибутковості і низької ризикованості залишається сприятливим економічним середовищем для формування організованих злочинних груп. Легкість підробки, недосконаліть системи охорони інтелектуальної власності дозволяє в промислових масштабах виробляти контрафактну продукцію відомих виробників, тим самим задовольняти потреби кінцевих споживачів [108, с. 11].

На думку О.В. Новікова, це створює великий кримінальний ринок інтелектуальної продукції в Україні, функціонування якого призводить до неможливості вітчизняних виробників на конкурентних засадах комерціалізувати та продавати свої товари, що фактично призводить до занепаду всього інтелектуального сектору виробництва при відсутності ринкового стимулювання. За таких умов, Україна залишається споживачем інтелектуальної продукції на всесвітній арені, а іноземні продавці фактично пропонують безальтернативну високовартісну продукцію, що в умовах відсутності купівельної спроможності, тотальної бідності населення країни, сприяє подальшому розширенню тіньового ринку інтелектуальної власності [124].

Управлінськими детермінантами, є причини і умови, що включають недоліки державного управління інноваційною діяльністю та освітою в Україні. На сьогодні уряд України проявляє пасивність в інноваційній сфері. Фінансування наукових досліджень і розробок – це головний фактор державного управління у сфері науки та технологій. Від обсягів та надійності фінансування залежить результат науково-технічної діяльності. Відсутність стимулювання творчої праці, на думку Підопригори О. А., Підопригори О. О., активізації інвестиційної та інноваційної діяльності є

негативним явищем в економіці України. Виробництво не може прогресувати без розвитку науки. Всі країни з високо розвинутою ринковою економікою вирізняються високим рівнем освіти, науки, культури [135, с.3–4]. Але, як зауважує вченому О.В. Новіков, у зв'язку з тим, що формування інтелектуального капіталу в Україні є малоприбутковою (низькорентабельною) та дуже ризикованою справою, фактично відбувається занепад освітньої та науково-дослідної сфери. Враховуючи концепцію постіндустріальної економіки, вищевказана думка суперечить їй, де висококваліфіковані, творчі працівники є рушійною силою економічного виробництва [124].

У структурі детермінаційного комплексу злочинності у сфері інтелектуальної власності варто виділити чинники макросередовища, що зумовлюють формування на рівні суспільної свідомості лояльного ставлення до порушення права інтелектуальної власності. Вбачаємо, що вони знаходяться у площині недоліків та прорахунків державної політики у деяких напрямках та сферах суспільного життя [122, с. 338–342].

Наступною групою умов і причин, що детермінують кримінальні правоопрушення у сфері інтелектуальної власності, *є організаційні*. Не випадково переважна більшість сучасних дослідників проблем незаконного використання об'єктів інтелектуальної власності звертає увагу на організаційно-структурну та функціональну невідповідність системи заходів запобігання з такими злочинними проявами, специфіці аналізованого явища і меті такого запобігання.

Аналіз наукових досліджень дозволяє стверджувати, що до головних організаційних детермінантів злочинності у сфері інтелектуальної власності належать:

1) перевага у системі органів, наділених повноваженнями щодо захисту інтелектуальної власності, структур, які забезпечують застосування заходів відповідальності за порушення цього права (нерідко на шкоду застосуванню заходів профілактики);

2) малоефективний механізм моніторингу (збору інформації, аналізу, оцінки, прогнозу) стану незаконного використання об'єктів інтелектуальної власності, його факторів і ефективності заходів боротьби з такими злочинними проявами;

3) недоліки у системі органів законодавчої, виконавчої та судової влади, підрозділів (посадових осіб), які спеціалізуються на захисті інтелектуальної власності (зокрема, як засвідчило проведене нами опитування експертів правоохоронних органів, уповноважених на проведення розслідування у кримінальних справах про порушення авторських і суміжних прав, украй рідко (лише в кожному чотирнадцятому випадку) забезпечується відповідна спеціалізація);

4) високий рівень латентності незаконного використання об'єктів інтелектуальної власності зумовлений відсутністю чітких якісно-кількісних розбіжностей між адміністративно-караними та кримінально-карними порушеннями в аналізованій сфері;

5) малоефективний механізм взаємодії недержавних структур із забезпечення протидії незаконному використанню об'єктів інтелектуальної власності (насамперед підрозділів служби безпеки компаній) з державними правоохоронними органами тощо. Немає низки важливих статистичних показників, складених за міжнародною методологією, передусім, щодо оцінки обсягу використання інтелектуальних здобутків у виробництві, рівня надходжень і виплат ліцензійних платежів, частки вітчизняного високотехнологічного експорту.

Доцільно визначити основні проблемні моменти державної політики запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності. Під час кримінально-правового запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності існують практичні складнощі під час кваліфікації злочинних діянь осіб, що вчиняють дані види кримінальних правопорушень.

На думку О.В. Новікова, це пов'язано «з проблемами встановлення розміру збитків, що була заподіяна в результаті порушення права інтелектуальної власності». Науковець справедливо відмічає, що в

результаті цього кримінальне провадження може затягнутися на невизначений строк та зменшує зацікавленість працівників правоохоронних органів проводити розслідування. У зв'язку з цим, більшість кримінальних проваджень закриваються на стадії досудового розслідування [124].

Вчений також зазначає, що ще однією проблемою є «недостатня суворість покарання за кримінальні правопорушення проти інтелектуальної власності та високий відсоток звільнення осіб від покарання з випробуванням». Аналіз судової практики також засвідчив, що жодна особа, що була засудженадо позбавлення волі за вказані кримінальні правопорушення не відбувала реальне покарання. Це посилює серед населення почуття безкарності за порушення прав інтелектуальної власності та незначний розмір заподіяння шкоди в результаті такого порушення. Вивчення зарубіжного досвіду вказує на взаємозв'язок між обсягами інтелектуального сектору економіки та тяжкістю заходів кримінальної репресії за порушення права інтелектуальної власності. Взагалі останнім часом відбуваються світові тенденції посилення кримінально-правового захисту інтелектуальної власності» [124].

Деякі науковці до організаційних детермінантів злочинності у сфері інтелектуальної власності відносять недоліки оперативно-розшукової діяльності, що, як наслідок, стають причинами та умовами вчинення таких кримінальних правопорушень [199]. До таких віднесено:

1) неналежну агентурно-оперативну роботу, і, як наслідок, відсутність необхідної оперативної інформації про осіб та злочинні угруповання, які мають чи реалізують злочинні наміри щодо порушення прав інтелектуальної власності [42, с. 34–41];

2) неналежне оперативне обслуговування об'єктів, що викликають оперативний інтерес;

3) системні недоліки щодо організації роботи оперативних підрозділів Національної поліції України в оперативних справах щодо

документування фактів кримінальних правопорушень, пов’язаних з порушенням прав інтелектуальної власності;

4) недостатня штатна чисельність оперативних працівників, які займаються викриттям кримінальних правопорушень у сфері інтелектуальної власності; їх недостатній професійний рівень;

5) неналежна організація взаємодії та координації оперативних працівників Національної поліції України з оперативними працівниками інших правоохоронних відомств, господарюючими суб’єктами, органами, що здійснюють реєстрацію авторського права, видають ліцензії суб’єктам підприємницької діяльності щодо випуску та тиражування літературних та художніх творів, комп’ютерних програм тощо. Припинили свою дію рішення Кабінету Міністрів України щодо скоординованих дій правоохоронних і контролюючих органів у сфері забезпечення захисту прав інтелектуальної власності. Наприклад, як зазначається в Концепції розвитку національної системи правової охорони інтелектуальної власності, найважливішими аспектами державної політики щодо набуття, використання та захисту прав на об’єкти інтелектуальної власності є координуюча діяльність органів виконавчої влади, пов’язана із забезпеченням правової охорони новітніх вітчизняних технологій, у тому числі в іноземних державах [136, с. 423]. Потребує вдосконалення координація міністерств з підготовки проектів нормативно-правових актів. Це, зокрема, стосується повільної реалізації Закону України «Про охорону прав на зазначення походження товарів», підготовки підзаконних актів щодо вартісної оцінки та бухгалтерського обліку об’єктів права інтелектуальної власності як нематеріальних активів;

6) недостатнє методичне забезпечення роботи оперативних підрозділів Національної поліції України із попередження, виявлення та розслідування названих кримінальних правопорушень. Так, на думку О. В. Таран, однією з причин неефективності боротьби зі злочинними порушеннями авторського і суміжних прав, є недостатня розробка криміналістичного аспекту, а саме: методики розслідування цього виду

кримінальних правопорушень, методик експертно-криміналістичних досліджень, відсутність рекомендацій щодо проведення окремих слідчих (розшукових) дій [173, с. 54]. Отже, існує потреба у розробці методики визначення розміру матеріальної шкоди, завданої порушенням прав на об'єкти інтелектуальної власності;

7) недоліки у технічному забезпеченні оперативних підрозділів [56, с. 34–40].

Варто зазначити, що подібний підхід, за якого причини та умови вчинення злочинів поділяються на дві групи, є досить поширеним у спеціальній літературі [33, с. 42].

Серед інформаційних першоджерел причин та умов учинення кримінальних правопорушень, пов'язаних з порушенням прав інтелектуальної власності, найбільш важливими є: результати аналізу оперативної обстановки; матеріали оперативно-тактичної характеристики території; матеріали кримінальних проваджень; дані адміністративної практики; оперативно-розшукова інформація; повідомлення посадових осіб, представників громадськості, а також листи та заяви громадян; публікації в засобах масової інформації.

Якщо виявлені причини та умови кримінальних правопорушень, пов'язаних з порушенням прав інтелектуальної власності, не можуть бути усунені безпосередньо, в установленому порядку уповноважені підрозділи направляють керівникам відповідних організацій, підприємств, установ та відомств подання, де містяться аргументовані пропозиції щодо найбільш ефективних шляхів і способів усунення виявлених причин кримінальних правопорушень і умов, що сприяють їх учиненню.

Політичні детермінанти злочинності у сфері інтелектуальної власності органічно пов'язані із політичними факторами тіньової економіки у цілому та незаконного підприємництва зокрема.

Так, останнім часом науковці традиційно виділяють такі криміногенні політичні фактори зазначених явищ:

а) нестабільність курсу політичних реформ;

б) критично високий рівень корумпованості правоохоронної системи, системи податкового та іншого видів контролю над підприємницькою діяльністю (у тому числі, пов'язаної з використанням об'єктів інтелектуальної власності);

в) незаконне лобіювання вузьких корпоративних інтересів окремих найбільших економічних суб'єктів і фінансово-промислових груп на шкоду інтересам індивідуальних підприємців, дрібних і середніх підприємств;

г) необґрунтована орієнтація на закордонні моделі економічного устрою, які існують в умовах, що суттєво відрізняються від вітчизняних;

д) зловживання принципом «дозволено все, що не заборонено законом»;

є) «самоусунення» держави від регулювання багатьох сфер економіки (у тому числі, підприємництва) [179, с. 24–29].

Крім зазначених, слід виокремити причини, пов'язані зі специфікою контрафактної інтелектуальної продукції. Це:

а) державна зневага до ефективного розвитку національного наукового потенціалу;

б) відтік талановитих наукових кадрів за кордон шляхом отримання зарубіжних грантів, запрошення на навчання, обмін досвідом тощо. Україна щорічно втрачає від 37,5 до 90 млн. грн. унаслідок відтоку фахівців у галузі комп'ютерних технологій за кордон. Згідно зі статистичними даними українські вищі навчальні заклади щорічно готують близько 1400 спеціалістів [46, с. 17]. Така ситуація призводить до подальшого відставання України в науковому, науково-технічному та економічному розвитку;

в) надзвичайно ліберальна кримінальна політика у сфері боротьби з порушенням права інтелектуальної власності. У США навмисна торгівля комп'ютерними програмами із використанням підробленого фірмового найменування, підробленої документації або упаковки може каратися штрафом на суму до 250 тис. дол. США та/або позбавленням волі до п'яти

років для особи, яка засуджена вперше (частина 18, параграф 2314 Зводу законів США) [108, с. 84];

г) низький рівень державної підтримки вітчизняної продукції результатів інтелектуальної діяльності, які нині не є прибутковим видом діяльності, внаслідок чого переміщаються у тіньову економіку. Так, якщо у США частка інвестицій у нематеріальні активи досягає 10– 11 % ВВП, то в Україні вона становить менше 1 % [6, с. 442];

д) необґрунтована орієнтація на закордонні моделі електронних пристроїв і відсутність ефективного розвитку національної ІТ-індустрії, у тому числі, державного замовлення на фінансування національного програмного забезпечення, операційної системи та пакету найпопулярніших офісних програм.

Важливу роль відіграють *соціальні* умови та причини, що детермінують кримінальні правопорушення у сфері інтелектуальної власності. Йдеться насамперед про зміну соціальної структури суспільства, яка призводить до того, що у ряді сфер, особливо пов’язаних з використанням комп’ютерних програм, баз даних та аудіовізуальної продукції, діють стимули до споживання продукції, виготовленої з порушенням права інтелектуальної власності, а зацікавленість в її виготовленні та розповсюдженні зумовлюється отриманням високих прибутків, що стає можливим унаслідок недотримання права інтелектуальної власності та несвоєчасного застосування заходів цивільної, адміністративної та кримінальної відповідальності. Нестабільність курсу соціальних реформ, масове зубожіння населення і неконтрольоване зростання цін на всю продукцію викликають бажання витрачати менші кошти на власні потреби, неспроможність не лише окремих громадян, але й підприємців витрачати кошти на ліцензійне програмне забезпечення, легальну кіно- та аудіо продукцію тощо. Наприклад, високу вартість програмного продукту Я. П. Ващук пояснює тим, що вона визначається витратами на створення програмного коду. Відомо, що у розробці й виробництві ОС Windows 2000 брали участь

понад 5 тисяч осіб, а корпорація Microsoft витратила на її випуск понад три мільярди доларів США [19].

Характерною рисою сучасної вітчизняної соціальної моделі є різка диференціація населення за рівнем доходів, низька частка зайнятого населення та бідність основної його частини. За даними ООН, розрив між доходами 10 % найбагатших і 10 % найбідніших громадян України становить 30:1 (за деякими оцінками навіть 40:1), тоді як оптимальним у благополучних країнах вважається показник 6:1, а гранично допустимим 10:1 [114, с. 22–24]. Зростаюча поляризація суспільства за рівнем доходів і життєвих можливостей породжує соціальну напругу, стимулює нелегальні, у тому числі протиправні, форми задоволення матеріальних потреб та інтересів значної частини населення.

Психологічні детермінанти у сучасних умовах життєдіяльності суспільства виявляються у правовій свідомості особи, соціальних груп, щодо ставлення до результатів інтелектуальної діяльності.

Слід погодитися з О. П. Орлюк, що невідкладним завданням держави є формування культури та поваги до права інтелектуальної власності. Адже недостатня обізнаність суспільства у питаннях охорони і захисту таких прав нерідко призводять до їх порушення, що негативно відбивається як на економічному розвитку держави, так і на її міжнародному іміджі [128, с. 5].

Порівнюючи основні види інтернет-залежності, форми їх зовнішніх проявів та відповідні статті КК України, можна зробити висновок, що окремі види інтернет-залежності серед молоді є фактором сприяння вчиненню кримінальних правопорушень у сфері інтелектуальної власності та комп'ютерних технологій. Таку наукову позицію підтвердили й практичні працівники: 81,3 % опитаних респондентів віднесли інтернет-залежність до детермінантів злочинності у сфері інтелеткуальної власності (Додаток А).

Запобігання цьому виду злочинності як наслідку сформованої інтернет-залежності можливе за умови створення у суспільстві, і в першу

чергу у вищих навчальних закладах, системи профілактики інтернет-залежності студентської та курсантської молоді. Створення такої системи є предметом окремого розгляду, це завдання складне, багатофакторне, для обгрунтування структури такої системи, призначення компонентів, функціональних зв'язків, чинників зовнішнього впливу, інтеграції в існуючу систему професійної підготовки необхідні спільні зусилля психологів, педагогів, фахівців у галузі інтелектуальної власності та комп'ютерних технологій, правоохоронців [216].

Можемо прослідкувати таку закономірність: суспільство байдуже ставиться до права інтелектуальної власності, що спричинено причинами і умовами цієї злочинності.

На думку О.В. Новікова, безконтрольність мережі Інтернет призвело до існування цілих доменів з неліцензійною продукцією (типовим прикладом є існування «GoDaddy» – одного з найбільший в світі сайтів з «піратським» контентом). Це, а також відкрите поширення контрафакту на «радіоринках», негативно впливає на стан правової культури та поваги до права інтелектуальної власності [124].

Важливе місце серед інших загальних детермінантів кримінальних правопорушень у сфері інтелектуальної власності займають *правові детермінанти*. Про їх значення свідчить той факт, що з усіх засобів (правових (чинні нормативні акти, які регламентують правила користування об'єктами інтелектуальної власності й установлюють відповідальність за їх порушення); морально-етичних (норми поведінки щодо використання об'єктів інтелектуальної власності та непорушення інтересів його правовласників); технічних (апаратні пристрої та технічні програми, які виконують функції захисту інтелектуальної власності); фізичних (різного роду механічні, електронно-механічні пристрої та спорудження, спеціально призначені для створення фізичних перешкод проникнення до програмного забезпечення, що потребує захисту) найбільша питома вага припадає саме на правові, які становлять 60 %. Характеризуючи правові детермінанти цієї групи кримінальних

правопорушень, слід насамперед зазначити недосконаліть національного законодавства та невідповідність його сучасним реаліям.

Зокрема, як зазначалося у «Концепції розвитку національної системи правової охорони інтелектуальної власності», ефективність захисту права інтелектуальної власності залежить від досконалості нормативно-правової бази, сформованої інфраструктури національної системи правової охорони інтелектуальної власності [143]. Однак практика застосування законодавства виявила цілу низку проблем, пов'язаних із невідповідністю деяких його вимог нормам міжнародного права, забезпеченням ефективного захисту права інтелектуальної власності та створенням цивілізованого ринку цих об'єктів.

Всі вище перераховані чинники тісно взаємодіють з детермінантами, що пов'язані з недоліками діяльності правоохоронних та судових органів. Головним недоліком державної політики у цій сфері є кадрові проблеми. Для правоохоронної системи характерний низький професійний рівень працівників спеціальних підрозділів Міністерства внутрішніх справ України, що займаються запобіганням злочинності у сфері інтелектуальної власності. Фактично працівники зазначених підрозділів не мають достатнього досвіду роботи в сфері запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності, а також відповідної професійної кваліфікації. Також можна констатувати неефективність судової системи України у здійсненні правосуддя у кримінальних провадженнях по кримінальних правопорушеннях у сфері інтелектуальної власності.

Отже, до об'єктивних умов і причин злочинності у сфері інтелектуальної власності належать економічні, політичні, соціальні, правові та організаційні. Їх наявність сприяє існуванню загальних факторів злочинності у державі, які, своєю чергою, створюють сприятливі умови для вчинення кримінальних правоопрушень у сфері інтелектуальної власності.

Зазначений вище перелік недоліків і проблем діяльності правоохоронних і судових органів у запобіганні злочинності у сфері

інтелектуальної власності не є вичерпним, на думку О.В. Новікова. Наслідком їх є стан недостатньої захищеності результатів інтелектуальної власності, що впливає на суспільну свідомість та приймає участь у формуванні криміногенних поглядів до інституту права інтелектуальної власності, сприятливо впливає на поширення явища злочинності у сфері інтелектуальної власності [124].

Завдяки комплексному дослідженню й узагальненню причин та умов деліктної поведінки у сфері інтелектуальної власності стає можливою переорієнтація напрямів та сфери запобігання правопорушенням, пошук нових витоків кримінальної, а також розширення засобів ведення попереджувальних та примусових дій, спрямованих на знешкодження джерела правопорушення.

Отже, вивчення цієї проблематики формує основні постулати Концепції реалізації державної політики щодо профілактики правопорушень у сфері інтелектуальної власності на період до 2025 року. Ця програма дасть змогу чітко сформулювати засади діяльності правоохоронних органів, спрямованість і цілі досягнення, а відтак буде зразком загальнодержавного значення запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності.

2.3 Характеристика особи, що вчиняє кримінальні правопорушення у сфері інтелектуальної власності

Досліджуючи злочинність у сфері інтелектуальної власності, не можна оминути питання характерних ознак осіб, що вчиняють кримінальні правопорушення у сфері інтелектуальної власності. Саме в сукупній кримінальній діяльності цих осіб, що спрямована на порушення інтелектуальних прав, формується явище злочинності у сфері інтелектуальної власності. Тому вивчення осіб, що вчиняють кримінальні правопорушення проти інтелектуальної власності, та виявлення типових їм рис є важливим кримінологічним завданням, вирішення якого дозволить

зрозуміти механізм детермінації злочинних проявів, а в подальшому сконкретизувати запобіжний вплив, зробивши його більш предметним [159, с. 21].

Розробкою концепції особи злочинця займалися відомі вітчизняні і зарубіжні дослідники, серед яких Ю. М. Антонян [7, с. 248], Ю. Д. Блувштейн [15, с. 34], В. В. Голіна [29, с. 212], П. С. Дагель [41, с. 132], І. М. Даньшин [43, с. 224], А. І. Долгова [102, с. 368], А. Ф. Зелінський [54, с. 240], К. Є. Ігошев [57, с. 165], В. М. Кудрявцев [103, с. 269], І. С. Ной [126, с. 221], О. Б. Сахаров [158, с. 278], В. Д. Філімонов [201 – с. 275].

Таке дослідження відбувається шляхом визначення певних біологічних, соціальних, демографічних, психологічних рис, які в сукупності характеризують особу злочинця [52, с. 235]. Ці ознаки та риси створюють цілісну систему, елементи якої взаємопов’язані та взаємозумовлені.

Соціально-демографічні ознаки властиві будь-якій особі та, на перший погляд, кримінологічного значення вони не мають, однак у своїй сукупності надають важливу інформацію, без якої не можна встановити повну кримінологічну характеристику особи злочинця. Важливість дослідження соціально-демографічної характеристики злочинця дозволяє виявити ті чинники, що сприяють формуванню у нього злочинної поведінки. А врахування поряд із зазначеними ознаками соціально-психологічних причин сприятиме виробленню ефективних заходів запобігання вчинення злочинів проти інтелектуальної власності.

Соціально-демографічні риси осіб, що вчиняють кримінальні правопорушення у сфері інтелектуальної власності, містять відомості про стать, вік, рівень освіти, рід занять, стаж роботи, сімейний стан, місце проживання та інші дані про соціальний статус осіб. Науковці вважають, що соціально-демографічна характеристика по суті є тією визначальною рамкою, що задає контури морально-психологічного образу досліджуваної категорії осіб, проливає світло на їх соціальні зв’язки і найголовніше - ставлення до соціальної дійсності, інших людей, самого себе [172, с. 120].

Це підтверджує й опитування, проведене серед практичних працівників: 67 % опитаних респондентів вказали, що найбільш вагомою є соціально-демографічні ознаки особи злочинця (Додаток А).

Звертає на себе увагу також те, що серед осіб, засуджених за кримінальні правопорушення у сфері інтелектуальної власності, значну вагу складають жінки (36,25 %). Враховуючи, що в останні роки в загальній масі злочинців частка жінок коливається від 14 до 26 %, наведені дані про кількість засуджених за кримінальні правопорушення, пов'язані зі сферою інтелектуальної власності, потребують деякого пояснення.

Особливості жіночої злочинності визначаються не тільки і не стільки чисто фізичними відмінностями жінок від чоловіків, скільки специфікою способу життя, своєрідністю їх діяльності, соціальних позицій та ролей. Частка жінок, засуджених за воїнські злочини, нікчемна, поперед все, тому що в нашій країні жінки не підлягають обов'язковому воєнному призову і лише де- які з них проходять службу в армії на контрактній основі. Участь жінок у підприємницькій діяльності, особливо у сфері малого підприємництва, достатньо активна, що і є, на наш погляд, основною причиною того, що серед осіб, засуджених за кримінальні правопорушення в сфері інтелектуальної власності, жінки складають більшу частину.

Як правильно відмічено у науковій літературі, природа та суспільство розділили чоловіків і жінок таким чином, що їх соціальні функції ніколи повністю не співпадають. Через те завжди буде різниця між злочинністю чоло- віків та жінок. Уявляється, що злочини вищевказаного виду в рівній мірі є злочинами жінок та чоловіків, і ця «рівновага» у доступному для огляду майбутньому залишиться незмінною.

Важливе значення для характеристики осіб, засуджених за злочини виду що розглядається, є те, що більшість із них прийшло у бізнес із інших сфер життєдіяльності, де вони були вчителями, інженерами, науковим співробітниками та іншими спеціалістами, що багатьма роками було їх ціллю та сенсом життя. Свою попередню роботу багато з них втратили не по своїй волі, а в наслідок соціально-економічних змін, що відбулися в

останні роки в нашій країні. Слід також сказати, що надії на швидкі та високі прибутки в сфері підприємництва для багатьох не виправдались. Все це стало внутрішньою причиною невдоволеності людей своїм життям, призвело до психологічного стану, що іменується кримінологами станом фрустрації, який, в свою чергу, може бути спонукальною причиною антигромадської поведінки, в тому числі, і злочинного характеру [38].

Варто зазначити, що у порівнянні з попередніми роками (2009-2015 рр.) за статтю серед осіб, що вчиняють кримінальні правопорушення у сфері інтелектуальної власності, суттєво переважали чоловіки. Частка їх становила 78,1 %, жінок відповідно - 11,2 % (Додаток Б).

Наступною соціально-демографічною ознакою особи є вік. Вік виступає як конкретний результат та стадія соціально-психологічного розвитку особистості. Кримінологічний інтерес до віку викликаний здатністю відбивати етапи соціалізації, вікові зміни свідомості і діяльності осіб [31, с. 121-122].

На підставі вивчення матеріалів кримінальних проваджень у справах про кримінальні правопорушення, які посягають на інтелектуальну власність, можемо зробити висновок про різноманітний рівень кримінальної активності осіб, що вчиняють такі кримінальні правопорушення. Так, на початковий етап молодіжного періоду (19-24 років) припадає численна група засуджених осіб за кримінальні правопорушення, пов’язані з порушенням авторського права і суміжних прав – 26,1 % (Додаток Б).

На думку науковців, цей віковий період важливий етап соціалізації молоді, формування світогляду, вибору мікроспсихологічніередовища та отримання життєвого досвіду. Перед особою відкриваються широкі можливості у навчанні, службі у Збройних силах та працевлаштуванні. Високий рівень засуджених серед молоді пояснюється тим, що вони вчиняють найбільш розповсюджені кримінальні правопорушення проти авторських і суміжних прав, а саме займаються продажем контрафактних дисків для лазерних систем зчитування (переважно як реалізатори) або

надають послуги з ремонту і налаштуванню персональних комп'ютерів та за додаткову плату розповсюджують неліцензійне програмне забезпечення [124].

На наступні вікові періоди 25-30 років, 31-35 років припадає теж доволі значна частина осіб, що вчиняють кримінальні правопорушення проти авторського права та суміжних прав (13,4%; 11,3% відповідно). Характерна для цього періоду фаза соціалізації, яка полягає у закріпленні на ринку праці, створенню сім'ї, прагненню до фінансової незалежності, зумовлює необхідність збільшень доходності кримінальної діяльності. Набутий особою життєвий досвід, знань та навички дають змогу приймати участь у специфічному кримінальному «бізнесі» (продаж контрафактних дисків для лазерних систем зчитувань або продаж контрафактних товарів відомих виробників) або використовувати неліцензійне програмне забезпечення у своїй підприємницькій діяльності [124]. Саме тому на віковий період 35-40 років припадає найчисленніша кількість злочинців, які незаконно використовують знак для товарів та послуг, фірмове найменування, кваліфіковане зазначення походження товару (31,1 %) (Додаток Б). Досвід підприємницької діяльності, усвідомлення високої доходності продажу підроблених товарів відомих виробників під виглядом оригінальних, поглиблюють корисливу мотивацію цих осіб на вчинення злочинів у сфері інтелектуальної власності [123].

Після 40 років кримінальна активність осіб у сфері права інтелектуальної власності зменшується. Доволі невеликий відсоток (8,1 %) лише становить кількість осіб, що вчиняють кримінальні правопорушення, передбачені ст. 229 КК України, віком від 41 до 45 років. А що стосується окремо засуджених жінок, то майже вся кримінальна активність припадає на віковий проміжок від 31 до 45 років - майже 90 %.

Соціальне становище особи значною мірою визначається її професійно-освітнім рівнем, завдяки якому можлива успішна конкуренція на ринку праці, кар'єрне та професійне зростання [32, с. 90]. Ступінь освіченості особи, рівень культури, інтелектуального і естетичного

розвитку суттєво зумовлює багатство і зміст духовного життя людини, в тому числі і рівень, на якому знаходяться її основні потреби, інтереси й ідеали [158, с. 147].

Зауважимо, що низький освітній рівень осіб, засуджених за вчинення кримінальних правопорушень, декілька років потому розглядався кримінологами як одна з причин протиправної поведінки. Автори роботи «Особа злочинця» писали, що «рівень освіти» (грамотності) злочинців є в певній ступені похідним від рівня освіти (грамотності) всього населення. При цьому, однак, рівень освіти злочинців, як правило, нижче середнього рівня освіти населення [103, с. 165].

В теперішній час ця різниця суттєво скоротилась. Більш того, за деякими видами кримінальних правопорушень, особливо так званого «інтелектуального» характеру, спостерігаються зв'язки протилежної властивості: високий освітній рівень – одна з ознак деяких видів кримінальних правопорушень. До їх кількості належать і злочини групи, яку ми розглядаємо.

Наведені вище дані свідчать, з одного боку, про зростання рівня освіти всіх осіб, що вчинили кримінальні правопорушення, з іншого боку про відносно високий рівень освіти осіб, притягнутих до кримінальної відповідальності за злочини у сфері інтелектуальної власності.

Відносно високий вік осіб, притягнутих до кримінальної відповідальності за злочини у сфері інтелектуальної власності, пояснюється, на наш погляд, характером даних діянь, участю в цій діяльності осіб середнього та старшого покоління.

Отже, серед осіб, що вчиняють кримінальні правопорушення, пов'язані з порушенням авторського права і суміжних прав (ст. 176 КК України) переважають особи, що мають професійно-технічну освіту – 38 % та середню (повну чи неповну) освіту - 24,1 %. Доволі значною порівняно із загальною злочинністю є питома вага осіб, що мають вищу (базову чи повну) освіту, їх частка складає 37,4 %.

Що стосується осіб, що вчиняють кримінальні правопорушення, пов'язані з порушенням засобів індивідуалізації товарів та послуг (ст.229 КК України), то найбільшу групу тут складають особи, що мають вищу освіту - 43,5 % (Додаток Б). Варто зазначити, що серед досліджуваних осіб жодного разу не зустрілися особи без освіти чи з початковою освітою.

Серед соціально-демографічних ознак потрібно також звернути увагу на професію і вид діяльності особи, яка вчинила злочин проти інтелектуальної власності. Соціальне становище особи значною мірою визначається її професійно-освітнім рівнем, завдяки якому можлива успішна конкуренція на ринку праці, кар'єрне та професійне зростання. Ступінь освіченості особи, рівень її культури, інтелектуального та естетичного розвитку суттєво зумовлюють багатство і зміст духовного життя людини, в тому числі рівень, на якому перебувають її основні потреби, інтереси та ідеали [117, с. 150–155].

Результати вивчення матеріалів кримінальних проваджень показали, що менша половина засуджених за кримінальні правопорушення проти авторського права і суміжних прав осіб (19,8 %) не були офіційно працевлаштовані та не займалися підприємницькою діяльністю. Серед осіб, зайнятих суспільно-корисною працею, 31,5 % займалися підприємницькою діяльністю, 13,6 % - продавці та реалізатори, 5,6 % - менеджери, 3,9 % осіб займали посаду директора. Абсолютна більшість осіб, що вчинили кримінальні правопорушення, передбачені ст. 229 КК України, є особами, які здійснюють підприємницьку діяльність (57,1%). Така ситуація пояснюється тим, що кримінальну діяльність щодо реалізації контрафактних товарів злочинці найчастіше реалізують через правомірну підприємницьку діяльність (Додаток Б).

Ще одним важливим соціально-демографічним показником виступає сімейний стан досліджуваних осіб. Адже, як відомо, сім'я – це один із визначальних елементів мікросередовища, який формує особистість людини. У сучасному українському суспільстві постійно зростає розуміння тієї обставини, що зміцнення сімейних стосунків є одним із

найважливіших факторів стабільності та сталого розвитку особистості, фізичного та духовного здоров'я нації. Особливо це стосується неповнолітніх, для яких сім'я – це природне середовище, де існують найсприятливіші умови для її належного розвитку та виховання [14, с. 33]. Сім'я розглядається багатьма кримінологами як важливий профілактичний захід, інакше кажучи, соціально адаптована сім'я зазвичай відіграє роль стримуючого чинника, які перешкоджає вчиненню кримінального правопорушення [158, с. 93].

Результати вивчення матеріалів кримінальних проваджень, здійснених О.В. Новіковим показали, що більшість осіб, що вчиняють кримінальні правопорушення проти авторського права і суміжних прав, неодружені та незаміжні (60,7 %). Перебували у шлюбі лише 31,1 %, питома вага розлучених осіб сягає 8,2 %. Серед осіб, що вчиняють кримінальні правопорушення, пов'язані з порушенням засобів індивідуалізації товарів та послуг, питома вага одружених є набагато більшою ніж тих, хто не перебуває у шлюбі. Такий високий відсоток осіб, що перебувають у шлюбі, серед останніх науковець пояснює більш старшим віком [124].

На основі сказаного, приєднуємось до думок вчених щодо виокремлення двох типів досліджуваних осіб, які відрізняються за соціально-демографічними ознаками. Перший тип об'єднує осіб віком від 20 до 25 років, неодружених, з середньою або професійно-технічною освітою, що не навчаються та не займаються трудовою діяльністю. Ці особи здійснюють реалізацію контрафактних дисків для лазерних систем зчитування. Що стосується другого типу, то це особи віком від 32 до 40 років, одружені, з вищою освітою, що займаються приватною підприємницькою діяльністю. Такі особи вчиненяють кримінальні правопорушення, пов'язані з незаконним використанням знаків для товарів та послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару [124].

Слушною є думка О. В. Новікова, що для того, щоб простежити генезис кримінальної мотивації на вчинення кримінальних правопорушень у сфері інтелектуальної власності «потрібно проаналізувати злочинну поведінку цих осіб за сукупністю найбільш інформативних кримінологічних показників, які включає в себе кримінально-правова характеристика осіб» [124].

Кримінально-правові риси осіб, що вчиняють кримінальні правопорушення у сфері інтелектуальної власності, тісно пов'язані з соціально-демографічними та включають в себе інформацію про спрямованість злочинних діянь, стійкість антисуспільної поведінки (наявність судимостей, рецидив), ступінь організованості (кількість кримінальних правопорушень, вчинених у співучасті) тощо [103, с. 130].

Вивчаючи матеріали кримінальних проваджень можна зробити висновок, що у 21 % випадках було вчинено кримінальні правопорушення у сфері інтелектуальної власності співучасниками. Із них 71,8 % - за попередньою змовою з невідомими особами (Додаток Б). Хоча на підставі дослідження протоколів допиту підозрюваних та свідків у кримінальному провадженні дає підстави стверджувати, що питома вага кримінальних правопорушень, вчинених у співучасті, є набагато більшою.

У більшості випадків притягаються до відповідальності особи, які є виконавцями кримінального правопорушення, а особи, які організовують контрафактну торгівлю, залишаються поза увагою правоохоронних органів та продовжують свою злочинну діяльність шляхом пошуку інших реалізаторів контрафактного товару [124].

При здійсненні кримінологічного аналізу злочинності у сфері інтелектуальної власності важливе значення також має питома вага рецидивних злочинів. Відповідно до КК України, вчинення злочину особою, яка раніше вже вчиняла злочини, визнається при призначені покарання обставинами, що обтяжують відповідальність [90]. У психологічно-правовому контексті суть рецидиву полягає у свідомому ігноруванні обвинувального вироку суду, який було винесено раніше та

який являє собою негативну морально-юридичну оцінку протиправної поведінки [158, с. 130].

Варто зазначити, що обставини, що обтяжували або пом'якшували відповідальність у таких кримінальних провадженнях майже відсутні.

Так, в результаті аналізу, здійсненого О.В. Новіковим встановлено, що у 74,2 % судових рішеннях про кримінальні правопорушення у сфері інтелектуальної власності відсутні обставини, що обтяжують покарання (Додаток Б). В 0,8 % випадках обставиною, що обтяжує покарання, було визнано рецидив. Що стосується обставин, що пом'якшують кримінальну відповідальність, то вони були встановлені у 89,1 % випадків. Серед них майже в кожному випадку фігурує щире каяття та сприяння розкриттю злочинних діянь. У 18,7 % випадках - утримання неповнолітніх дітей, а у 1,3 % - добровільне відшкодування завданих матеріальних збитків [124].

Щодо виду та розміру покарання можемо зазначити, що майже у 73,8 % випадків до осіб, що вчинили кримінальне правопорушення у сфері інтелектуальної власності, було застосовано такий вид покарання як позбавлення волі на певний строк. Із них: до 1 року – 13,4 %; від 1 до 2 років – 33,2 %; від 2 до 3 років – 12,8 %; від 3 до 4 років – 3,7 %; від 4 до 5 років – 0,9 %. Штраф було призначено 37,2 % осіб [124].

Важливе значення має практика призначення покарання, зокрема, звільнення від відбування покарання з випробуванням. У більшості випадків випадках засуджені до позбавлення волі особи були звільненні від відбування покарання з випробуванням на 1 рік (64,4 %), на 2 роки (12,7 %) або на 3 роки (2,8 %). Деяких засуджені (20,1 %) були звільнені від покарання на підставі амністії (Додаток Б) [124].

Все вищезазначене дає підстави стверджувати про відсутність стійкості антисуспільної спрямованості поведінки у досліджуваних осіб.

Отже, підсумовуючи кримінально-правову характеристику осіб, що вчиняють кримінальні правопорушення у сфері інтелектуальної власності,

можна зробити висновок про відсутність глибокого кримінального ураження та стійкої антисуспільної спрямованості цих осіб.

Як вже було відмічено раніше, важливе криміногенне значення в структурі особи злочинця мають моральні якості та психологічні особливості, які ближче за все підводять до відповіді на питання, чому індивід скоїв злочин. Вищезазначене дозволяє зробити висновок про те, що антисуспільна установка осіб, засуджених за злочини, що розглядаються, носить розмитий характер.

Дослідження осіб, засуджених за злочини що розглядаються, виявило також, що психологічні і фізичні властивості суттєвого впливу на їх протиправну поведінку не впливають, що звільняє нас від необхідності глибоко вивчати ці якості особи в рамках даного дослідження.

Морально-психологічні риси осіб, що вчиняють кримінальні правопорушення у сфері інтелектуальної власності, характеризують змістовну сторону особи, внутрішній світ людини, яка порушила кримінальне законодавство. Цією групою ознак структури особи охоплюється широке коло найрізноманітніших проявів внутрішнього «я» - потрібнісно-мотиваційні й інтелектуальні властивості, рівень світогляду, ціннісні орієнтації і соціально значущі риси характеру, емоційно-вольові якості та ін. [9, с. 265].

Морально-психологічна характеристика осіб, що вчиняють кримінальні правопорушення у сфері інтелектуальної власності, розглядалася на підставі соціально-демографічної та кримінально-правової характеристики цих осіб, а також процесуальних документів, що містяться у матеріалах кримінальних проваджень.

Науковці вважають, що одним з таких процесуальних документів є характеристика винного у побуті, за місцем роботи, проживання. Значна частина кримінальних проваджень свідчить про формально-позитивну характеристику винних (92,3 %). В усіх інших випадках особи характеризуються негативно (7,7 %).

У кримінологічній науці з приводу таких характеристик існують значні сумніви. У більшості випадках такі характеристики не відповідають дійсності через формальне ставлення до морального образу обвинувачених з боку посадових осіб, а також впливу зацікавленості обвинувачених та їх представників у позитивних характеристиках.

Поведінка людини визначається направленістю, орієнтацією, соціальною установкою особи, яка у свою чергу виражається у певному достатньо стійкому ставленні особи до різних соціальних цінностей [158, с. 156]. Тому вчинення особою кримінальних правопорушень проти права інтелектуальної власності вже характеризує її з негативного боку.

Висока питома вага осіб, що мають вищу освіту, свідчить про доволі високий інтелектуальний рівень таких осіб порівняно з іншими злочинцями. Хоча такі висновки теж мають відносний характер, тому що наявність вищої освіти не завжди означає високий інтелектуальний рівень, але вказує на усвідомлення особами характеру своїх злочинних дій. Тому ставиться під сумнів те, що переважна більшість осіб (приблизно 70 %) на допиті зазначала, що не була обізнана з тим, що товар, який вони реалізують, – контрафактний (Додаток Б). Решта вважала, що продаж зазначеної продукції не є кримінально-караним діянням, а може потягнути лише адміністративну відповідальність.

Окрему увагу слід приділити мотивації кримінальної діяльності осіб, що вчиняють кримінальні правопорушення у сфері інтелектуальної власності. За допомогою мотиву визначається зміст всіх видів людської діяльності, ціннісні, моральні, правові та світоглядні погляди і соціальна роль конкретної особистості. [174, с. 6]. Мотивом кримінальної діяльності виступає актуальна потреба, що задовольняється способом, забороненим кримінальним законом [54, с. 65]. Таким чином, окремо зміст потреб особи не виступають криміногенним фактором. Саме вибір злочинних способів задоволення таких потреб є джерелом виникнення кримінального мотиву.

Дослідження матеріалів кримінальних проваджень показало, що майже до кожного кримінального правопорушення у сфері інтелектуальної

власності спонукає корисливий мотив (Додаток Б). З юридичного погляду корисливий мотив - це прагнень до матеріального збагачень, зиску, користі, багатству за рахунок праці інших людей [113, с. 54]. Але корисливий мотив мав специфіку залежно від соціально-демографічних особливостей осіб, що вчиняють злочини у сфері інтелектуальної власності. Так, у осіб віком від 18 до 25 років домінуючим був мотив, пов'язаний з задоволенням буденних життєвих потреб. Це пояснюється тим, що особи зазначеної вікової групи вчинили кримінальні правопорушення у сфері інтелектуальної власності у зв'язку з відсутністю коштів для задоволень побутових потреб. Такі особи у зв'язку з відсутністю професійної кваліфікації та доволі широкими потребами, за різних обставин почали заробляти гроші шляхом продажу контрафактних дисків для лазерних систем зчитувань. Що стосується більш зрілих вікових груп, то тут вже починає переважати корисливий мотив як установка на збагачення [123].

Підсумовуючи морально-психологічну характеристику осіб, які вчиняють кримінальні правопорушення у сфері інтелектуальної власності, можна зробити висновок, що структура мотиваційної сфери і характер домінуючих мотивів осіб, що вчиняють кримінальні правопорушення у сфері інтелектуальної, має певну однорідність. Гроші та речі є головними їх соціальними цінностями. Висока прибутковість продажу контрафактного товару не зупиняє цих осіб навіть під погрозою кримінального покарань.

У висновку підкреслимо, що особливості осіб, засуджених за кримінальні правопорушення у сфері інтелектуальної власності, мають важливе значення як з позиції розуміння причин цих кримінальних правопорушень, так і з позиції їх попередження [38].

Отже, на підставі проаналізованих матеріалів кримінальних проваджень можна сформувати кримінологічний портрет особи, що вчиняє кримінальні правопорушення у сфері інтелектуальної власності.

З огляду на змістовне наповнення соціальної складової, можна узагальнити, що це переважно особи чоловічої статі, віком від 31 до 45 років, мають професійно-технічну освіту чи вищу освіту, працевлаштовані або займаються підприємницькою діяльністю, не перебувають у шлюбі. Більшість із них не були засудженими, що свідчить про відсутність глибокого кримінального ураження та стійкої антисуспільної спрямованості цих осіб.

Морально-психологічна складова особи, який учиняє кримінальні правопорушення у сфері інтелектуальної власності, переважно представлена стійким ставленнням особи до різних соціальних цінностей. В більшості такі особи мають доволі високий інтелектуальний рівень порівняно з іншими злочинцями і діють з корисливим мотивом.

Висновки до Розділу 2

1. Проаналізувавши отримані дані, зроблено висновок, що щорічно в Україні реєструється значна кількість кримінальних правопорушень у сфері інтелектуальної власності. Всього за протягом 2015–2019 рр. в Україні було зареєстровано 2594 цих кримінальних правопорушень, тобто в середньому 518 злочинних діянь на рік. Варто зазначити, що сумарна кількість таких кримінальних правопорушень з кожним роком збільшується. Також доцільно звернути увагу на досить стрімке зростання рівня кримінальних правопорушень, які передбачаються ст. 229 КК України до 2018 року (більше, ніж у 4 рази). Це свідчить, про зниження ефективності роботи правоохоронних органів у сфері запобігання досліджуваної злочинності та підвищення рівня латентності кримінальних правопорушень у сфері інтелектуальної власності.

2. Українським реаліям властивий вплив практично всіх детермінантів, які обумовлюють злочинність у сфері інтелектуальної власності в державах перехідного типу та деяких країнах «третього світу». В цьому сенсі в Україні діють ті ж криміногенні детермінанти, що і в

більшості пострадянських країн та державах Центрально-Східної Європи з урахуванням вітчизняних економічних, політичних та соціокультурних реалій. Водночас видається можливим виділення особливостей дії цих причин, а також деяких специфічних криміногенних факторів в Україні.

3. У висновку підкреслимо, що особливості осіб, засуджених за кримінальні правопорушення у сфері інтелектуальної власності, мають важливе значення як з позиції розуміння причин цих кримінальних правопорушень, так і з позиції їх попередження. На підставі проаналізованих матеріалів кримінальних проваджень можна сформувати кримінологічний портрет особи, що вчиняє кримінальні правопорушення у сфері інтелектуальної власності.

РОЗДІЛ 3
ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В КОНТЕКСТІ ЗАПОЗИЧЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ

3.1 Загальноправові та спеціально-кримінологічні заходи запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності

Ступінь захисту прав інтелектуальної власності небезпідставно можна вважати показником розвитку цивілізації та рівня демократії в державі. Надійний захист прав інтелектуальної власності є пріоритетним для України на шляху входження до Європейського Союзу та до чинних світових економічних і культурно-гуманітарних спільнот.

У сучасних умовах глобальної конкуренції й поглиблення інтеграції у світове господарство важливим фактором забезпечення соціально-економічного зростання є науково-технічний прогрес та інтелектуалізація основних факторів виробництва. В Україні дедалі більша частина валового внутрішнього продукту формується за рахунок об’єктів інтелектуальної власності та інновацій, роль яких в економіці й суспільстві постійно зростає, а разом з цим зростає й рівень правопорушень у сфері інтелектуальної власності, з’являються нові способи їх учинення [215, с. 48].

З метою ефективного функціонування системи запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності необхідне чітке визначення для всіх учасників цього механізму об’єкта впливу, мети й задач роботи (їх функції не повинні дублюватися), забезпечення їх взаємодії, коло повноважень повинні мати як правову, так і методологічну регламентацію, реалізація протидії правопорушенням у сфері інтелектуальної власності повинна здійснюватися професійно підготовленими в зазначеній сфері спеціалістами [81, с. 99−101].

Запобігання будь-якої злочинності забезпечується на двох рівнях: загально-соціальному та спеціально-кримінологічному рівнях.

В. В. Голіна вважає, що інтегративна система організованого запобігання злочинності, яка об'єднує різні запобіжні заходи, здійснюється на трьох рівнях: загальносоціальному, спеціально-кримінологічному та індивідуальному [95, с. 84]:

– на загальносоціальному рівні запобігання злочинності здійснюється різними органами державної влади й управління, а також громадськими організаціями та громадами, до безпосередніх функцій яких не належить запобігання злочинності. Профілактичний вплив здійснюється шляхом розроблення та реалізації різноманітних економічних та соціальних проектів і програм, які також опосередковано сприяють втіленню спеціально-кримінологічних запобіжних заходів;

– спеціально-кримінологічне запобігання злочинності здійснюється конкретними державними органами, для яких запобігання злочинності, захист прав громадян є професійним обов'язком. У процесі своєї професійної діяльності спеціальні суб'єкти здійснюють вплив на криміногенні фактори, а також встановлюють причини та умови вчинення злочинів та вживають заходів щодо їх усунення;

– на індивідуальному рівні запобігання полягає у цілеспрямованих заходах щодо конкретної особи (групи осіб), схильної до вчинення кримінального правопорушення, причин та умов, що детермінують поведінку цієї особи.

Цікавою є позиція науковців, які виділяють рівні запобігання злочинності стосовно групового суб'єкта діяльності: перший – діяльність на рівні великих соціальних груп, другий – на рівні малих соціальних груп, третій – на рівні окремої особи [88, с. 166].

Ми підтримаємо позицію Д. А. Шестакова, який вважає, що вплив на особу, котра схильна до вчинення кримінальним правопорушенням, є більш ефективним, якщо його здійснювати саме на груповому рівні [217, с.

240], тобто на рівні малої соціальної групи – сім'ї, трудового або навчального колективу.

Щодо суб'єктів, які здійснюють запобігання злочинності, то ними є державні органи, громадські організації, соціальні групи, посадові особи та громадяни, які цілеспрямовано здійснюють розроблення та реалізацію заходів із запобігання злочинності, у зв'язку з чим мають права, обов'язки та відповідальність за виконання покладених на них завдань [95, с. 93]. Залежно від цілей і авдань, а також функціональних обов'язків науковці поділяють суб'єктів запобігання злочинності на дві групи: суб'єкти, які діють на загальносоціальному рівні; спеціальні суб'єкти [88, с. 167].

Діяльність кожного із суб'єктів щодо запобігання кримінальним правопорушенням проявляється у певних формах. Термін «форма» означає вид, будь-який зовнішній прояв певного змісту. Соціальне коріння злочинності свідчить про існування проблем в економіці, освіті, вихованні й інших різних сферах суспільного буття. Запобігання злочинності не буде мати жодного сенсу без заходів, націлених на розв'язання таких проблем. І хоча сама по собі діяльність державних органів та установ із розвитку суспільного життя не ставить за головну мету зниження рівня злочинності, вона є його підґрунтям.

Ми цілком погоджуємося з думкою Л. В. Крижної про те, що визнання соціальної зумовленості злочинності означає усвідомлення об'єктивних і реальних можливостей її попередження за рахунок зміни умов суспільного буття, соціального розвитку й етичного формування особистості [86, с. 116].

На шляху до набуття Україною членства у Європейському Союзі та успішної інтеграції у постіндустріальну модель суспільства, необхідно забезпечити сталий розвиток економіки держави, а також виконати низку міжнародних зобов'язань. За оцінками Українського альянсу по боротьбі з підробками і піратством, щорічні обсяги торгівлі підробками в Україні можуть оцінюватися в 1,3 мільярда доларів [152].

Проблема загального впливу на злочинність у сфері інтелектуальної власності на сучасному рівні до цих пір залишається відкритою. Соціально-економічна ситуація в Україні натепер характеризується такими негативними явищами, як спад виробництва, інфляція, зниження рівня життя населення, зростання безробіття, та іншими, що сприяє створенню напруги в суспільстві та призводить до розв'язання людьми своїх проблем злочинним шляхом. Для того щоб ефективно впливати на злочинність, необхідна сильна політична влада, економічна стабільність і справедливе кримінальне законодавство.

На думку М. В. Колодяжного, загально-соціальне запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності є першим фундаментальним напрямом, покликаним удосконалити суспільні відносини в соціально-економічній, політичній, ідеологічній, правовій, морально-психологічній та інших сферах. Тому цей рівень запобігання злочинності передбачає вироблення такого соціально-психологічного механізму в суспільстві, який би давав можливість блокувати деструктивну поведінку та усувати причини та умови, що сприяють їй [68, с. 163].

І. І. Карпець вважає, що запобігання злочинності має починатися з так званого раннього запобігання. Науковець слушно зауважує, що питання це складне і небеззаперечне, як небеззаперечне й те, що кримінологія має вивчати аморальні явища, котрі не є злочинними. Кримінологія ще стоїть на шляху до того, щоб визначити коло явищ, де з особливою гостротою постає питання про раннє запобігання кримінальним правопорушенням [62, с. 131-132]. Справді, «аморальні явища» зазвичай є причинами вчинення кримінальних правопорушень або створюють умови для їх вчинення.

Питаннями регулювання сфери інтелектуальної власності в Україні (загально-соціальний рівень) займаються державні органи та громадські організації, які здійснюють запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності:

1) Верховна Рада України, у складі якої діє комітет Верховної Ради України з питань науки і освіти з відповідним підкомітетом Верховної Ради з питань інтелектуальної власності та інформатизації, який: розробляє та розглядає проекти законів та інші нормативні правові акти з питань інтелектуальної власності; проводить наукові дослідження у сфері інтелектуальної власності та інформатизації; проводить експертну оцінку наданих пропозицій і приймає рішення згідно з чинним законодавством.

2) Кабінет міністрів України, у складі якого діє міжвідомчий комітет з питань захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності і який створений з метою забезпечення координації діяльності міністерств, інших центральних і місцевих органів виконавчої влади та підготовки пропозицій щодо комплексного розв'язання проблем правомірного використання об'єктів інтелектуальної власності, виконання зобов'язань, що випливають із міжнародних договорів України в цій сфері.

3) Національна поліція, структурним підрозділом якої є Департамент захисту економіки і Департамент кіберполіції, основними напрямами роботи яких є запобігання та викриття фактів незаконного тиражування і розповсюдження контрафактної продукції, неліцензійного комп'ютерного програмного забезпечення, а також виробництво та розповсюдження фальсифікованої продукції з незаконним використанням товарних знаків відомих вітчизняних та зарубіжних виробників.

4) Органи фіскальної служби України, які у своєму складі мають відповідні підрозділи щодо запобігання кримінальним правопорушенням у сфері інтелектуальної власності, що здійснюють заходи щодо запобігання та викриття фактів незаконного тиражування і розповсюдження контрафактної продукції, неліцензійного комп'ютерного програмного забезпечення, а також виробництво та розповсюдження фальсифікованої продукції з незаконним використанням товарних знаків відомих вітчизняних та зарубіжних виробників.

5) Служба безпеки України бере участь у розробленні та здійсненні заходів із забезпечення захисту державної таємниці України. У порядку, визначеному законодавством, сприяє підприємствам, установам, організаціям, підприємцям у збереженні їхньої комерційної таємниці розголошення якої може завдати шкоди життєво важливим інтересам України. Відповідно до указів Президента України має право створювати спеціальні підрозділи із запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності, несе відповідальність за державну політику щодо голографічного захисту товарів і документів, здійснює державний контроль і координацію діяльності у цій сфері.

6) Органи прокуратури здійснюють нагляд за законністю діяльності правоохоронних органів, здійснюючи протидію та запобігання злочинам, що вчиняються у сфері інтелектуальної власності.

7) Міністерство економічного розвитку і торгівлі України реалізує державну політику у сфері інтелектуальної власності.

8) Міністерство юстиції України бере участь у розробленні законодавчих актів з питань інтелектуальної власності, координує законотворчу діяльність у цій сфері та інших галузях законодавства і відповідає за адаптацію законодавства України до законодавства Європейського Союзу.

9) Антимонопольний комітет України займається питаннями недобросовісної конкуренції у сфері інтелектуальної власності (неправомірне використання позначень, рекламних матеріалів, упаковки, товару копіювання зовнішнього вигляду виробу, порівняльна реклама, неправомірне збирання, використання й розголошення комерційної таємниці).

10) Рада з питань інтелектуальної власності діє з метою забезпечення вивчення та подолання проблемних питань, пов’язаних із формуванням та реалізацією державної політики у сфері інтелектуальної власності.

11) Вищий суд з питань інтелектуальної власності є вищим спеціалізованим судом у судовій системі України, створений 29 вересня 2017 року, який розглядатиме усі справи з питань інтелектуальної власності у порядку, встановленому новим Господарським процесуальним кодексом України.

12) Громадські організацій здійснюють громадський контроль за діяльністю у сфері інтелектуальної власності, повідомляють правоохоронні ограни та засоби масової інформації про стан на ринку інтелектуальної власності, беруть участь у розробці законодавчих та інших правових актів з питань інтелектуальної власності, проведення загальнодержавних та міжнародних наукових конференцій [199].

Отже, можна сказати, що ефективність запобігання правопорушенням у сфері інтелектуальної власності може бути досягнута лише шляхом зміцнення основ загальної організації зазначеної діяльності та чіткого визначення засобів і способів, за допомогою яких можна буде досягти дієвості механізму запобігання правопорушенням у сфері інтелектуальної власності. Серед напрямів діяльності державних органів зі зміцнення організаційних основ запобігання правопорушенням у зазначеній сфері науковці виділяють:

1. структурно-функціональний (нормативно-правове впорядкування роботи органів усіх галузей державної влади шляхом усунення конфліктів і протиріч між ними при прийнятті будь-яких рішень щодо протидії правопорушенням у сфері інтелектуальної власності);

2. правоохоронний (зміцнення правоохоронної системи з метою досягнення таких задач, як надійний захист прав і законних інтересів правовласників і споживачів, ефективна протидія правопорушенням у сфері інтелектуальної власності задля сприяння економічній стабільності країни);

3. профілактичний (підвищення рівня правової свідомості населення, поважного ставлення до чинного законодавства, а також спонукання до активної співпраці з правоохоронними органами щодо

протидії правопорушенням у сфері інтелектуальної власності) [215, с. 49-50].

На нашу думку, перелік напрямів запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності потрібно доповнити «координаційним», який врегульовував би діяльність щодо передачі прав на об'єкти інтелектуальної власності; скоординував би роботу з інформаційного забезпечення діяльності в сфері інтелектуальної власності; забезпечував би комплектування національного фонду патентної документації; сприяв би взаємодії з Радою з питань науки та науково-технічної політики при Президентові України, центральними та місцевими органами виконавчої влади, Національною академією наук, органами місцевого самоврядування, а також відповідними органами іноземних держав. Доцільність виокремлення такого напряму підтримали 67 % опитаних респондентів (Додаток А).

Значення взаємодії для досягнення успіхів у правоохоронній діяльності щодо запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності підкреслюється й у чинному законодавстві. Наше суспільство швидко розвивається і постійно потребує удосконалення та запозичення позитивного міжнародного досвіду.

Поняття «взаємодія» дещо схоже з поняттям «координація», але, на нашу думку, різниця між взаємодією і координацією полягає в тому, що координація обов'язково передбачає суб'єкта, наділеного координаційно-владними повноваженнями щодо інших учасників сумісної діяльності.

Одним з важливих аспектів правозастосування є співпраця та координація між правоохоронними органами. В Україні відповідальність за регулювання й забезпечення дотримання прав інтелектуальної власності несе низка державних органів [26], включаючи ДСІВУ, Державне підприємство «Український інститут промислової власності», Державне підприємство «Українське агентство з авторських та суміжних прав», Антимонопольний комітет України, Генеральна прокуратура України та Державна фіскальна служба України. Хоча ці органи й співпрацюють між

собою, рівень цієї співпраці має бути підвищений. Запровадження форм ефективної співпраці та координації особливо важливе у сфері піратства в мережі Інтернет і правозастосування загалом.

Вважаємо доречними такі рекомендації щодо поліпшення координації між виконавчими органами, а саме: створення Національної поліції України та Генеральною прокуратурою України єдиної методології й керівних принципів досудового розслідування щодо порушень прав інтелектуальної власності для того, щоб особи, які здійснюють переслідування, мали можливість належним чином розслідувати кримінальні правопорушення, а також для забезпечення єдиного підходу до таких справ по всій країні; заохочення фіскальних органів і поліції до більш активної участі в розробці й використанні існуючих технічних засобів для збору та обміну інформацією.

Обмін інформацією між митними органами, зокрема інформацією, потрібною для більш точного визначення та відстеження відправлень, підозрюваних у наявності товарів, що порушують права ІВ; удосконалення технічної інфраструктури та розвиток онлайн-мереж для надання органам з правозастосування у сфері прав інтелектуальної власності можливості для здійснення швидкого обміну інформацією з питань правозастосування, зокрема повідомлення в режимі реального часу про підозрілі товари, місця виробництва продукції, канали дистрибуції й ключові точки продажу; співпраця зі Всесвітньою митною організацією з метою використання системи IPM; проведення досліджень і надання інформації про технічні інструменти й системи, призначені для запобігання правопорушенням і розслідування (зокрема системи відстеження, які допомагають відрізнити оригінальну продукцію від контрафактної); розробка баз даних для збору, зберігання та аналізу інформації про масштаби й наслідки порушень прав ІВ, національних прецедентів щодо таких порушень, а також про системи, призначені для розширення доступу органів державної влади та приватних суб’єктів до інформації; випуск документів, необхідних для реалізації прав

ІВ, таких як довідники й посібники, та їх надання правоохоронним органам [152].

Вдосконалення запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності можливе шляхом належної організації взаємодії органів внутрішніх справ та Національної поліції України з організаціями колективного управління правами авторів, які в межах своїх повноважень можуть направляти звернення до директорів ринків з пропозицією прийняти профілактичні заходи в зазначеній діяльності (оголошення по гучному зв'язку про недопустимість торгівлі контрафактною продукцією, орієнтування служби безпеки на виявлення зазначених порушень, розміщення на території агітаційних плакатів). Необхідно також зазначити, що нормативно-правові акти забезпечують упорядкованість і злагодженість організації, порядок діяльності суб'єктів запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності, визначають відповідну компетенцію органів державної влади, правосуддя, громадських організацій, юридичних і фізичних осіб.

Окрім того, необхідною умовою ефективної запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності є взаємодія Національної поліції України із засобами масової інформації. За допомогою останніх здійснюється передача громадянам певної інформації, що впливає на формування позитивної громадської думки про діяльність правоохоронних органів, а також на правосвідомість громадян.

Що стосується спеціально-кримінологічного рівня запобігання злочинності у сфері інтелекутальної власності, то тут виникають проблеми, адже у нашій державі на теперішній час не створено єдиної дієвої науково обґрунтованої концепції запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності і, як наслідок, з кожним роком відбувається загострення ситуації зі злочинними порушеннями прав інтелектуальної власності в Україні [77, с. 142−143].

На думку О. В. Новікова, спеціально-кримінологічне запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності потрібно проводити в межах

трьох основних стратегічних напрямах впливу: 1) обмеження обігу контрафактної продукції; 2) посилення захисту прав суб'єктів інтелектуальної власності; 3) мінімізація наслідків вчинення кримінальних правопорушень у сфері інтелектуальної власності.

Так, виищевказаний науковець вважає, що обмеження обігу контрафактної продукції, як перший напрям спеціально-кримінологічного впливу, включає комплекс профілактичних заходів, що системно впливають на попит і пропозицію на кримінальному ринку інтелектуальної власності з метою зменшення його обсягів, а також припинення незаконного використання та розповсюдження контрафакту. Важливе значення мають заходи, спрямовані на зниження попиту на контрафактну продукцію серед споживачів [124].

До таких науковці відносять «створення повноцінного ринку інтелектуальної власності для забезпечення просування легальної продукції, що створить конкуренцію контрафакту за якістю, асортиментом та ціною». На їх думку, цей ринок зробить інтелектуальну продукцію більш доступною для населення, зменшить трансакційні витрати виробників та створить реальну альтернативу кримінальному ринку. Погоджуємося з позицією вчених, що для забезпечення попиту на оригінальну продукцію на ринку інтелектуальної власності необхідно створити ефективні механізми впливу на цінову політику виробників цієї продукції. Так, правовласники повинні враховувати платоспроможність більшої частини населення країни, де буде відбуватися реалізації інтелектуальної продукції [124].

Слід також погодитись з думкою О. Дворянкіна, що якби корпорації не були монополістами на ринках об'єктів інтелектуальної власності та вели соціально орієнтовану цінову політику, спрямовану не на отримання максимальної вигоди, а на задоволення потреб широких верств населення, то багато тіньових виробництв були б природним чином втягнуті в випуск легальної продукції. Вони б виробляли продукцію за цінами, доступними не тільки для населення високорозвинених країн, і проблема піратства вже

на державному рівні (Китай, Болгарія, Україна) була б вирішена [225, с. 36].

За таких умов, як вважає О.В. Новіков, виробники інтелектуальної продукції, наприклад, можуть вводити в обіг більш дешеві аналоги своєї продукції з обмеженою кількістю функцій, яку зможуть придбати ті верстви населення, в яких не вистачає коштів на основну продукцію. Вдало зарекомендувала себе регіональна цінова політики деяких транснаціональних корпорацій, що виробляють інтелектуальну продукцію. Крім того, сприятиме зниженню попиту на контрафактну продукцію також підвищення рівня правосвідомості населення та прищеплення навичок поваги до інтелектуальної власності. З цією метою необхідно проводити інформування населення через засоби масової інформації про небезпечність для життя та здоров'я використання підробленої продукції (особливо харчової та медичної) та відповідальність за порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності [124].

Науковці вважають, що «системному впливу на обмеження обігу контрафактної продукції, сприятимуть заходи, що спрямовані на скорочення пропозиції на контрафактну продукцію. Ці заходи повинні обмежувати виробництво контрафакту, його ввезення на територію України, а також мережу розповсюдження підроблених товарів» [124].

Варто зазначити, що спеціально-кримінологічне запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності повинно бути спрямоване на запобігання ввезенню на територію України контрафактної продукції. Митний Кодекс України передбачає активну позицію митних органів у сприянні захисту прав інтелектуальної власності, яка полягає у застосуванні процедури призупинення заявлених до митного оформлення товарів щодо яких є підстави вважати, що їх переміщення здійснюється з порушенням прав на об'єкти інтелектуальної власності [75, с. 96–97]. Саме тому для удосконалення роботи у цьому напрямі необхідно підвищувати кваліфікацію та професіоналізм посадових осіб зазначених органів, розробити «Методологічні рекомендації з виявлення контрафактних

товарів та розслідування адміністративних і кримінальних правопорушень, що посягають на право інтелектуальної власності». Необхідно також вжити заходів щодо недопущення контрабандного переміщення контрафактних товарів на територію України. Це можливо зробити через вчасне виявлення та негайне перекривання митними органами нелегальних каналів, через які відбувається ввезення контрафактної продукції. Важливе значення мають також заходи у ході митного контролю після пропуску товару. У зв'язку з масовим порушенням прав правовласників масштабний характер набули перевірки митними органами законності використання підприємцями товарного знаку на внутрішніх ринках при роздрібній чи оптовій торгівлі імпортними товарами [182, с. 32]. Потрібно провести ряд заходів з підвищення ефективності таких перевірок та залучення представників власників прав на об'єкти інтелектуальної власності.

Доцільно звернути увагу також на заходи, спрямовані на перешкоджання незаконному розповсюдженню та використанню інтелектуальної продукції. Приєднаємось до думок науковців, що з метою запобігання розповсюдження контрафактної продукції потрібно розробити та вживати низку оперативно-профілактичних заходів з метою відпрацювання суб'єктів ринку інтелектуальної власності, що спрямовані на запобігання та припинення лоткової торгівлі контрафактної продукції на вулицях, проїзних частинах, в переходах та інших місцях масового перебування населення [97, с. 92].

З цього приводу О. В. Новіков справедливо відмічає, що «доволі ефективно зарекомендували себе профілактичні бесіди з організаторам торгівлі та реалізаторами на ринку стосовно адміністративної та кримінальної відповідальності за порушення права інтелектуальної власності, розповсюдження агітаційних плакатів про суспільно-небезпечні наслідки продажу контрафактної продукції, постійні перевірки діяльності торгових точок контролюючими та правоохоронними органами» [124].

Учений також зазначає, що деякі заходи повинні бути спрямовані на запобігання використання об'єктів інтелектуальної власності у

підприємницькій діяльності. Так, потрібно здійснювати перевірку діяльності тих підприємств та організацій, які, по-перше, використовують у своїй діяльності технології, що можуть бути об’єктами промислової власності, по-друге, для роботи яких необхідне використання комп’ютерних програм та баз даних. До останніх належать суб’єкти підприємницької діяльності, що надають послуги, наприклад, у сфері дизайну, інжинірінгу, IT, фотографування та обробки фотографій. Частіше за все, працівники цих підприємств та організацій використовують контрафактні комп’ютерні програми. У зв’язку з цим, доцільно перевіряти наявність ліцензійного програмного забезпечення під час видачі окремих ліцензій цим суб’єктам господарювання, проведення роз’яснювальної робота під час реєстрації юридичних осіб [124].

Низка заходів повинна бути спрямована на обмеження розповсюдження об’єктів інтелектуальної власності в мережі Інтернет. Для цього, на думку науковця, потрібно удосконалити правове регулювання відносин, що виникають у зв’язку з використанням засобів електронного та цифрового зв’язку. Сучасні «комп'ютерні пірати» активно використовують прогалини національного законодавства і створюють нові технологічні способи розповсюдження об'єктів інтелектуальної власності в мережі Інтернет. Широке поширення набули торрент-ресурси, що дозволяють за допомогою спеціальних програм здійснювати обмін інформацією великого обсягу між кінцевими користувачами. При цьому об'єкти інтелектуальної власності не розміщуються на самих торрент-ресурсах, що дає можливість їх власникам уникати будь-якої відповідальності за подібні послуги. У зв’язку з цим, на думку О.В. Новікова, назріла необхідність встановлення в національному законодавстві механізму притягнення до відповідальності власників торрент-ресурсів. Більш якісному захисту виняткових прав в мережі Інтернет буде сприяти введення норм про притягнення до відповідальності і власників сайтів, що надають можливість доведення до загального відома об’єктів авторських і суміжних прав шляхом розміщення посилань для

доступу до таких об’єктів, що знаходяться на сторонніх серверах, що не належить власникам цих сайтів [124].

Ефективним має бути застосування до власників відповідних Інтернет-сайтів заходів адміністративного впливу: відключення та блокування сайтів, що розповсюджують контрафактну продукцію, від доступу до мережі Інтернет [4, с. 91].

Значна частина прибутків надходить організованим злочинним групам або злочинним організаціям, які в подальшому спрямовують отримані кошти на фінансування інших видів організованої злочинної діяльності та забезпечення функціонування в Україні «тіньової економіки» [124, с. 50].

Для ефективного функціонування системи запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності необхідне чітке визначення для всіх учасників цього механізму об’єкта впливу, мети и задач роботи, забезпечення їх взаємодії, коло повноважень повинні мати як правову, так і методологічну регламентацію. Реалізація запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності повинна здійснюватися професійно підготовленими в зазначеній сфері спеціалістами, тому варто здійснювати систематичне підвищення кваліфікації співробітників у питаннях запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності. З цього приводу слушною є думка науковців щодо ліквідації структурних перекосів у спеціалізованих державних органах запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності за допомогою чіткого розмежування компетенції суб’єктів запобігання правопорушенням у сфері інтелектуальної власності, а також виокремити спеціалізовані відділи щодо запобігання кримінальним правоопрушенням у сфері інтелектуальної власності [124, с. 97–98].

Звертаємо увагу на те, що Україна намагається створити сучасну законодавчу базу щодо захисту прав інтелектуальної власності, яка узгоджується із загальновизнаними на міжнародному рівні підходами до забезпечення такого захисту, зокрема з вимогами Угоди про торговельні

аспекти прав інтелектуальної власності (Угоди ТРІПС) Світової організації торгівлі (СОТ) [148]. В рамках міжнародних вимог забезпечується реалізація основних положень законодавства України у зазначеній сфері.

Водночас ефективність окремих заходів захисту порушеного права інтелектуальної власності викликає сумніви. Так, навряд чи можна розглядати як належний захід захисту сам факт опублікування у засобах масової інформації відомостей про порушення права і зміст судового рішення [162]. Опублікуванню мають підлягати всі дані про порушника, а не просто відомості про акт порушення [13, с. 351]. Звичайно, з урахуванням законодавства про охорону персональних даних. Проблема захисту права інтелектуальної власності залишається актуальною в Україні й з огляду на значну кількість правопорушень у цій сфері [115].

Угоди з країнами СНД, що укладені Україною останнім часом, зокрема, про заходи щодо попередження та припинення використання неправдивих товарних знаків та географічних зазначень та про співробітництво по припиненню правопорушень у сфері інтелектуальної власності, також підписано згідно з вимогами міжнародних конвенцій і договорів, зокрема Угоди ТРІПС, що сприяє вступу її учасників до СОТ.

Оцінюючи процес входження України до регіональних структур, що забезпечують правову охорону інтелектуальної власності, можна зробити висновок щодо наявності у ньому як позитивних зрушень, так і низки невирішених проблем.

Вирішення проблем правової охорони інтелектуальної власності в сучасному світі відбувається в умовах, коли в основному вже сформувалася глобальна система регулювання охорони та захисту прав інтелектуальної власності з центральним місцем у ній Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ) та Світової організації торгівлі. Базові характеристики цієї глобальної системи мають бути враховані будь-якою країною світу, що намагається реалізувати інноваційну модель розвитку економіки [149].

Зазначимо, що правовідносини у сфері інтелектуальної власності регулюються окремими положеннями Конституції України, Цивільного (передусім норми Книги четвертої «Право інтелектуальної власності»), Кримінального, Митного кодексів України, Кодексу України про адміністративні правопорушення та низки процесуальних кодексів, нормами 10 спеціальних законів у сфері інтелектуальної власності, близько 100 підзаконних актів.

Так, перспективи розвитку та якісного вдосконалення системи охорони прав інтелектуальної власності в Україні визначені Указом Президента України «Про заходи щодо охорони інтелектуальної власності в Україні» [145], Концепції реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні [150], планами підготовки законодавчих актів у Верховній Раді України, затвердженими програмами та планами робіт з адаптації законодавства до норм права Європейського Союзу. Окреслені заходи в цілому відзначаються системним стратегічним підходом і наближують Україну до стандартів, визначених конвенціями Всесвітньої організації інтелектуальної власності, Угодою ТРІПС та нормами ЄС.

Водночас перелік нормативно-правових актів, до яких необхідно адаптуватися Україні в контексті її входження до ЄС, бажано розширити за рахунок положень європейського законодавства, які регулюють новітні галузі прав інтелектуальної власності, що стосуються нових комунікацій та мережі Інтернет.

Відмітимо, що в законодавстві України не закріплені відповідні механізми забезпечення їх виконання, що знайшло прояв у неадекватній оцінці у Програмі інституційних потреб країни у сфері прав інтелектуальної власності.

Недостатнє забезпечення правової охорони промислової власності в Україні було одним із чинників зменшення чисельності винахідників, авторів промислових зразків і раціоналізаторських пропозицій. Порівняно з 1991р. кількість винахідників і раціоналізаторів скоротилася більше ніж у

20 разів; промислові підприємства використовують майже у 8 разів менше винаходів. Усе це свідчить про нестабільність забезпечення сприятливих умов для винахідницької діяльності в Україні і недостатній рівень нинішньої системи створення генерації та використання винаходів. Таке становище пояснюється, головним чином, погіршенням матеріально-технічного і фінансового забезпечення діяльності у сферах науки і техніки [202, с. 216].

В умовах сучасної технологічної революції з'явилися принципово нові можливості відтворення об'єктів, що захищаються правом інтелектуальної власності. Це призводить до істотної диференціації структури системи захисту прав інтелектуальної власності та ускладнення самих механізмів такого захисту.

Як свідчить аналіз законодавства, суд може досить ефективно впливати на порушника інтелектуальних прав, приймаючи, зокрема, рішення про: вжиття негайних заходів щодо запобігання порушенню права інтелектуальної власності та збереження відповідних доказів; зупинення пропуску через митний кордон України товарів, імпорт чи експорт яких здійснюється з порушенням прав інтелектуальної власності; вилучення з цивільного обороту товарів, виготовлених або введених у цивільний оборот з порушенням права інтелектуальної власності, та знищення таких товарів; вилучення з цивільного обороту матеріалів та знарядь, що використовувались переважно для виготовлення товарів з порушенням права інтелектуальної власності або вилучення та знищення таких матеріалів та знарядь; застосування разового грошового стягнення замість відшкодування збитків за неправомірне використання об'єктів права інтелектуальної власності. Розмір стягнення визначається відповідно до закону з урахуванням вини особи та інших обставин, що мають істотне значення; опублікування в засобах масової інформації відомостей про порушення права інтелектуальної власності та зміст судового рішення щодо такого порушення.

Особливого значення набуває забезпечення захисту прав на нові складові технології, до яких належать комп'ютерні програми, біотехнології, інтегральні мікросхеми, репрографія (включаючи аудіо- та відеозаписи), поширення сигналів через нову техніку зв'язку (супутники, кабель), цифрові системи розповсюдження. Частково ці проблеми вже врегульовані відповідними договорами ВОІВ та положеннями Угоди ТРІПС.

Водночас виник надзвичайно складний комплекс проблем, пов'язаний з інформаційними потоками, комерційною та іншою діяльністю в мережі Інтернет і необхідністю пристосування структур у сфері захисту прав інтелектуальної власності до діяльності з використанням новітніх інформаційних технологій. Цей комплекс виходить далеко за межі прийнятих ВОІВ у 1996 р. так званих Інтернет-договорів, до яких Україна приєдналася у 2001 році.

Безумовно, Україна повинна враховувати у своїй законотворчій та правозастосовній практиці щодо забезпечення захисту прав інтелектуальної власності такі новітні технологічні виклики.

Незважаючи на помітний прогрес, досягнутий останніми роками у сфері законодавчого забезпечення правової охорони інтелектуальної власності, на думку міжнародних експертів, її недосконаліть все ще є одним з чинників, який перешкоджає створенню в Україні ефективної системи захисту прав інтелектуальної власності [106, с. 199]. Так, закони України щодо окремих об'єктів права інтелектуальної власності не приведені у відповідність до Цивільного кодексу України, що негативно впливає на захист прав інтелектуальної власності.

Варто зазначити, що в Україні в необхідній мірі не забезпечено захисту біотехнологічних винаходів, строки охорони прав інтелектуальної власності на певні об'єкти не відповідають відповідним строкам в ЄС (промислові зразки, сорти рослин тощо), цивільно-правові та митні засоби захисту потребують удосконалення відповідно до вимог Директиви ЄС 2004/48/ЄС від 29 квітня 2004 року про забезпечення дотримання прав

інтелектуальної власності та Регламенту ЄС 1383/2003 від 22 липня 2003 року щодо митних заходів стосовно товарів, які викликають підозру на порушення певних прав інтелектуальної власності, та заходів, що мають вживатися до товарів, стосовно яких виявлено порушення таких прав.

Крім цього, не врегульовано у належній мірі питання охорони комп'ютерних програм як об'єктів авторського права, оцінки та постановки на бухгалтерський облік об'єктів інтелектуальної власності, нематеріальних активів; існує потреба у розробці методики визначення розміру матеріальної шкоди, заподіяної порушенням прав на об'єкти інтелектуальної власності; гальмується розвиток системи підрозділів з питань трансферу технологій, інноваційної діяльності та інтелектуальної власності у бюджетних установах, організаціях та на підприємствах, діяльність яких пов'язана зі створенням та використанням об'єктів промислової власності; є потреба запровадження механізму підтримки патентування вітчизняних об'єктів інтелектуальної власності в іноземних державах тощо.

Неналежний контроль за чинним законодавством призводить до проблем у діяльності організацій колективного управління правами авторів, виконавців, виробників фонограм, які відповідно до світового досвіду мали б відігравати визначальну роль у забезпеченні захисту авторського права і суміжних прав. Не укладаються належні договори між організаціями колективного управління згідно із Законом України «Про авторське право і суміжні права», а в разі укладання таких договорів інколи маємо неналежне виконання їх умов. Деякими організаціями довільно визначаються ставки винагороди, що сплачуються користувачами об'єктів суміжних прав без витребування належної звітності всупереч вимогам зазначеного закону та постанов Кабінету Міністрів України № 71, 72 від 18 січня 2003 р [149].

Потребує вдосконалення законодавство України щодо охорони промислових зразків та корисних моделей. Є випадки отримання охоронних документів на промислові зразки, корисні моделі, торговельні

марки, винаходи, об’єкти авторського права, права на які належать іншим особам. Зазначене мало наслідком звуження митного контролю товарів, що містять об’єкти права інтелектуальної власності: під час прийняття 16 листопада 2006 р. Закону України «Про внесення змін до Митного кодексу України (щодо сприяння захисту прав інтелектуальної власності під час переміщення товарів через митний кордон України) було виключено з митного контролю такі об’єкти, як корисні моделі, винаходи, промислові зразки, що не узгоджується з положеннями Регламенту ЄС 1383/2003.

Крім цього, законодавством не врегульовано питання щодо запобігання подання заявок на винаходи в зарубіжні країни без попереднього подання заявок в Україні, що, зокрема, призводить до неконтрольованого відтоку нових технологій та їх інтелектуальних складових за кордон. Кримінальним кодексом України не визначено відповідальності за вчинення зазначених дій, хоча така відповідальність передбачена, зокрема, законодавством США, Великобританії.

З цього приводу зазначимо, що відповідне положення закріплено й у Рекомендаціях парламентських слухань «Захист прав інтелектуальної власності в Україні: проблеми законодавчого забезпечення та правозастосування». На підставі сказаного пропонуємо доповнити КК України статтею 177-1 «Подання заявок на винаходи до зарубіжних країн без попереднього подання заявок в Україні» такого змісту: «Подання заявок на винаходи до уповноважених органів зарубіжних країн без попереднього подання таких заявок в Україні – карається штрафом від п’ятисот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або позбавленням волі на той самий строк. Таку пропозицію підтримали й 89,1 % опитаних респондентів (Додаток А).

Потребує вдосконалення правова охорона службової конфіденційної інформації, комерційної таємниці, «ноу-хау», укладання угод франчайзингу.

Варто відмітити, що в необхідній мірі законодавством не врегульовано питання захисту фірмових найменувань, вартісної оцінки майнових прав інтелектуальної власності, їх відображення у бухгалтерському обліку [220]. Не визначено порядок охорони прав на раціоналізаторські пропозиції, породи тварин, а також фольклору, народних художніх промислів і традиційних знань тощо [149].

Потребує більш чіткого врегулювання використання об'єктів права інтелектуальної власності, включаючи об'єкти, що створені повністю або частково за рахунок коштів державного бюджету та інших централізованих коштів. Це передусім впливатиме на цивілізоване формування ринку інтелектуальних здобутків.

Також поки що залишається не врегульованим питання «інтелектуальної спадщини» колишнього СРСР. Після розпаду Радянського Союзу в Росії залишилося близько 500 тис. чинних охоронних документів (авторських свідоцтв) на винаходи з грифом «Для службового користування», близько 500 тис. секретних авторських свідоцтв колишнього СРСР та охоронних документів та інші результати інтелектуальної діяльності. За експертними оцінками, приблизно чверть із них (250 тис.) належить українським винахідникам. Зазначені технічні рішення ніколи не публікувались, і охоронні документи СРСР на них повинні бути перетворені на патенти України. Проте в Україні досі немає переліку таких винаходів, а також їх описів.

Потребує вдосконалення координація міністерств з підготовки проектів нормативно-правових актів. Вказане, зокрема, стосується повільної реалізації Закону України «Про охорону прав на зазначення походження товарів» підготовки підзаконних актів щодо вартісної оцінки та бухгалтерського обліку об'єктів права інтелектуальної власності як нематеріальних активів.

Незважаючи на активізацію зусиль правоохоронних органів України із забезпечення захисту прав інтелектуальної власності, загальний рівень правопорушень у цій сфері залишається високим, що є підставою для

звинувачення України в низьких стандартах забезпечення захисту прав інтелектуальної власності, особливо стосовно аудіовізуальної продукції, програмного забезпечення, фармацевтичних препаратів.

Реформування законодавства України триває, і це дає можливість сподіватися, що існуючі прогалини в системі нормативної охорони прав інтелектуальної власності та їх практичного захисту можна ефективно подолати.

Саме тому для подолання проблем, які виникають у сфері захисту інтелектуальної власності необхідності визначити систему охорони і захисту інтелектуальної власності як один з найважливіших пріоритетів діяльності уряду. Зокрема, Кабінету Міністрів України рекомендується притягнути до адміністративної відповідальності керівників підвідомчих Міністерству освіти і науки, Міністерству культури і туризму України підрозділів за факти порушень, наведених у звіті Рахункової палати України та Контрольно-ревізійного управління. Також потрібно передбачити в бюджетах державних телерадіокомпаній, законах України про Державний бюджет України на 2020 рік та наступні роки видатки на виплату винагороди за використання об’єктів авторського права і суміжних прав.

Нагальним питанням постає дотримання встановлених правових норм в галузі охорони та захисту інтелектуальної власності, підготовка кваліфікованих працівників, до компетенції яких належить вирішення спірних питань у зазначеній сфері. Від розв’язання проблеми створення ефективної системи охорони інтелектуальної власності залежить міцність фундаменту для інноваційної моделі розвитку України, її модернізації, підвищення конкурентоспроможності у світові й соціально-економічній системі [115].

На нашу думку, також має бути запроваджено більш ефективний захист прав на результати наукових досліджень від їх несанкціонованого використання та інших прав інтелектуальної власності, що стає дедалі більш поширеним (привласнення результатів наукової праці у формі

фіктивного «співавторства»; публікація працівниками державних структур від свого імені результатів, що містяться в науково-аналітичних матеріалах, поданих до них підпорядкованими організаціями; передача (експорт) інтелектуальних здобутків, створених за державні кошти, за межі України; відтворення результатів наукових праць без посилання на авторів або несанкціонована їх публікація тощо).

Отже, у зв'язку з вищевикладеним, можна зробити висновок про те, що рівень запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності в України бажає бути кращим. З метою ефективнішого запобігання злочинності в сфері інтелектуальної власності пропонуємо прийняти Концепцію реалізації державної політики щодо профілактики правопорушень у сфері інтелектуальної власності на період до 2025 року. Це повинен бути загальнодержавний обов'язковий до виконання нормативний акт, у якому слід передбачити проблеми, які потребують розв'язання, основні завдання програми, заходи запобігання правопорушенням у сфері інтелектуальної власності, очікувані результати, обсяг фінансових, матеріально-технічних, трудових ресурсів. У підтримку прийняття такої концепції висловилися 63% опитаних респондентів (слідчі Національної поліції, прокурори, судді).

3.2 Особливості кримінально-правового запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності

Конституція України гарантує громадянам свободу літературної, художньої, наукової та технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності. Основний Закон ніяк не випадково вирізняє серед прав і законних інтересів у сфері інтелектуальної діяльності майнові та немайнові права [72, с. 1128].

Поряд із проведенням судової реформи в Україні нині відбуваються зміни також в інших правових сферах. Однією з них є інтелектуальна власність. Створення Вищого суду з питань інтелектуальної власності, підготовка нормативної бази для діяльності Національного органу інтелектуальної власності України, напрацювання законопроектів у цій сфері стане у майбутньому важливим етапом у захисті права інтелектуальної власності в Україні.

На сьогоднішній день запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності, зокрема, кримінально-правове, залишає за собою бажати кращого, адже у чинному КК України відсутній єдиний підхід до кримінальної відповідальності за вищевказані діяння. Тому з метою аналізу цієї проблеми та пошуку можливих шляхів її розв'язання актуальним є дослідження кримінально-правових засад запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності.

За перше десятиліття незалежності в Україні проводилася робота щодо криміналізації окремих діянь і вдосконалення окремих правових норм Кримінального кодексу УРСР 1960 р., що передбачали відповідальність за посягання на певні об'єкти права інтелектуальної власності. Проте жодного разу не було спроби систематизувати зазначені норми в структурі його Особливої частини, хоча і економічні та політичні перетворення, що відбувалися в державі, і зміна ідеологічних настанов вимагали суттєвих змін у кримінально-правовому захисті інтелектуальної власності [82, с. 76].

Проте не знайшла свого відображення ні в КК України, ні в альтернативних проектах, розроблених окремими авторами, відповідна систематизація злочинів проти інтелектуальної власності. Тому можна стверджувати, що прийнятий у 2001 році КК України не став таким, який повністю відповідав всім його принципам і завданням у питаннях кримінально-правової охорони інтелектуальної власності. Про це свідчить наявність у чинному КК України проблем, які вимагають негайного вирішення, оскільки набуття чинності з 1 січня 2004 р. Цивільним

кодексом України, який уперше в національному законодавстві надав формальне визначення права інтелектуальної власності, жодним чином не позначилося на чинному законі про кримінальну відповідальність.

Саме тому аналіз наукових розробок у сфері інтелектуальної власності та практики охорони прав інтелектуальної власності свідчить про необхідність проведення комплексної кримінально-правової характеристики кримінальних правопорушень, що посягають на інтелектуальну власність в Україні.

Питання кримінально-правового запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності знайшло реальне відображення в істотному збільшенні кількості публікацій з цієї проблематики. Серед вітчизняних науковців, які досліджують це питання, можна назвати таких як: М. Братасюк, В. Мельник, О. Мельник, В. Паламарчук, О. Супрун, О. Тропін та ін., а також зарубіжних учених, зокрема: Л. Бентлі, Т. Волкова, Ю. Громова, В. Дозорцева, М. Коршунова, Б. Шермана та ін.

Варто зазначити, що кримінальні правопорушення у сфері інтелектуальної власності у КК України не розглядаються як самостійний вид злочинів, а віднесені в ньому до двох різних розділів: «Злочини проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина» (зокрема, ст. 176 «Порушення авторського права і суміжних прав», ст. 177 «Порушення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральної мікросхеми, сорт рослин, раціоналізаторську пропозицію») та «Злочини у сфері господарської діяльності» (ст. 203-1 «Незаконний обіг дисків для лазерних систем зчитування, матриць, обладнання та сировини для їх виробництва», ст. 229 «Незаконне використання знаків для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару», ст. 231 «Незаконне збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю», ст. 232 «Розголошення комерційної або банківської таємниці») [90], що є не зовсім обґрунтованим і правильним та значною мірою ускладнює

застосування кримінального законодавства до справ, пов’язаних із захистом прав інтелектуальної власності.

Крім цього, науковці зазначають, що у чинному КК України відсутні склади кримінальних правопорушень, предметом яких є такі об’єкти інтелектуальної власності, як «наукове відкриття» та «порода тварин», що у свою чергу робить неможливим застосування кримінально-правового порядку захисту прав інтелектуальної власності на ці об’єкти. Вважаємо, що необхідно добавити породу тварин і наукове відкриття до об’єктів злочину, передбаченого ст. 177 КК України ,чим забезпечити їх кримінально-правову охорону [79, с. 292−295].

Певну суперечність викликає і тлумачення ст. 203-1 і 176 КК України. Так, ст. 203-1 КК України «Незаконний обіг дисків для лазерних систем зчитування, матриць, обладнання та сировини для їх виробництва» органічно пов’язана зі ст. 176 «Порушення авторського права і суміжних прав» і є її прямим продовженням. Натомість вони перебувають у різних розділах кодексу, що ускладнює їх застосування на практиці.

На думку науковців, необґрунтованим є об’єднання в одній статті як предмета кримінального правопорушення банківської й комерційної таємниці, які мають різний правовий режим. Водночас норми КК України, що передбачають захист прав на об’єкти інтелектуальної власності, лише за часів його чинності багаторазово змінювалися, а обґрунтування щодо необхідності відповідних змін у кримінальному законі в наукових колах висловлювалися значно раніше [210, с. 18–19], проте не знаходило підтримки з боку законодавчої гілки влади. Зокрема, ідеться про законопроект народного депутата п’ятого скликання С. Гусарова «Про внесення змін до КК України та Кодексу про адміністративні правопорушення щодо упорядкування відповідальності за злочини проти інтелектуальної власності» від 10 липня 2007 р. № 4006, спрямований на систематизацію кримінально-правової охорони відносин інтелектуальної власності як окремої групи суспільних відносин. Основною новелою цього законопроекту було створення в структурі Особливої частини КК України

окремого самостійного розділу, який би об’єднував злочинні посягання у сфері інтелектуальної власності. 27 червня 2007 р. у Верховній Раді України були проведені парламентські слухання на таку тему: «Захист прав інтелектуальної власності в Україні: проблеми законодавчого забезпечення та правозастосування» [53].

У Рекомендаціях щодо цих слухань, схвалених постановою Верховної Ради України, з цього приводу підкреслювалося, що в Україні система правової охорони інтелектуальної власності перебуває на стадії завершення її формування, у державі вже створено сучасну законодавчу базу щодо захисту цих прав. Проте внаслідок існування багаторічного звичаю віднесення зазначених складів кримінальних правопорушень до різних розділів кримінального закону сформувалися різні точки зору стосовно правил їх кваліфікації. Так, у вітчизняній юридичній літературі склалася традиція розглядати різні склади кримінальних правопорушень у фері інтелектуальної власності як невід’ємну складову того виду злочинних діянь, до якого їх помістив законодавець. Так, порушення авторського права й суміжних прав (ст. 176) та порушення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральної мікросхеми, сорт рослин і раціоналізаторську пропозицію (ст. 177) трактуються як кримінальні правоопрушення проти виборчих, трудових та інших особистих прав людини та громадянина [112, с. 25–31].

Проте очевидно, що ці злочинні діяння проти прав не порушують ані виборчих, ані трудових, ані навіть «інших особистих прав людини та громадянина». Серед них відсутнє право на результати інтелектуальної творчої діяльності. Воно визнане частиною культурних прав і свобод, які окреслюють юридичні можливості людини та громадянина у сфері культури, а гарантії свободи творчості закріпила Конституція України, зокрема право на результати інтелектуальної творчої діяльності людини та громадянина
[72, с. 404–405].

На нашу думку, доцільно було б зібрати та виокремити всі кримінальні правопорушення у сфері інтелектуальної власності в окремому розділі КК України. Одразу зникла б проблема різних об’єктів даних кримінальних правопорушень. Тому що на даний момент можна помітити, що всі кримінальні правоопрушення у цій сфері мають різні об’єкти, а це створює проблеми кваліфікації даних злочинних діянь.

У підтримку такої позиції зазначимо, що у кримінальному законодавстві зарубіжних країн уже існують приклади, коли статті про відповідальність за злочини проти інтелектуальної власності перебувають в одній главі або одному розділі КК. Так, наприклад, у КК Іспанії всі статті про відповідальність за злочини проти інтелектуальної власності містяться у главі XI «Про злочини, пов’язані з інтелектуальною власністю, ринком і споживачами» розділу VIII «Злочини проти власності та соціально-економічного порядку». Цьому виду злочинів присвячено одразу 2 відділи: «охорона інтелектуальної власності» і «охорона промислової власності» [89]. У КК Болгарії є розділ VII «Злочини проти інтелектуальної власності» глави III «Злочини проти прав громадян» [191, с. 192]. Аналогічна форма кримінально-правової охорони застосовується й у таких країнах, як Естонія, Мексика, Перу та Фінляндія, а в ряді країн кримінальна відповідальність за злочини проти інтелектуальної власності встановлюється окремими статтями з відповідними назвами (ст. 189 «посягання на інтелектуальну власність» розділу VIII «Економічні злочини» КК Грузії) [184], стаття 31.05 «викрадення торговельних таємниць» (посягання на комерційну таємницю) глави 31 «викрадення» розділу 7 «посягання на власність» КК Штату Техас США [196] та нормативно-правовими актами деяких інших держав (Вірменії, Азербайджану, Казахстану, Таджикистану, Молдови тощо).

На користь наведеного підходу вказує й розуміння інтелектуальної власності, закріплене в ст. 2 Конвенції про заснування ВОІВ, підписаної в Стокгольмі 14 липня 1967 року За законодавчу реалізацію ідеї інтелектуальної власності як єдиного об'єкта кримінально-правової

охорони, що передбачає виокремлення в КК РФ структурної частини у вигляді системи норм (хаї і нечисленних) про певні посягання, висловлюються и деякі російські науковці. Ствер джується, що результати інтелектуальної діяльності та засоби індивідуалізації є однопорядковими об'єктами, які потребують уніфікованої кримінально-правової охорони [178, с. 9; 116, с. 832; 206, с. 84-87, 95−112, 161, 164].

Заслуговує на особливу увагу і підтримку висновок науковця В. Б. Харченка, зробленин з урахуванням положень і тенденцин розвитку інституту прав інтелектуальної власності, відповідного зарубіжного досвіду щодо впорядкування системи та змісту відповідних кримінально-правових норм, зокрема створення самостійного розділу Особливої частини КК України «Злочини у сфері інтелектуальної власності» [205, с. 480; 228].

У літературі відсутня єдність у визначенні кола кримінальних, які відносяться як до економічної злочинності, так і до групи кримінальних правопорушень, що посягають на відносини в сфері інтелектуальної власності, що є, як було сказано вище, складовою частиною економічної злочинності. Так, у підручнику «Основи правої охорони інтелектуальної власності в Україні» під загальною редакцією А. А. Подопрігори, А. Д. Святоцького, до числа статеи, що захищають права інтелектуальної власності, віднесені статті 176 (порушення авторського права та суміжних прав), 177 (порушення прав на об’єкти промислової власності) та 229 (незаконне використання товарного знаку) КК України [129], а в роботі колективу авторів С. І. Нічука, Д. І. Нікіфорчука, Р. П. Томма та В. І. Барко «Протидія злочинам у сфері інтелектуальної власності: Науково-практични посібник» окрім вказаних статеи названа і стаття 227 (випуск або реалізація недоброякісної продукції) КК України [120, с.55].

З приводу цього варто зазначити, що науковець А. А. Ломакіна виокремила групу кримінальних правопорушень у сфері інтелектуальної власності, до яких віднесла порушення авторського права і суміжних прав (ст. 176 КК), порушення прав на винахід, корисну модель, промисловий

зразок, топографію інтегральної мікросхеми, сорт рослин, раціоналізаторську пропозицію (ст.177 КК), незаконний обіг дисків для лазерних систем зчитування, матриць, обладнання та сировини для їх виробництва (ст. 203-1 КК), незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару (ст. 229 КК), незаконне збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю (ст. 231 КК у частині, що стосується комерційної таємниці), розголошення комерційної або банківської таємниці (ст. 232 КК у частині, що стосується комерційної таємниці) [107, с. 8].

Також проблемним питанням кримінально-правової охорони є розбіжності в термінології між КК України та ЦК України. Так, замість загальновизнаного терміна «торговельна марка» (Цивільний кодекс України) у КК України вживається поняття «знак для товарів і послуг», замість «комерційного найменування» (ЦК України) – «фірмове найменування», а замість «компонування інтегральної мікросхеми» (ЦК України) – «топографія інтегральної мікросхеми» (КК України). Це пояснюється більш пізнім часом прийняття ЦК України (2003 р.), на відміну від КК України (2001 р.) і своєчасно не внесеними відповідними необхідними змінами до КК України.

Неоднозначною є ситуація й з іншими складами кримінальних правопорушень у сфері інтелектуальної власності, передбаченими ст. ст. 203-1, 229, 231 та 232. Більшість дослідників розглядають їх як кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності, хоча, виходячи зі змісту цих статей, суб'єкти права інтелектуальної власності набувають цей статус не обов'язково лише у зв'язку зі здійсненням господарської діяльності. І на це вже неодноразово зверталася увага науковців [27, с. 38–43].

У зв'язку з цим, важливим напрямом дослідження кримінально-правова охорони інтелектуальної власності є систематизація кримінальних правопорушень у цій сфері [63, с. 81; 87, с. 32]. Зазначимо, що серед

дослідників відсутня єдність у відповіді на питання стосовно кількості складів злочинних діянь у КК України, що порушують права у сфері інтелектуальної власності, а їх кількість коливається від двох (ст. ст. 176, 177) до семи (ст. ст. 176, 177, 2031 , 229, 228, 231, 232), причому в різних комбінаціях.

Варто погодитися з твердженням про те, що проблема захисту права інтелектуальної власності є досить масштабною [167, с. 462] й охоплює не тільки норми кримінального права, а й цивільного, адміністративного, податкового та інших галузей. Проте сьогодні для виокремлення групи кримінальних правопорушень проти інтелектуальної власності як окремого виду кримінальних правопорушень існує багато юридичних підстав. До них можна віднести насамперед наявність визнання терміна «об'єкти права інтелектуальної власності» як міжнародними правовими актами, так і чинним законодавством України (ст. 42 ЦК України), яке до того ж містить перелік об'єктів права інтелектуальної власності (кн. 4 ЦК України) [105, с. 35–38].

Крім того, виокремлення цього виду кримінальних правопорушень виглядає доречним і з огляду на особливу правову сутність і спільні ознаки злочинних діянь, що охоплюються поняттям «об'єкти права інтелектуальної власності», а також на спільні обов'язкові ознаки змістовного характеру (особливості об'єкта й об'єктивної сторони складу злочинів). На користь формулювання у кримінально-правовій доктрині дефініції «злочини проти інтелектуальної власності» свідчить і наявність конкретного змісту їх родового об'єкта, предмета, об'єктивної й суб'єктивної сторін, а також синхронність внесення змін до статей, які охороняють право на окремі об'єкти права інтелектуальної власності з метою адаптації вітчизняного кримінального законодавства до законодавства Європейського Союзу [105, с. 35–38].

На наш погляд, оптимальним буде віднесення до числа кримінальних правопорушень у сфері інтелектуальної власності статей 176, 177, 229 та

231 КК України. Таку позицію підтримали 78,3 % опитаних респондентів (Додаток А).

На нашу думку, потрібно розглянути ще одну проблему кримінально-правової охорони інтелектуальної власності, що належно не висвітлена в науковій літературі. Це неоднозначне тлумачення поняття та розміру матеріальної шкоди, завданої умисним порушенням відповідних прав інтелектуальної власності. На жаль, можна констатувати, що чинне законодавство України не дає чіткої відповіді на те, як саме має визначатись завдана матеріальна шкода. З-поміж проблем охорони інтелектуальної власності виокремлюється і недостатня обізнаність суспільства в цьому питанні, що призводить до порушень прав інтелектуальної власності, а також не дає змоги своєчасно ввести об'єкти права інтелектуальної власності в цивільний обіг, а це негативно позначається на економічному розвитку держави та отриманні належного прибутку його громадянами [153, с. 284–289].

12 березня 2019 року народні депутати України зареєстрували законопроект № 10143, основною метою якого є посилення адміністративної та кримінальної відповідальності за порушення, вчинені у сфері інтелектуальної власності, що певною мірою мають запобігти майбутнім порушенням і захистити інтереси авторів. Наприклад, за порушення прав на об'єкт інтелектуальної власності або за незаконне розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних, мінімальний розмір адміністративного стягнення у вигляді штрафу пропонують підвищити в п'ять разів. Розмір штрафів за більш тяжкі злочини у сфері інтелектуальної власності, передбачені КК України, пропонується збільшити щонайменше в десять разів.

Практичні працівники вважають, що для порушника розмір штрафу не має першорядного значення, особливо якщо враховувати, що його застосування під питанням. Тому багато порушників не усвідомлюють того, що, наприклад, за публічне виконання музики потрібно платити,

оскільки в іншому випадку вони будуть нести юридичну відповідальність. В більшості автори законопроекту № 10143 розуміють проблему, до якої призвело нещодавня зміна специфіки розрахунку компенсації за порушення авторського права (спосіб розрахунку компенсації від вартості реалізації об'єкта інтелектуальної власності). Проблема полягає в тому, що практично неможливо розрахувати розмір компенсації за використання одного об'єкта (в основному позов про порушення авторського права стосується одного об'єкта, пісні). Тому ми підтримуємо пропозицію авторів проекту закону повернутися до колишньої формули розрахунку компенсації: певний розмір неоподатковуваного мінімуму доходів громадян.

Отже, узагальнення наукових джерел з дослідженої проблематики дає можливість зробити висновок, що чимало питань, пов'язаних із кримінально-правовим запобіганням злочинності у сфері інтелектуальної власності потребують додаткової аргументації.

З огляду на це, на думку науковців, існує нагальна потреба вирішення низки теоретичних і практичних проблем, пов'язаних із з'ясуванням основних моментів кимінально-правової охорони інтелектуальної власності, зокрема:

1) особливості родового об'єкта складів кримінальних правопорушень, що посягають на інтелектуальну власність, а отже, поміщення відповідних кримінально-правових норм у КК України;

2) предмета кримінальних правоопрушень у сфері інтелектуальної власності;

3) суспільно небезпечного діяння та суспільно небезпечних наслідків як ознак об'єктивного аспекту кримінальних правопорушень у сфері інтелектуальної власності [39, с. 14]; суб'єктивних ознак складів кримінальних правоопрушень, що посягають на інтелектуальну власність, встановлення спеціального суб'єкта; вини та її форми, а також мети та мотиву в разі вчинення кримінальних правоопрушень у сфері інтелектуальної власності; кваліфікованих та особливо кваліфікованих

складів кримінальних правоопрушень, що посягають на інтелектуальну власність.

3.3 Зарубіжний досвід запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності

Аналіз міжнародного досвіду запобігання злочинності свідчить, що за сучасних умов злочинні прояви створюють реальну загрозу демократичному розвитку та національній безпеці більшості країн світу. Кримінальні елементи, маючи тісні міжрегіональні та міжнародні зв'язки, все частіше спрямовують свої зусилля на встановлення контролю над найбільш прибутковими сферами економічних відносин. Відсутність єдиної національної концепції запобігання кримінальним правопорушенням, неузгодженість загальнодержавних, регіональних, галузевих державних цільових програм соціальної профілактики за відповідними напрямками не сприяє запобіганню злочинності в країні. Таке становище не відповідає проголошеним конституційним положенням про соціальну, демократичну та правову державу, оскільки ситуація, що склалася, не враховує реалій сучасності, адже запобігання злочинності давно перетворилося на глобальну світову проблему, яка набула не лише національного, а й міжнародного, транснаціонального характеру [23, с. 7].

В нашій державі, як і в інших країнах близького зарубіжжя, зруйновано створену за радянських часів систему запобігання злочинності, яка, не зважаючи на певні вади, була порівняно дієвою, демонструючи приклади взаємодії між правоохоронними органами і населенням.

В цілому у світі злочинність у сфері інтелектуальної власності зростає на 9 % щороку. Відповідно до офіційної статистики, в першій половині 1990-х рр. у значній частині держав Європи, а також Японії, відбувалося зростання основних показників злочинності у сфері інтелектуальної власності. Найбільш високі показники за кількістю злочинів на рубежі 1990-х рр. відзначалися у США, Канаді й Австралії. У

1988 р. жертвами принаймні одного кримінального правопорушення в сфері інтелектуальної вдасності стало 28,8% громадян США, 28,1 % – Канади. У Європі найвищий показник цієї категорії зареєстровано у Нідерландах –26,8 %, Іспанії – 21,9 %, ФРН – 21,9 %. Початок 1990-х рр. не приніс позитивних змін у динаміку й тенденції злочинності у сфері інтелектуальної власності практично в усіх країнах світу. Все більш витонченою стає діяльність злочинців в даній сфері та збільшується кількість латентних кримінальних правопорушень. У більшості країн Західної Європи спостерігалося різке зростання злочинності у сфері інтелектуальної власності у період з 1987 по 1994 р., приріст якої у середньому щороку становив 4,4 % [66, с. 9].

Така ситуація склалася попри значну систему міжнародних організацій та установ запобігання злочинності, серед яких: Генеральна Асамблея, Рада Безпеки, Секретаріат (сектор) з запобігання злочинності й кримінального правосуддя, Економічна й Соціальна Рада, Міжнародний Суд, Комісія з попередження злочинності й кримінального правосуддя (створена в 1991 р. на базі Комітету з попередження злочинності й боротьби з нею), регіональні дослідницькі інститути й центри ООН тощо. Внесок у запобігання злочинності здійснюють і міжнародні неурядові організації: Міжнародна асоціація кримінального права; Міжнародна кримінологічна асоціація та ін. Особливе місце відведено Міжнародній організації кримінальної поліції (Інтерпол). Запобіганню злочинності на регіональному рівні сприяє Рада Європи (Парламентська Асамблея, Комітет Міністрів, Європейський комітет із правового співробітництва, Європейський комітет з проблем злочинності), Центральне агентство кримінальної поліції – Європол. Регіональне співробітництво у запобіганні злочинності здійснюється у рамках СНД як на міждержавному (Міжпарламентська асамблея, Рада голів держав, Рада голів урядів), так і на міжвідомчому рівні правоохоронних органів (прокуратура, органи внутрішніх справ, органи безпеки, податкова поліція). Однак, центральне місце у запобіганні злочинності посідають органи міліції/поліції країн

світу. Узагальнення досвіду співробітництва фахівців-кримінологів і працівників вище перелічених правоохоронних органів, дозволяє визначити найбільш ефективні його форми, а саме: планування спільних програм боротьби з найбільш небезпечними видами злочинів; взаємні консультації щодо вироблення стратегії запобігання злочинності; розробка поточних і довгострокових програм запобігання злочинам; обмін досвідом в організації запобігання злочинності в даній сфері.

Аналіз показує, що найбільш досяжними формами обміну таким досвідом є: обмін інформацією про способи вчинення, приховування й виявлення кримінальних правопорушень; спеціальною літературою; делегаціями практичних працівників і науковців; результатами наукових досліджень іт.п. Обміну досвідом сприяють: спільна підготовка збірників наукових праць, наукової та навчальної літератури; спільна підготовка інформації, пропозицій, проектів законодавчих актів; розширення міжнародної спеціалізації й кооперування при розробці заходів, спрямованих на усунення причин і умов, що сприяють злочинності у сфері інтелектуальної власності; спільне проведення наукових досліджень і впровадження їх у практику; координація поточних і перспективних планів запобігання злочинності.

У зв’язку з тим, що запобігання злочинності у розвинутих країнах світу надається важливе значення, виникає необхідність впровадження їх позитивного досвіду і в Україні.

Так, для США характерно позитивні напрацювання запобігання злочинності в загальнонаціональному плануванні, а для Японії – на місцевому рівні. Зокрема, у 1970 р. Конгрес США прийняв Закон про контроль за організованою злочинністю, який передбачає низку законодавчих і профілактичних заходів щодо запобігання кримінальним правопорушенням, що підлягають федеральній юрисдикції. У США також розширюється залучення громадян у профілактичну роботу, де існує інститут добровільних помічників поліції [84, с. 115−117].

Загалом Міжнародний Альянс інтелектуальної власності (International Intellectual Property Alliance, IIPA) оцінює інтелектуальну власність як найприбутковіший сектор американської економіки. У 2013 р. додана вартість основних галузей авторського права до ВВП США сягнула понад 1,1 трильйона дол. (1,126.59 млрд дол.), що становить 6,71 % вартості всієї економіки США. Сумарні галузі авторського права дали працевлаштування понад 11,2 млн працівникам у 2013 р., що становить 8,26 % усієї зайнятості США [233]. Тому, як зазначає В. Потєхіна, піратство на ринку інтелектуальної власності позначається на економіці США втратою сотень тисяч робочих місць та зниженням доходів від податків до бюджету. Передусім, Сполучені Штати розці- нюють недостатній рівень охорони прав інтелектуальної власності як перешкоду для США у розвитку економічних відносин [137].

Варто зазначити, що деякий час запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності з боку правоохоронних органів у США було мінімальним. Справи розглядалися цивільними судами, при цьому їх розгляд затягувався на досить тривалий термін. Крім того, була відсутня жорстка позиція з боку судів в питаннях покарання порушників. Сьогодні близько половини обвинувачених у справах щодо правопорушень у сфері інтелектуальної власності засуджуються до тюремного ув'язнення в середньому строком на десять місяців. Це відбулося багато в чому завдяки організаційним змінам у Міністерстві юстиції США. На сучасному етапі розвитку держави, на федеральному рівні відповідальність за боротьбу з порушенням авторського права несуть Федеральне бюро розслідувань (відділення Міністерства юстиції США) та Митна служба (відділення Міністерства фінансів США) [24, с. 71; 78, с. 81−83].

Міністерство юстиції США розробило нові підходи до запобігання порушенням у сфері інтелектуальної власності [175, с. 234−235].

По-перше, запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності потребує певною мірою вузької спеціалізації. Першим відомством, яке визнало цей незаперечний факт, є ФБР. Створення спеціалізованих

підрозділів щодо запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності свідчить про те, яке значення США надає цій роботі.

По-друге, найефективнішим способом боротьби є комбінований і скоординований підхід. Ситуація кардинально змінилася, коли федеральні правоохоронні органи США об’єднали дві категорії кримінальних правопорушень – злочини у сфері інтелектуальної власності та кіберзлочини. Частково аби охопити великий географічний регіон, Міністерство юстиції США створило у Вашингтоні спеціальну групу федеральних прокурорів. Члени цієї групи пройшли спеціальну підготовку з питань злочинів у сфері інтелектуальної власності та кіберзлочинів.

До їхніх обов'язків входять:

1) надання допомоги у розгляді судових справ місцевого масштабу;

2) підготовка місцевих прокурорів та працівників правоохоронних органів;

3) координація розслідувань на міжнародному та національному рівнях;

4) здійснення стратегічного планування за участю керівників підприємств для захисту інфраструктури США;

5) розробка політики Міністерства юстиції США щодо правопорушень у сфері інтелектуальної власності та кіберзлочинів та участь у підготовці нового законодавства в цій галузі, де ситуація швидко змінюється. Крім того, для більш ефективної реалізації федеральної політики на місцевому рівні Міністерство юстиції США призначило як мінімум по одному федеральному прокурору в кожну з 94 прокуратур США. Ці прокурори несуть основну відповідальність за розгляд справ, пов’язаних зі злочинами у сфері інтелектуальної власності та кіберзлочинами в судах своїх округів. Крім того, вони навчають місцевих прокурорів та працівників правоохоронних органів веденню таких справ. Вони координують свої дії з виробниками та власниками авторських прав через спілкування і створення спеціальних комісій. Вважаємо, такий досвід США заслуговує на увагу в Україні, адже значна частка

кримінальних правопорушень у сфері інтелектуальної власності поєднана з кіберзлочинами.

Зазначимо, що у вересні 2010 р. в США з'явився законопроект, згідно з яким міністерство юстиції може блокувати сайти, що поширюють піратські матеріали і містять посилання на неліцензійні копії, якщо ці сайти знаходяться в зонах, що відносяться до юрисдикції США, а також зобов'язувати провайдерів перекривати своїм користувачам доступ до піратських сайтів, що знаходяться поза законодавчої сфери США. Доки законопроект не набрав чинності, американські торренттрекери та інші сайти-порушники все одно піддавалися блокуванню. Тому уряд США, як лідер з боротьби з правопорушеннями у сфері інтелектуальної власності, продовжує свою роботу з розповсюдження передового досвіду для захисту прав інтелектуальної власності. Ключовим досягненням в цій сфері було завершення переговорів за участю Європейського союзу, Японії та інших впливових держав щодо Торгівельної угоди по боротьбі з контрафакцією (АСТА) в листопаді 2010 року. 26 січня 2012 р. у Японії Євросоюз підписав АСТА. АСТА вже діє в США і низці країн Південно-Східної Азії, які є тісними союзниками США. АСТА є першою угодою, що містить положення направленні на вдосконалення законодавства у сфері інтелектуальної власності і впровадження ключових стандартів, для більш ефективної боротьби з торгівлею контрафактною продукцією на практиці [24, с. 71].

Виходячи з аналізу досвіду США у запобіганні злочинності у сфері інтелектуальної власності акцент зроблено на три основні компоненти, а саме:

− міжнародне співробітництво (розвиток потенціалу та технічної допомоги в поліпшенні діяльності правоохоронних органів та міжнародне співробітництво між правоохоронними органами);

− впровадження передової практики (створення державних та приватних консультативних груп, підвищення знань правоохоронних структур у сфері інтелектуальної власності за для ефективного аналізу

правопорушень даного роду, проведення заходів щодо підвищення громадської обізнаності споживачів стосовно важливості захисту інтелектуальної власності та можливі наслідки правопорушень у цій сфері)

− вдосконалення правової бази.

Потрібно також звернути увагу на досвід Японії, де низька криміналізація суспільства пояснюється активною підтримкою поліції у запобіганні кримінальним правопорушенням, високою дисципліною суспільства. Система профілактики в Японії зорієнтована на місцеві програми запобігання кримінальним правопорушенням, містить як заходи кримінологічного вивчення стану злочинності, так і конкретні заходи запобігання злочинам. Функції ранньої профілактики здійснюють спеціальні органи реабілітаційної допомоги, в яких працюють добровільні та штатні співробітники. Активно використовуються муніципальні програми, в яких бере участь населення районів. В Японії також діє асоціація профілактики злочинів – громадсько-державна організація, що функціонує на різних рівнях при кожному відділенні поліції, а її нижчими ланками є пункти запобігання кримінальним правопорушенням у сфері інтелектуальної власності, які працюють у контакті з квартальними комітетами самоврядування.

Значним досягненням системи запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності розвинутих іноземних країн слід визнати її ґрунтовне правове забезпечення. Урядові програми містять визначення напрямів соціологічних досліджень, розробку їхніх методик, підготовку персоналу, фінансування, організацію і реалізацію превентивних заходів з акцентом на ранню профілактику злочинності у сфері інтелектуальної власності [65].

Програми часто передбачають систему заходів спеціально-кримінологічного запобігання, які належать до сфери кримінального, процесуального і пенітенціарного права. Характерною рисою запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності у США в останні десятиліття є прагнення до централізованого планування і координації

даної сфери діяльності, створення для цього спеціальних органів і наділення їх досить широкими повноваженнями [25].

У багатьох країнах світу створено аналогічні органи, які систематично аналізують стан справ у сфері запобігання злочинності й дають належні рекомендації урядовим структурам для прийняття відповідних рішень. Наприклад, в Австрії існує консультативна служба із запобігання злочинності всіх видів, в тому числі і у сфері інтелектуальної власності, що має 143 регіональних бюро; у Бельгії – Вища профілактична рада; у Данії – Вища рада профілактики, до якої входить 46 організацій; у США в рамках Національної ради створено профілактичні служби, що поєднують понад 100 громадських і державних організацій. Слід погодитись із пропозицією про створення в Україні спеціального державного органу, основними завданнями якого повинні бути: визначення основних напрямків державної політики у сфері запобігання злочинності всіх видів; проведення загальнонаціональних досліджень щодо рівня латентної злочинності; аналіз проявів міжнародної та транснаціональної злочинності; координація діяльності державних структур та правоохоронних органів з питань реалізації заходів запобігання злочинності; узагальнення практики запобігання злочинності; організація міжнародного співробітництва щодо запобігання злочинності тощо
[74, с. 13−16].

Також потрібно звернути увагу на досвід Швейцарії у запобіганні злочинності у сфері інтелектуальної власності. У даній країні створене відомство, яке відповідає за усі питання, що стосуються інтелектуальної власності, а саме Швейцарський федеральний інститут інтелектуальної власності (далі – Інститут) [234].

Цей Інститут здійснює управління діяльністю Координаційного центру з питань боротьби з контрафакцією і піратством, які підтримують зв’язки з громадськістю, а також обслуговує веб-сайти Швейцарської комісії по боротьбі з контрафакцією і піратством. У 2005 році Інститутом і

Національним комітетом Міжнародної торгової палати була заснована Комісія по боротьбі з контрафакцією, в склад якої входять представники зацікавлених галузей промисловості та відповідних органів державної влади. У 2007 році Комісія по боротьбі із контрафакцією була реорганізована в Асоціацію «Зупинити піратство». Завданням Асоціації є розрахована на тривалий період боротьба проти контрафакції і піратства за допомогою підвищення рівня інформованості, вдосконалення форм координації між державним і приватним секторами, а також координація у межах цих секторів. Державний сектор Асоціації «Зупинити піратство» представлений такими структурами, як Швейцарська федеральна митна адміністрація, Федеральна служба поліції, Федеральна служба у справах споживачів, Федеральний департамент закордонних справ, Федеральна служба сільського господарства, Федеральна служба метрології, Державний секретаріат економіки, Швейцарське агентство терапевтичної продукції, Інститут по боротьбі з економічною злочинністю та іншими. Приватний сектор Асоціації об'єднує понад 40 учасників, серед яких окремі фірми, торгові і промислові об'єднання та громадські організації [44].

Варто зазначити, що Швейцарія здійснює активну боротьбу з контрафакцією та піратством і є прихильницею ефективного забезпечення захисту прав за такими напрямами: на національному рівні вдосконалюються форми координації між промисловістю та урядом, інформується суспільство щодо існуючої проблеми і зміцнюється чинне законодавство. На міжнародному рівні Швейцарія сприяє розробці більш ефективних засобів запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності у рамках двосторонніх відносин і міжнародних організацій, а також приймає участь у програмах у сфері технічного співробітництва.

Останніми роками проблема контрафакції і піратства у Швейцарії набула актуального значення, тому з метою послаблення негативних наслідків існуючої проблеми урядом було прийнято рішення про необхідність подальшого вдосконалення механізмів забезпечення захисту

прав у сфері інтелектуальної власності, а також прикордонних заходів. Зазначеної мети, перш за все, досягають шляхом посилення заходів щодо вилучення піратської продукції з обігу під час перетинання кордону. На даний час правовласники мають право запитувати зразки затриманих товарів з метою встановлення того факту, що вони є дійсно піратськими [24, с. 71].

Крім того, у Швейцарії передбачена спрощена процедура знищення незаконного товару з метою недопущення недобросовісної фінансової вигоди та уникнення потенційно дорогого процесу судового розгляду. З цього приводу у рамках перегляду патентного законодавства було запропоновано внести відповідні зміни щодо заборони ввезення, вивезення та транзиту виготовлених з комерційною метою товарів, які ніби то використовуються в особистих цілях. Власники інтелектуальних прав мають можливість заборонити імпорт, експорт і транзит, що відбувається із порушенням, з подальшим утримуванням цих товарів на митниці. У сусідніх країнах, таких як Франція і Італія, приватний імпорт підроблень був заборонений на деякий час і карається високими штрафами. Крім того, зазначимо про існування у Франції жорсткої системи покарань за вчинення правопорушень у зазначеній сфері, яка відображається не тільки у великих штрафних санкціях, але і у великому терміні позбавлення волі [24, с. 32−34].

Цікавим є досвід Франції щодо запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності. У вересні 2009 року у Франції схвалено закон, спрямований на боротьбу з Інтернет-піратством, що дозволяє відключати мережу Інтернет після трьох попереджень. Спеціально створене державне агентство в разі першого порушення посилає користувачеві попередження по електронній пошті, потім – офіційне повідомлення про порушення, і, нарешті, на третій раз – зможе відключити його від мережі Інтернет. У рамках проекту французького законодавства «Творчість та Законодавство про Інтернет» у 2010 році було створено Федеральне агентство, а саме Вищий орган сприяння охороні та розповсюдження творів в Інтернеті

(High Authority for the Distribution of Works and the Protection of Rights on the Internet) – HADOPI, яке розсилає попередження підозрюваним у порушенні прав ІВ та керує відключенням громадян від мережі після трьох подібних попереджень. Відповідно до законодавства будь-який користувач мережею Інтернет, який не зможе довести HADOPI свою невинуватість у справах про порушення копірайта автоматично буде вважатися винним і може бути від'єднаний від мережі Інтернету строком на один рік [229].

Варто відмітити, що подібний закон діє вже в Південній Кореї та Великобританії. В Ірландії користувачів файлообмінних мереж, що порушують авторські права, відключають від мережі Інтернет. У США подібне порушення карається штрафом. Так, суд в американському штаті Массачусетс примусив студента Бостонського університету Джоела Тененбаума виплатити $ 675 тисяч доларів США низці звукозаписних компаній за незаконне скачування з Інтернету і поширення 30 пісень. Крім того, Національна Асамблея Франції схвалила законопроект LOPPSI2, під егідою якого уряд має намір створити єдиний чорний список адрес небажаних ресурсів, які зобов'язані будуть застосувати у своїх мережах всі французькі інтернет-провайдери [235].

У зв'язку із тим, що Франція є особливо схильною до імпорту контрафактних товарів (тим самим і до правопорушень у сфері інтелектуальної власності), міністром економіки та фінансів Франції було виділено основні заходи з розширення боротьби з контрафактною продукцією, серед яких можна виділити такі: розробка національного плану та митного адміністрування, а також посилення митної організації з боротьби із організованою злочинністю у сфері інтелектуальної власності; координація та співпраця щодо дій, спрямованих на правосвідомість громадськості, а також контроль за туристами та споживачами; вжиття заходів щодо більш точної оцінки збитків прокурорами; створення мережі експертів з надання допомого щодо реалізації компаніями їх прав на захист інтелектуальної власності [17, с. 32−34]. Вважаємо, що впровадження

таких заходів боротьби з контрафактною продукцією в Україні є доцільним і потребує подальшого наукового обґрунтування.

Розглядаючи досвід запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності Польщі, можна стверджувати про існування у цій державі більш жорсткого законодавства. Так, на приклад, отримуючи повідомлення про використання піратського програмного забезпечення, співробітники міліції негайно виїжджають до порушника. Крім того, представники музичної індустрії, у тому числі, Фонд збереження аудіовізуальної власності (FOTA) та BSA, проводять постійні семінари та тренінги для підвищення обізнаності співробітників поліції, прокуратури, митниці. Як і в вищезазначених країнах, правоохоронці Польщі проводять активну боротьбу із продажем піратських оптичних дисків шляхом проведення частих рейдів на ринках, базарах і на кордоні.

Значний внесок у запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності внесли прийняті у 2010 році поправки до податкового законодавства, які розширюють повноваження податкових органів Польщі з виявлення, припинення і попередження правопорушників і правопорушень у зазначеній сфері. Це також стало можливо завдяки співпраці з BSA, який надав допомогу у підготовці податкових інспекторів.

Поруч із позитивними змінами у Польщі помітні і негативні явища [58], а саме: відсутність у Кримінальному кодексі Польщі складу кримінального правопорушення щодо Інтернет-піратства; відсутність спеціальних прокурорів (що мають спеціальні знання у сфері інтелектуальної власності); відсутність регулярного моніторингу правоохоронними органами дистриб'юторів контрафактних та піратських товарів; відсутність спеціалізованого суду з питань, що стосуються авторського права, товарних знаків і патентів.

В Італії також діє спеціальний підрозділ – Поліція поштових та інших повідомлень, що знаходиться у складі Державної поліції і виконує функції щодо припинення використання комунікаційних мереж та

технологій з метою скоєння правопорушення, а також веде боротьбу із порушенням авторських прав, здійснює захист об'єктів інтелектуальної власності. Зазначений підрозділ діє на всій території Італії через 19 регіональних відділень і 77 дільниць. Окрім даного підрозділу Державної поліції в Італії боротьбу з підробленими товарними знаками та інтелектуальним піратством здійснює Фінансова поліція у склад якої входить підрозділ боротьби з кіберзлочинами [230].

Особливим для Італії є те, що порушенням авторських прав може бути розміщення в мережі Інтернет книг, фільмів або музичних файлів, доступ до яких є безкоштовним або за помірну платню без наклейки (марки) Італійської спілки авторів та видавців (SIAE). До повноважень даної Спілки входить також проведення розвідки, збору даних та аудиту з метою виявлення правопорушень. Ще у 2010 році SIAE і Митне агентство Італії підписали протокол про співпрацю, метою якого є боротьба з ухиленням від сплати авторської винагороди за копіювання виробниками та імпортерами обладнання для запису і чистих носіїв інформації, а також координація спільних дій по перекриттю нелегальних каналів ввезення в країну такого обладнання. Згідно з умовами протоколу, обидві сторони будуть обмінюватися інформацією, що дозволить SIAE мати дані про обсяги імпорту обладнання для запису і носіїв і звіряти ці дані з обсягами авторських відрахувань, а Митному агентству – отримувати відомості щодо «ризикованих» і «підозрілих» імпортних операцій.

У рамках ЄС об'єм контрафактної продукції за галузями складає: − від 5 до 10% − виробництво і реалізація автомобільних запчастин; − 10% − продаж музичних, CD і аудіокасет; − 16% − продаж кінофільмів на відеокасетах і DVD ; − 22% − виробництво і продаж одягу і взуття [85].

У травні 2011 року європейська комісія оприлюднила свій новий проект захисту прав інтелектуальної власності, який містить положення щодо співпраці провайдерів послуг доступу до глобальної мережі з правоохоронними органами. Дана співпраця повинна буде реалізовуватися шляхом використання інформації (матеріалів) провайдерів стосовно сайтів,

які сприяють розповсюдженню товарів вироблених з порушенням прав інтелектуальної власності.

Треба зазначити, що Європейська мережа запобігання злочинності (European Crime Prevention Network – EUCPN) у своїй діяльності активно використовує можливості мережі Інтернет для поширення знань щодо запобігання злочинності, забезпечення діяльності правоохоронних органів на національному та регіональному рівнях [227]. Щороку проводиться конференція, яка об'єднує експертів з усієї Європи, що презентують свої проекти і діляться з колегами практичним досвідом. Зокрема, зацікавленість викликали проекти європейських країн, що передбачають використання мережі Інтернет для запобігання злочинності. Так, проект «Безпечна Прага он-лайн» (Чеська Республіка) має на меті захистити жителів Праги, насамперед дітей і підлітків, від злочинів, пов'язаних із користуванням мережею Інтернет, та дозволяє створити умови для запобігання злочинності шляхом підвищення рівня комунікації громадськості з поліцією у режимі он-лайн. Розглядався також проект Естонії «Інтернет-констеблі» щодо активного залучення поліції до запобігання злочинності з використанням можливостей мережі Інтернет. Основною метою проекту було створення віртуальних поліцейських осередків на веб-порталах, найчастіше відвідуваних і популярних серед молоді. Поліція створила власні акаунти та електронні адреси у веб-середовищі, яке найбільше використовується молодими людьми. За акаунтами стоять конкретні офіцери поліції. Отже, кожен користувач мережі знає, з ким саме він віртуально спілкується. Така робота дає змогу поліції наблизитися до громадян, ефективніше проводити запобіжну діяльність та завдяки своїй віртуальній присутності в мережі Інтернет зменшувати рівень злочинності в ній, передусім тих злочинів, які вчиняються молоддю та проти молодих людей. Основні напрями роботи: запобігання кіберзлочинності та ювенальній злочинності; запобігання віктимізації; забезпечення присутності поліцейських (як реальних осіб) у віртуальному інтернет-середовищі спілкування інших громадян для

проведення цільових кампаній, лекцій і консультацій щодо запобігання злочинам. Тобто найбільшою новацією проекту є кон-цепція електронного констебля, яка демонструє, що поліція перебуває в курсі сучасних комунікаційних технологій і готова до співпраці з громадянами [226].

У Стратегії попередження злочинності в Чеській Республіці на 2016-2020 рр. вказується, що до нових загроз належить злочинність у віртуальному середовищі (Crime in the virtual environment). При цьому відбулося переміщення злочинів «із вулиць» у віртуальне середовище.

Стратегією передбачається здійснення заходів щодо використання мережі Інтернет для запобігання злочинності по двох напрямах:

1) безпосереднє запобігання кіберзлочинності шляхом поширення інформації про існуючі ризики та можливості захисту, включаючи технічні заходи, а також надання допомоги та підтримки жертвам злочинності в мережі Інтернет;

2) задіяння широкого спектру інтернет-технологій для підвищення загального рівня запобігання злочинності [224].

У Стратегії запобігання злочинності м. Оттави на 2017-2020 роки (Канада) передбачається постійне проведення онлайн-опитування представників громади щодо стану злочинності з подальшим аналізом цієї інформації та розробленням відповідних запобіжних заходів [232]. У Стратегії запобігання злочинності на 2015-2017 роки штату Новий Південний Уельс (Австралія) також передбачалось використання такого стратегічного напряму для запобігання злочинності, як надсилання громадянами інтернет-повідомлень про злочини через мобільні телефони, планшетні ПК та інші пристрої. Для цього необхідно було зареєструватися та отримати можливість заповнювати розроблені форми анкет із докладною інформацією щодо крадіжок, грабежів, шахрайства та ін. [223].

У Стратегії розвитку системи Міністерства внутрішніх справ України до 2020 року вказується, що одним із викликів у запобіганні злочинності є низький рівень використання аналітичних інструментів, зокрема, щодо прогнозування відповідних загроз. Як показує зарубіжний

досвід, розроблення сучасних кримінологічних стратегій запобігання злочинності передбачає використання можливостей мережі Інтернет для вирішення вказаних питань. Це зумовлено, насамперед, розвитком інтернет-технологій, цифрофізацією економіки та суспільства загалом. Зокрема, розпорядженням Кабінету Міністрів України № 67-р від 17 січня 2018 року схвалено «Концепцію розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки».

У цьому нормативно-правовому документі зазначається, що дуже важливою є участь українських учених та ІТ-компаній у проектах Європейського Союзу з проведення довгострокових досліджень, що в майбутньому стануть джерелом інновацій у таких сегментах, як: майбутні перспективні технології (Future Emerging Technologies); майбутні мережі (Future Networks); майбутні Інтернет-дослідження та експерименти (Future Internet Research and Experimentation). Це стосується також і кримінологічних досліджень щодо запобігання злочинності. Тому, підтримаємо думку науковців щодо доцільності внесення доповнень до Плану щодо реалізації Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки в частині проведення відповідних кримінологічних досліджень з метою забезпечення організаційних, методологічних та технологічних заходів щодо створення цифрового робочого місця для запобігання злочинності з використанням можливостей мережі Інтернет [17, с. 148].

Останнім часом у заруюбіжних країнах особлива увага приділяється кримінально-правового захисту інтелектуальної власності. Окремо слід звернути увагу на те, що джерелом права інтелектуальної власності у зарубіжних країнах, як правило, є спеціальне законодавство, що регулює правовідносини у вказаній сфері. Водночас у багатьох державах світу відповідальність за порушення права інтелектуальної власності регулюється кримінальним кодексом.

Відповідно до кримінального законодавства різних країн здебільшого є загальні положення, які стосуються правопорушень у сфері

інтелектуальної власності, поширюються на всі правопорушення, які передбачаються спеціальними законами, за винятком положень, що суперечать їм (наприклад, ст. 41 Кримінального кодексу Аргентини [204, с. 29]. Спеціальні закони наводять визначення деяких порушень майнових прав і особистих немайнових прав автора, в деяких випадках – порушення прав виконавців і майнових прав виробників фонограм, а також порушення майнових прав організацій ефірного мовлення.

Згідно зі ст. 270 глави XI, що має назву «Про злочини, пов'язані з інтелектуальною і промисловою власністю, з ринком і споживачами» Кримінального кодексу Іспанії 1995 р., встановлено кримінальну відповідальність за відтворення, здійснення плагіату, поширення або відкрите повідомлення повністю або частково літературного, художнього або наукового твору, а також за його переробку, інтерпретацію або художнє виконання, закріплене на будь- якому носії, або повідомлення яким-небудь чином без дозволу власників відповідних прав інтелектуальної власності з метою наживи і на шкоду третім особам. Караються ці діяння ув'язненням на термін від шести місяців до двох років або штрафом на суму від шести до двадцяти чотирьох місячних заробітних плат. Таке ж покарання призначається і тому, хто умисно ввезе, вивезе або збереже екземпляри вказаних творів або виконань без відповідного дозволу, а також за серійне виробництво або володіння специфічним способом, що полегшує пропуск заборони або нейтралізацію технічних засобів, призначених для захисту програм ЕОМ [154, с. 67].

Проте у ст. 271 Кримінального кодексу Іспанії містяться кваліфікуючі ознаки кримінальних правопорушень, що передбачені у ст. 270 вказаного кодексу, а саме: а) отримана вигода має особливе економічне значення; б) завдана шкода має особливу тяжкість. Караються такі діяння ув'язненням на термін від одного до чотирьох

років, штрафом на суму від восьми до двадцяти чотирьох місячних заробітних плат і спеціальним позбавленням права заи˘матися певною діяльністю на термін від двох до п’яти років [185, с. 218].

На підставі сказаного можна виокремити деякі особливості цих кримінальних норм, зокрема: кримінальне законодавство Іспанії пов’язує порушення права інтелектуальної¨ власності з підприємництвом і, відповідно, із правами споживачів, тобто відносить і¨х до кримінальних правопорушень економічної¨ спрямованості; як обов’язкову ознаку основного складу кримінального правопорушення іспанськии˘ кодекс виділяє мету вчинення злочинного діяння – наживу; за кваліфіковане інтелектуальне «піратство» Кримінальнии˘ кодекс Іспанії¨ передбачає покарання у вигляді позбавлення права заи˘матися певною діяльністю.

Так, наприклад, 5 жовтня 2013 року правоохоронними органами Іспанії в кінотеатрі «Махон» на острові Менорка (Балеарські острови) був заарештовании˘ камкордер під час запису фільму «Гравітація» (Warner) на свіи˘ мобільнии˘ телефон. Арешт камкордера є результатом багатомісячної¨ операції¨, які проводили

правоохоронні органи Іспанії̈ за допомогою FAP (іспанська антипіратська організація) [198].

Доволі серйозне покарання за кримінальні правопорушення у сфері інтелектуальної̈ власності передбачено Кримінальним кодексом Болгарії̈ [191]. Так, до трьох років позбавлення волі і штрафом від однієї̈ до трьох тисяч левів карається той, хто записує, відтворює, поширює, передає в ефір або передає за допомогою технічного засобу або іншим способом чи використовує чужй твір науки, літератури або мистецтва без передбаченої̈ законом згоди власника авторського права на цей твір.

Цікаво, що у Болгарії передбачили і такий вид покарання, як «громадський осуд», який визначається як публічний осуд винного, який оголошується перед відповідним колективом, через опублікування або іншим відповідним способом, вказаним у вироку суду (ст. 52 КК Болгарії) [191].

У законодавстві деяких країн (наприклад, Португалії̈, ст. 198) до порушення немайнових прав віднесені посягання на моральні права авторів і артистів-виконавців, а також порушення інших суміжних прав (наприклад, Кримінальний кодекс Перу від 1991 р., ст. 217.2), що іноді призводить до плутанини. Саме тому, на думку деяких учених, доцільно давати визначення різних правопорушень окремо [37, с. 476].

Водночас, стосовно порушення майнових прав авторів, можна зауважити, що кримінально караними діяннями визнаються порушення права на відтворення, права на повідомлення для широкого загалу (публічне представлення або виконання, демонстрацію кінематографічного твору, передачу до ефіру, поширення по кабельний мережі тощо), а також права на переробку, повністю або частково, літературних, музичних і

художніх творів [99, с. 476]. Окрім наведених правопорушень, які зазвичай кваліфікуються як кримінально карані, законодавства деяких країн вважають такими дії, що посягають на такі майнові права, як:

– виготовлення більшої кількості екземплярів, аніж передбачено контрактом (Аргентина, ст. 72d);

– перевищення дозволених меж використання: творів, виконання артиста, фонограми, відеограми або передачі до ефіру, за винятком випадків, що передбачені законом (Португалія, ст. 1952c);

– повідомлення неправдивих відомостей щодо кількості реально проданих екземплярів (Чилі, ст. 80a);

– повідомлення неправдивих відомостей, що стосуються інших аспектів, від яких залежить авторська винагорода: розмір аудиторії, категорія, ціна і кількість проданих квитків на спектакль або виставу, кількість вхідних квитків, поширених безкоштовно (Колумбія, закон 44 від 1993 р., ст. 52.5);

– виготовлення збірки або аналогії опублікованих або неопублікованих творів без дозволу автора (Португалія, ст. 195b; Мексика, ст. 136.11); –недобросовісне використання права або цитування іншого твору (Коста-Ріка, ст. 118a; Домініканська Республіка, ст. 165a);

– публічне представлення або виконання особою, що не є автором, видавцем, правовласником або представником однієї з цих категорій осіб або такою, що неправомірно привласнив собі таке право (Аргентина, ст. 74; Колумбія, ст. 253; Коста-Ріка, ст. 121; Уругвай, ст. 49);

– незаконне привласнення прізвища, псевдоніма або буквеного скорочення прізвища автора (Перу, Кримінальний кодекс, ст. 218).

Тут слід зауважити, що законодавство деяких держав, зокрема й України, право на ім’я відносить до немайнових прав.

Стосовно характеру і суворості покарання необхідно зауважити, що в нормах законодавства низки країн немає одностайності. Наприклад, у Данії та Іспанії недозволене відтворення якого-небудь твору (що у більшості країн є кримінально караною дією) карається адміністративним

штрафом і лише за наявності обтяжливих обставин – позбавленням волі (у Данії – ув'язненням строком від трьох місяців, ст. 55; в Іспанії – ув'язненням і штрафом – Кримінальний кодекс Іспанії, ст. 534 bis a і 534 bis b; у Коста-Ріці застосовується покарання у вигляді ув'язнення строком від восьми до дванадцяти місяців – ст. 119b; у Колумбії – ув'язнення строком від двох до п'яти років і штраф – закон 44 1993 р., ст. 51.1; в Аргентині за шахрайство передбачено покарання у вигляді ув'язнення строком від одного місяця до шести років – ст. 72a).

У деяких країнах покарання змінюється залежно від того, чи йдеться про порушення, здійснене з комерційною метою чи без неї. Наприклад, у Перу Кримінальний кодекс передбачає в першому випадку ув'язнення строком від двох до чотирьох років, а в другому – від одного до трьох років (ст. 216–217a); в Іспанії комерційна мета вважається обтяжливою обставиною з тими ж наслідками, що і посягання на особисте немайнове право (Кримінальний кодекс, ст. 534 bis b.l).

На думку Д. Липцик, у цьому випадку характер і градація покарань за порушення авторського права і суміжних прав мають відповідати характеру і градації інших покарань, які передбачає кожна кримінально-правова система [99, с. 487].

Доволі цікавим є досвід у сфері кримінальної відповідальності за порушення авторських і суміжних прав Німеччини. Специфіка німецького кримінального законодавства, порівняно із законодавством України, полягає в тому, що норми кримінальної відповідальності за порушення авторських і суміжних прав у Німеччині містяться не в Кримінальному кодексі цієї країни, а у спеціальному Федеральному законі від 9 вересня 1965 р. «Про авторські і суміжні права», який належить до так званого додаткового кримінального права (Strafrechtliche Nebengesetze). Для таких законів притаманним є те, що в ньому регулюються питання не лише загального характеру, пов'язані з авторським правом і суміжними правами, а закріплено кримінальну відповідальність за порушення цих прав. Ці норми містяться у розділі 4 п. 2, що має назву «Кримінально-правові

приписи»: недозволене використання творів (§ 106), що охороняються авторським правом; неприпустиме використання авторського знаку (§ 107); недозволене втручання в суміжні з авторськими права (§108); недозволене використання творів автора у вигляді промислу (§ 108 «а»). Крім того, в § 109 регулюються питання, пов'язані з оскарженням кримінального переслідування, § 110 – з конфіскацією предметів кримінального правопорушення.

Значний інтерес для нашого дослідження має досвід кримінально-правової охорони права інтелектуальної власності країн близького зарубіжжя.

Оскільки для законодавства нашої держави близькою є кодифікація кримінального законодавства цих країн, а також спосіб побудови кримінальних кодексів, поділ їх на частини, розділи, глави і статті (що свідчить про єдину систему кваліфікації кримінальних правпорорушень), найбільш близькими до українського кримінального законодавства є кримінальні кодекси Азербайджану, Вірменії, Білорусі, Грузії, Киргизстану, Російської Федерації, Таджикистану, Узбекистану.

Натомість законодавці Латвії, Литви, Молдови та Естонії спростили будову своїх кримінальних законів і упустили у кодексах поділ на розділи [154, с. 68].

За іншою методикою побудований КК Казахстану, який містить дві частини – Загальну й Особливу. Загальна частина складається з розділів, а Особлива – з глав.

Однак це лише зовнішній бік питання, який зазвичай впливає на кваліфікацію кримінальних правопорушень, але лише побічно. Так, під час кваліфікації злочинних діянь за об'єктом у кодексах Латвії, Литви, Молдови та Естонії, очевидно, виключається видовий об'єкт складу кримінального правопорушення, що, можливо, спрощує розуміння об'єкта конкретного правопорушення.

Це стосується і кримінально-правових норм, що передбачають покарання за кримінальні правопорушення проти інтелектуальної

власності. Зокрема, цікавими є норми, що передбачають покарання за злочини у сфері авторських, суміжних, винахідницьких і патентних прав, незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару, які досліджуються в нашій роботі і передбачені ст.ст. 176, 177, 229 КК України.

Так, у КК України норми, що передбачають покарання за порушення авторського права і суміжних прав, порушення прав на об'єкти промислової власності, містяться у главі про злочини проти виборних, трудових і інших конституційних прав і свобод людини і громадянина, і окрема норма, що передбачає покарання за незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару – у главі про злочини у сфері господарської діяльності [90].

У російському законодавстві родовим об'єктом таких складів злочинів є суспільні відносини, які виникають у сфері прав особи, а видовим – відносини у сфері конституційних прав людини і громадянина. Аналогічно був розглянутий об'єктний склад цього виду кримінального правопорушення законодавцями Азербайджану [183, с. 325], Білорусі [190], Таджикистану [194, с. 410], Узбекистану [195, с. 338].

Натомість, у КК Вірменії ці злочини віднесені до злочинів проти людини (родовий об'єкт) і злочинів проти свободи, честі і гідності особи (видовий об'єкт) [189, с. 450].

У Грузії цей вид злочину віднесено до розділу економічних злочинів і глави злочинів проти власності. Отже, родовим об'єктом складу цього злочину будуть суспільні відносини у сфері економіки, а видовим – відносини у сфері власності [184, с. 409].

Латвійські законодавці віднесли злочини проти інтелектуальної власності до глави «Злочинні діяння проти основних прав і свобод особи» [187]. Кримінальний кодекс Казахстану відносить цю норму до глави про злочини проти власності [192, с. 466].

Законодавці Естонії [197, с. 470] включили до кримінальних кодексів своїх країн окремі глави про захист інтелектуальної і промислової власності.

Кримінальний кодекс Республіки Молдова не містить норм, що охороняють інтелектуальну власність в частині авторського права і суміжних прав, винахідницького і патентного прав [193].

Отже, можемо зробити висновок, що кримінально-правова політика вказаних країн розділилася на певні групи.

Перша група – це кримінальні кодекси, в яких злочини проти інтелектуальної власності включені до розділу злочинів проти особи і до глави злочинів проти конституційних прав людини і громадянина. Відтак наголошується на пріоритеті конституційно-правової суті злочинів проти інтелектуальної власності. До цієї групи увійшли кримінальні кодекси таких країн, як Азербайджан, Вірменія, Білорусь, РФ, Киргизстан, Латвія, Узбекистан, Таджикистан.

До другої групи увійшов КК Грузії. Грузинські законодавці віднесли ці злочини до економічних злочинів, що свідчить про економічний пріоритет кримінально-правового захисту прав інтелектуальної власності [153].

Третю групу представляє КК Казахстану, в якому цей вид злочинів віднесений до злочинів проти власності. Зокрема, у назві норми зазначається, що цей вид власності особливий, використовується категорія «інтелектуальна власність». І, врешті, четверта група – це кримінальне законодавство Естонії і Литви, де цей вид злочинів виділено в окрему главу і, відповідно, значно посилено кримінально-правовий захист цих прав [154, с. 76].

Розглядаючи безпосередній об’єкт складів кримінальних правопорушень проти інтелектуальної власності, покарання за які передбачено кодексами країн близького зарубіжжя, І. М. Романюк окреслив певні особливості [154].

Безпосереднім об’єктом кримінальних правопорушень, передбачених нормами кримінальних законів, що розглядаються, здебільшого є суспільні відносини у сфері авторських, суміжних, винахідницьких і патентних прав. Водночас є відмінності. Так, у КК Грузії безпосереднім об’єктом аналізованого складу злочину будуть суспільні відносини у сфері інтелектуальної власності без поділу на окремі групи суспільних відносин [154, с. 76].

Законодавці Естонії, включивши усі кримінальні правопорушення у сфері інтелектуальної власності до однієї глави, розглядають як безпосередній об’єкт кримінально-правового захисту відносини у таких сферах: особистих немайнових прав автора або виконавця твору; майнових прав автора або власника суміжних прав; виняткових прав патентовласника, власника корисної моделі, промислового зразка, топології мікросхеми або товарного знаку [154, с. 70].

Подібна система суспільних відносин у сфері інтелектуальної власності охороняється КК Литви.

Предметом цих складів злочинів законодавці одностайно називають об’єкти авторських, суміжних, винахідницьких і патентних прав; у деяких складах ці предмети конкретизовані, а в деяких, враховуючи бланкетність норм, законодавець обходиться загальними формулюваннями.

Естонське кримінальне законодавство одним із предметів складу злочину називає пристосування, що перешкоджає порушенню авторських або суміжних прав. На такому ж пристосуванні наголошують і литовські законодавці. Відтак Естонія і Литва, як і більшість європейських країн, упорядкували своє законодавство відповідно до положень міжнародних договорів ДАП і ДВФ (Договір з авторського права (WIPO Copyright Treaty) і Договір із використання фонограм (WIPO Performances and Phonogram Treaty), що, на нашу думку, є актуальним для нашої держави.

Литовські законодавці як предмет складу злочину виокремлюють відомості про авторські права або про володіння суміжними правами.

Кримінальний кодекс Азербайджану включає до складу кримінальних правопорушень у сфері інтелектуальної власності раціоналізаторську пропозицію [154, с. 76].

Проаналізувавши особливості кримінально-правової охорони інтелектуальної власності в зарубіжних країнах, ми ще раз пересвідчились у необхідності виокремлення розділу в КК України, який передбачатиме відповідальність за кримінальні правопорушення у сфері інтелектуальної власності.

Отже, вивчення й узагальнення сучасного прогресивного зарубіжного досвіду у сфері участі громадськості щодо запобігання злочинності дає підстави для виділення низки пропозицій, які стосуються удосконалення правоохоронної діяльності шляхом упровадження стратегії участі громадськості у запобіганні злочинності. Різні напрями удосконалення державної внутрішньої політики у сфері запобігання злочинності із використанням громадськості можна класифікувати за їх характером на кілька видів, що охоплюють заходи політичної, нормативно-правової, організаційно-управлінської, соціально-психологічної й технічної спрямованості [67, с. 16–17].

Виходячи із розуміння у західних країнах світу поняття «громадськість» у широкому значенні, необхідно відповідним чином формувати державну політику у сфері залучення різних соціальних інститутів до діяльності із запобігання злочинності в Україні. Звідси громадськістю охоплюватимуться не лише громадські формування правоохоронної спрямованості та окремі громадяни, а й заклади освіти і охорони здоров’я, органи самоорганізації населення, церква, релігійні організації, засоби масової інформації, волонтери, близькі родичі злочинців та правопорушників.

Заслуговує на увагу пропозиція про створення в Україні пілотних проектів щодо запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності. Така практика є доволі поширеною в США, Великій Британії та деяких інших країнах-членах ЄС. Зокрема, результати кримінологічних й

соціологічних досліджень, що проводяться у науково-дослідних установах й навчальних закладах нашої країни, мають використовуватись зацікавленими органами державної влади, до яких передусім відноситься Міністерство внутрішніх справ України. Воно має брати участь в оцінці результативності таких проектів, а потім поширювати прогресивний досвід, що застосовувався на локальному рівні, на більшу територію у регіональних чи навіть державних масштабах.

Сучасне розуміння громадськості як суб'єкта запобігання злочинності у провідних, передусім західних, країнах світу відрізняється від такого розуміння в Україні. Якщо за чинним законодавством України громадськість представлена громадськими формуваннями правоохоронної спрямованості та окремими громадянами, то за кордоном громадськість включає значно ширше коло учасників: засоби масової інформації, церква, релігійні організації, волонтери, органи і установи різних форм власності із надання публічних послуг, батьки злочинців й правопорушників тощо.

Різноманіття громадського впливу на злочинність і широта його застосування у конкретному суспільстві чи місцевій громаді залежить від зацікавленості держави у більш глибокому впровадженні цієї запобіжної стратегії.

Сучасний зарубіжний досвід громадського впливу на злочинність у належному фінансуванні діяльності громадських об'єднань правоохоронної спрямованості, націленні діяльності органів поліції на тісне співробітництво із місцевим населенням й налагодженні з ним партнерських відносин, створенні відповідних правових підстав розширення участі громадськості у правоохоронній діяльності та ін.

Отже, обґрунтованим є необхідність використання позитивного досвіду зарубіжних країн щодо запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності в Україні. З урахування зазначеного можна визначити, що потрібно посилити адміністративні та кримінальні санкції за вчинення протиправних дій у сфері інтелектуальної власності, як стримуючих факторів.

Висновки до Розділу 3

1. Вдосконалення запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності можливе шляхом належної організації взаємодії органів внутрішніх справ та Національної поліції Укра з організаціями колективного управління правами авторів, які в межах своїх повноважень можуть направляти звернення до директорів ринків з пропозицією прийняти профілактичні заходи в зазначеній діяльності (оголошення по гучному зв'язку про недопустимість торгівлі контрафактною продукцією, орієнтування служби безпеки на виявлення зазначених порушень, розміщення на території агітаційних плакатів). Необхідно також зазначити, що нормативно-правові акти забезпечують упорядкованість і злагодженість організації, порядок діяльності суб'єктів запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності, визначають відповідну компетенцію органів державної влади, правосуддя, громадських організацій, юридичних і фізичних осіб.

2. На нашу думку, доцільно було б зібрати та виокремити всі кримінальні правопорушення у сфері інтелектуальної власності в окремому розділі КК України. Одразу зникла б проблема різних об'єктів даних кримінальних правопорушень. Тому що на даний момент можна помітити, що всі кримінальні правоопрушення у цій сфері мають різні об'єкти, а це створює проблеми кваліфікації даних злочинних діянь.

3. Міжнародний досвід запобігання правопорушенням у сфері інтелектуальної власності вказує на те, що головним завданням будь-якої держави є бажання мінімізувати збитки від неправомірного використання інтелектуальної власності, розробити та впровадити ефективні правозастосовні системи боротьби з порушеннями авторського права. У цьому контексті вважаємо необхідним дослідити досвід США, адже саме ця країна є лідером у запобіганні злочинності у сфері інтелектуальної власності.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано нове розв'язання наукового завдання, що полягає в комплексному дослідженні кримінологічної характеристики злочинності у сфері інтелектуальної власності. До основних результатів, сформульованих на підставі дослідження законодавства, наукових джерел і правозастосовної практики, належать такі положення:

1. Висвітлено стан наукової розробленості проблем злочинності у сфері інтелектуальної власності. На підставі узагальнення наукових джерел з дослідженої проблематики зроблено висновок, що чимало питань, пов'язаних з кримінологічною характеристикою злочинності у сфері інтелектуальної власності, є спірними і не до кінця з'ясованими, інші потребують додаткової аргументації. З огляду на це існує нагальна потреба вирішення ряду теоретичних і практичних проблем, пов'язаних із з'ясуванням: ознак та змісту поняття «злочинність у сфері інтелектуальної власності» й елементів кримінологічної характеристики злочинності у сфері інтелектуальної власності. Також важливим аспектом дослідження має стати аналіз кримінально-правового запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності в зарубіжних країнах, які мають значний досвід та досягли реальних результатів у вказаній сфері.

2. Розглянуто ґенезу дослідження проблеми злочинності у сфері інтелектуальної власності. Виокремлено історичну періодизацію становлення системи запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності: 1) 776 р. до н.е. – 476 р. н.е. – зародження правової охорони інтелектуальної власності у Стародавньому світі. Творці інтелектуальних продуктів прагнули самостійно захиститися від несумлінних користувачів шляхом поширення звичаю ставити клеймо на вироби; 2) з 476 р. до XIV ст. – інтелектуальна власність не була предметом ринку, а отже, і запобігання злочинності у цій сфері не регламентувалося; 3) XIV–XVIII

стст. – становлення правової охорони творів науки, літератури і мистецтва у формі привілеїв. Створення перших законодавчих актів, які передбачали систему заходів запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності; 4) XIX–XX стст. – суттєве обмеження прав авторів та інших осіб, наділених правом інтелектуальної власності, та відсутність комплексної системи запобігання злочинності у цій сфері. З приходом радянської влади термін «інтелектуальна власність» узагалі законодавчо не був закріплений, оскільки суперечив радянській моделі суспільно-державної власності; 5) кінець XX ст. – донині – формування нової системи запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності у зв'язку з набуттям Україною незалежності; імплементація міжнародних договорів, які визначають правову охорону об'єктів інтелектуальної власності; запозичення зарубіжного досвіду запобігання злочинності у цій сфері.

3. На основі аналізу наукових праць сформульовано авторське визначення «злочинність у сфері інтелектуальної власності», під яким розуміється історично мінливе, соціальне і кримінально-правове явище, що являє собою цілісну сукупність усіх кримінальних правопорушень, які посягають на права громадян щодо володіння, користування та розпорядження результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності.

Виокремлено особливості злочинності у сфері інтелектуальної власності, до яких віднесено особливий об'єкт посягання, комерційну спрямованість, високий рівень латентності, наявність специфічного потерпілого, стійкість, завдання значної шкоди економіці України.

Здійснено кримінологічний аналіз злочинності у сфері інтелектуальної власності. Звернено увагу на те, що більшість кримінальних правопорушень у структурі злочинності у сфері інтелектуальної власності – це ст. 176 КК України - порушення авторського права і суміжних прав (81% від усієї кількості зареєстрованих таких злочинних діянь), ст. 229 КК України - незаконне використання знаку для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого

зазначення походження товару (13%), ст. 177 КК України - порушення права на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральної мікросхеми, сорт рослин, раціоналізаторську пропозицію (3,5%), всі інші кримінальні правопорушення (по 2,5%).

Зроблено висновок про погіршення ситуації в Україні стосовно запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності та поступове підвищення рівня її латентності. Така ситуація зумовлена двома факторами: 1) низьким рівнем розкриття кримінальних правопорушень правоохоронними органами України; 2) відсутністю комплексної державної програми профілактики злочинності у сфері інтелектуальної власності.

5. Проаналізовано детермінацію злочинності у сфері інтелектуальної власності. Звернено увагу на такий психологічний чинник, як інтернет-залежність серед молоді, що виступає фактором сприяння вчиненню кримінальних правопорушень у сфері інтелектуальної власності. Наявність таких детермінантів підтвердили 81,3 % практичних працівників.

Доведено, що запобігання цьому виду злочинності як наслідку сформованої інтернет-залежності можливе за умови створення у суспільстві, в першу чергу, у закладах вищої освіти, системи профілактики інтернет-залежності студентської та курсантської молоді. Створення такої системи є предметом окремого розгляду, це завдання складне, багатофакторне, для обґрунтування структури цієї системи, призначення компонентів, функціональних зв'язків, чинників зовнішнього впливу, інтеграції в існуючу систему професійної підготовки необхідні спільні зусилля психологів, педагогів, фахівців у галузі інтелектуальної власності, комп'ютерних технологій та представників правоохоронних органів.

6. На підставі проаналізованих матеріалів кримінальних проваджень сформульовано кримінологічний портрет особи, що вчиняє кримінальні правопорушення у сфері інтелектуальної власності.

Це переважно особи чоловічої статі віком від 31 до 45 років, мають професійно-технічну чи вищу освіту, працевлаштовані або займаються

підприємницькою діяльністю, не перебувають у шлюбі. Більшість із них не були засудженими, що свідчить про відсутність глибокого кримінального ураження та стійкої антисуспільної спрямованості цих осіб. Морально-психологічна складова особи, яка учиняє кримінальні правопорушення у сфері інтелектуальної власності, переважно представлена стійким ставленням особи до різних соціальних цінностей. Здебільшого такі особи мають доволі високий інтелектуальний рівень, порівняно з іншими злочинцями, і діють з корисливим мотивом.

7. Обґрунтовано, що ефективність запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності може бути досягнута лише шляхом зміцнення основ загальної організації зазначеної діяльності та чіткого визначення засобів і способів, за допомогою яких можна буде досягти дієвості механізму запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності. Розглянуто напрями діяльності державних органів зі зміцнення організаційних основ запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності: структурно-функціональний; правоохоронний; профілактичний. Запропоновано цей перелік доповнити «координаційним», який врегульовував би діяльність щодо передачі прав на об’єкти інтелектуальної власності; скоординував би роботу з інформаційного забезпечення діяльності у сфері інтелектуальної власності; забезпечував би комплектування національного фонду патентної документації; сприяв би взаємодії з Радою з питань науки та науково-технічної політики при Президентові України, центральними та місцевими органами виконавчої влади, Національною академією наук, органами місцевого самоврядування, а також відповідними органами іноземних держав.

8. Наголошено, що кримінальні правопорушення у сфері інтелектуальної власності у КК України не розглядаються як самостійний вид злочинних діянь, а віднесені в ньому до двох різних розділів: Розділ V «Злочини проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина» (зокрема, ст. 176 «Порушення авторського права і суміжних прав», ст. 177 «Порушення прав на винахід, корисну модель,

промисловий зразок, топографію інтегральної мікросхеми, сорт рослин, раціоналізаторську пропозицію») та Розділ VII «Злочини у сфері господарської діяльності» (ст. 203-1 «Незаконний обіг дисків для лазерних систем зчитування, матриць, обладнання та сировини для їх виробництва», ст. 229 «Незаконне використання знаків для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару», ст. 231 «Незаконне збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю», ст. 232 «Розголошення комерційної або банківської таємниці»).

Запропоновано у КК України створити окремий розділ «Кримінальні правопорушення у сфері інтелектуальної власності», до яких віднести злочинні діяння, передбачені стст. 176, 177, 203-1, 229, 231, 232 КК України.

9. Розглянуто зарубіжний досвід запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності. Звернено увагу на розроблення у зарубіжних країнах сучасних кримінологічних стратегій запобігання злочинності, що передбачає використання можливостей мережі Інтернет для вирішення вказаних питань. Це зумовлено насамперед розвитком інтернет-технологій, цифрофізацією економіки та суспільства загалом. У зв’язку з цим, визначено за необхідне проводити кримінологічні дослідження в нашій державі з метою запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності, що вчиняються з використанням мережі Інтернет.

10. З метою оптимізації заходів запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності запропоновано такі зміни та доповнення до законодавства:

– запропоновано у КК України створити окремий розділ «Кримінальні правопорушення у сфері інтелектуальної власності», до якого віднести злочинні діяння, передбачені стст. 176, 177, 203-1, 229, 231, 232 КК України;

– запропоновано доповнити КК України статтею 177-1 «Подання заявок на винаходи до зарубіжних країн без попереднього подання заявок в

Україні» в такій редакції: «Подання заявок на винаходи до уповноважених органів зарубіжних країн без попереднього подання таких заявок в Україні – карається штрафом від п’ятисот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або позбавленням волі на той самий строк».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абдул С. Криминологическая характеристика краж индивидуального имущества иностранных граждан. *Юрид. вестник*. №2. С. 95.
2. Азбука авторского права [Текст] / под ред. Е. В. Тарасовой. М.: ЮНЕСКО, 1982. 104 с.
3. Андриевский И. Е. Полицейское право. 2-е изд. испр. и доп. СПб., 1874. Ч. 1: Полиция безопасности. 648 с.
4. Андрощук А. Інтелектуальна власність в Інтернеті: тенденції законодавчого регулювання. *Юридичний журнал*. 2013. № 1. С. 88–91.
5. Андрощук Г. Відшкодування збитків, завданих внаслідок порушення прав інтелектуальної власності в Інтернеті: модель подвійного розміру ліцензійних відрахувань. *Юридичний журнал*. 2014. № 2–3. С. 128–132.
6. Андрощук Г. О., Дем'яненко О. В., Жиляєв І. Б. та ін. Біла книга. Інтелектуальна власність в інноваційній економіці України. К. : Парламентське видво, 2008. 448 с.
7. Антонян Ю. М., Гульдан В. В. Криминальная патопсихология. М. : Наука, 1991. 248 с.
8. Бартошек М. Римское право : понятия, термины, определениям / пер. с чеш. Ю. В. Преснякова . М. : Юрид.лит., 1989. 448 с.
9. Батиргареєва В. С. Рецидивна злочинність в Україні: соціально-правові та кримінологічні проблеми : монографія. Х. : Право, 2009. 576 с.
10. Безчастний В. Кримінологічний аналіз стану злочинності в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. №1. С. 207-213.

11. Белов В. В., Витальев Г. В., Денисов Г. М. Интеллектуальная собственность : законодательство и практика его применения: учеб. пособ. М. : Юристъ. 1997. 286 с.
12. Берзін П. С. Незаконне використання засобів індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів та послуг: аналіз складів злочину, передбаченого ст. 229 КК України: монографія. К., 2005. 316 с.
13. Бернатович О. Проблеми захисту інтелектуальної власності та шляхи їх вирішення. Р., 2010. 351 с.
14. Бєлова О. І. Кримінально-правова характеристика системи злочинів проти сім'ї та неповнолітніх : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. К., 2006. 186 с.
15. Блувштейн Ю. Д. Методологические проблемы изучения преступности и личности преступника (логико-математический аспект) : автореф. дис. на соискание ученой ступени докт. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Уголовное право. Криминология. Уголовно-исполнительное право». М., 1975. 34 с.
16. Бойко А. М. Детермінація економічної злочинності в Україні в умовах переходу до ринкової економіки (теоретико-кримінологічне дослідження): монографія. Львів: Видавничий центр ЛНУ ім.. Івана Франка, 2008. С. 100.
17. Бугера О. І. Сучасні кримінологічні стратегії запобігання злочинності з використанням мережі інтернет: зарубіжний досвід. *Підприємництво, господарсво, право*. № 1. 2019. С.146-149.
18. Василинчук В. І. Попередження правопорушень у сфері авторського та суміжного права. *Науковий вісник Нац. акад. внутр. справ України*. 2004. № 2. С. 95–101.
19. Ващук Я. П. Заручники піратського програмного забезпечення. Реєстрація товарного знаку в Україні. URL: http://www.patent.km.ua/ukr/articles/i734 (дата звернення: 12.08.2019).

20. Веинке В. Авторское право : регламентация, основы, будуще / под ред. Б. Д. Панкина. М. : Юрид. лит., 1979. 232 с.
21. Венгеров А. Б. Теория государства и права: учебник для юрид. вузов. 3-е изд. М. : Юриспруденция. 2000. 528 с.
22. Венедиктов А. В. Государственная социалистическая собственность. Отв.ред. В. К. Райхер. М. ; Л. : АН СССР, 1948. 839 с.
23. Вербенський М. Г. Транснаціональна злочинність: монографія. Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2009. 356 с.
24. Волощук А. М., Ярмакі Х. П., Чернишова О. О. Діяльність органів внутрішніх справ щодо протидії правопорушенням у сфері інтелектуальної власності : монографія. Одеса : Одес. держ. ун-т внутр. справ, 2013. 175 с.
25. Воронин Ю. А. Система борьбы с преступностью в США. Свердловск : Изд-во Уральского университета, 1990. 100 с.
26. Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ), «Україна. Відомства з питань авторського права та промислової власності». URL: www.wipo.int/directory/en/contact.jsp?country_id=177 (дата звернення: 03.08.2019).
27. Гілевич С. Історичні аспекти формування системи захисту права інтелектуальної власності. *Митна справа*. 2012. № 4. Ч. 2. Кн. 1. С. 318–324.
28. Голіна В. В. Кримінологічна політика як основа розробки теорії і практики запобігання злочинності в Україні. *Проблеми законності*. 2016. Вип. 133. С. 192-203.
29. Голіна В. В. Кримінологічні та кримінально-правові проблеми боротьби з бандитизмом: соціально-правове і кримінологічне дослідження : монографія. Х. : Регіон-інформ, 2004. 212 с.
30. Голіна В. В., Головкін Б. М., Валуйська М. Ю. та ін. Кримінологія : підручник / За ред. В. В. Голіни, Б. М. Головкіна. Харків : Право, 2014. 440 с.

31. Головкін Б. М. Корислива насильницька злочинність в Україні: феномен, детермінація, запобігання : монографія. Х. : Право, 2011. 432 с.

32. Головкін Б. М., Дарнопих Г. Ю., Хрисгич І. О. та ін. Злочинність у паливно-енергетичні сфері України: кримінологічна характеристика та запобігання : монографія / За заг ред. Б. М. Головкіна. Х. : Право, 2013. С. 248.

33. Гринчак В. І. Законодавство України - гарант інтелектуальної власності. *Бюлетень з обміну досвідом роботи*. 2005. № 161. С. 38–46.

34. Гулкевич В. Д. Кримінально-правова охорона авторського права і суміжних прав: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. Львів, 2008. 218 с.

35. Гусаковська Т. О. Управління інтелектуальною власністю підприємства : автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : 08.00.04. Нац. техн. ун-т «Харк. політехн. ін-т». Х., 2009. 20 с.

36. Гутник А. Е. Предупреждение налоговой милицией уклонений от уплаты налогов. К. : Атща, 2001. С. 10.

37. Гуценко К. Ф., Головко Л. В., Филимонов Б. А. Уголовный процесс западных государств. Изд. 2-е, доп. и испр.. М. : Зерцало, 2002. 528 с.

38. Давиденко М. Л., Новікова Л. В. Кримінологічна характеристика злочинів у сфері інтелектуальної власності. *Форум права*. 2009. № 1. С. 123–129 URL: http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2009- 1/09dmlciv.pdf (дата звернення: 04.07.2019).

39. Давидович І. І. Теоретичні основи кваліфікації злочинів: прогр. спецкурсу для студ. Вищ. шк. права. Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2000. 14 с.

40. Давыденко Л. М. Проблемы предупреждения преступлений, посягающих на безопасность труда в промышленности и

строительстве: автореф. дис. на соискание уч. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.08. М., 1976. 21 с.

41. Дагель П. С. Учение о личности преступника в советском уголовном праве : учеб. пособие. Владивосток : Изд-во Дальневосточ. ун-та, 1970. 132 с.

42. Данич В. Н. О некоторых аспектах использования негласных источников инфор- мации в профилактике нарушений авторских и смежных прав. *Вісник Одеськ. ін-ту внутр. справ*. 2004. № 2. С. 34–41.

43. Даньшин И. Н. Общетеоретические проблемы криминологии: монография. Х. : Прапор, 2005. 224 с

44. Деятельность Швейцарии: борьба с контрафакцией и пиратством, и совершенствование форм обеспечения защиты прав интеллектуальной собственности. URL: http://www.ige.ch/E/institut/i10.shtm (дата звернення 12.07.2019).

45. Дзера О. В. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України : у 2 т. – 3-є вид., перероб. і доп. За ред. О. В. Дзери (кер. авт. кол.), Н. С. Кузнєцової, В. В. Луця. К. : Юрінком Інтер, 2008. Т. 1. 832 с.

46. Дмитришин В. Легалізація та ефективне використання програмного забезпечення в Україні. *Інтелектуальна власність*. 2002. № 10. С. 10–16.

47. Довгань Г. В. Становлення та розвиток законодавства України про інтелектуальну власність (історико-правовий аспект): автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.01; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. Л., 2009. 16 с.

48. Дроб'язко В. С., Дроб’язко Р. В. Право інтелектуальної власності: навч. посіб. К. : Юрінком Інтер. 2004. 512 с.

49. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі: офіційний сайт Генеральної прокуратури України URL :

https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=113653&libid=100820&c=edit&_c=fo (дата звернення 11.09.2019).

50. Єременко А. В. Інтелектуальна власність в глобальній торговій системі: автореф. дис... канд. екон. наук: 08.05.01; Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана. К., 2006. 19 с.

51. Жаров В. О. Інтелектуальна власність в Україні: правові аспекти набуття, здійснення та захисту прав : монографія. К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2000. 188 с.

52. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика : у 3 кн. К. : Ін Юре, 2007. Кн. 1. Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. 2007. 424 с.

53. Захист прав інтелектуальної власності в Україні: проблеми законодавчого забезпечення та правозастосування : Рекомендації парламентських слухань від 19 липня 2007 р. / Голос України. 2007. № 125.

54. Зелинский А. Ф. Криминальная психология : науч.-практ. изд. К. : Юринком Интер, 1999. 240 с.

55. Зелинский Ф. Ф. История античной культуры / ред. и прим. С. П. Заикина. 2-е изд. СПб. : Марс, 1995. 380 с.

56. Игин Б. А. Проблемы информационного обеспечения деятельности подразделе- ний ГСБЭП МВД Украины по борьбе с прес- туплениями в сфере интеллектуальной собственности. *Методол. пробл. теорії та практики ОРД в сучасних умовах: Вісник ЛАВС*. Ч. 2. 2005. Спецвипуск. № 4. С. 34–40.

57. Игошев К. Е. Типология личности преступника и мотивация преступного поведения : монография. Горький : Горьков. высш. шк. МВД СССР, 1974. 165 с.

58. Интернет-пиратство – это один из видов нарушений прав интеллектуальной собственности. URL: http://www.zakon.kz/170654-internetpiratstvo-jeto-odin-iz-vidov.html (дата звернення 12.07.2019).

59. Кальман А. Г. Криминологическая характеристика, детерминация и предупреждение изнасилований : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кан-а юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право». Х., 1986. 18 с.

60. Кальман О. Г. Стан та головні напрямки попередження економічної злочинності в Україні: теоретичні та прикладні проблеми : монография. Харків, Гімназия, 2003. 352 с.

61. Карпец И. И. Проблема преступности. М. : Юрид. лит., 1969. 168 с.

62. Карпец И. И. Современные проблемы уголовного права и криминологии. М.: Юрид. лит., 1976. 207 с.

63. Киричко В. М. Практичний посібник з кримінального права України. Х. : ФІНН, 2010. 720 с.

64. Клейменова С. М. Авторські правовідносини як форма реалізації правомочностей суб'єктів авторського права. Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. К., 2004. 20 с.

65. Клочко А. М. Досвід зарубіжних країн у сфері боротьби зі злочинністю. Європейські перспективи. 2012. № 3. Ч.2. С. 132-135. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/44992/3/Klochko_protydiia_zlochynnosti.pdf (дата звернення 12.05.2019).

66. Князев В. В., Верещагин В. А., Жмыхов А. А. Преступность за рубежом (1990-2002 гг.): пособие / Под общей ред. канд. юрид. наук Н. И. Сазоновой. М.: ВНИИ МВД России, 2004. 102 с.

67. Колодяжний М. Г. Закон України «Про Національну поліцію» – крок до народу чи повернення у минуле?. *Юрид. вісн. України*. 2015. № 51–52. С. 16-17.

68. Колодяжний М. Г. Насильницькі вимагання майна в Україні: кримінологічна характеристика, детермінація та запобігання: монографія / За ред. В.В. Голіни. Х.: Крссроуд, 2010. 288 с.

69. Комерційні найменування: основні правові аспекти : наук.-практ. вид. / За заг. ред. Ю. С. Шемшученка. К. : ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2006. 216 с.
70. Конвенция учреждающая Всемирную организацию интеллектуальной собственности, подписанная в Стокгольме 14.07.1967 и измененная 02.10.1979 URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_169 (дата звернення 12.05.2019).
71. Конституція України : закон України від 28.06.1996 № 294к/96-ВР // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр (дата звернення: 22.09.2019).
72. Конституція України. Науково-практичний коментар / редкол.: В. Тацій, О. Петришин, Ю. Барабаш та ін.; Нац. акад. прав, наук України. Х. : Право, 2011. 1128 с.
73. Копотун І. М. Запобігання злочинам, що призводять до надзвичайних ситуащй у виправних колониях : монографія. К. : ПП «Золоті ворота», 2013. 472 с.
74. Корнякова Т. В. Актуальні проблеми координаційної діяльності прокуратури. *Право України*. 2004. № 9. С. 13-16.
75. Коросташова І. М. Митне законодавство України з питань захисту інтелектуальної власності: адаптація до критеріїв Європейського співтовариства. *Митна справа*. 2008. № 5. С. 96–99.
76. Корчагин А. Д. Как защитить интеллектуальную собственность в России. М. : ИНФРА-М, 1995. 336 с.
77. Костюк В. В. Деякі аспекти спеціально-кримінологічного запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності. *Проблеми та стан дотримання захисту прав людини в Україні:* матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 16-17 серпня 2019 р.). Львів : Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2019. С. 142-143.

78. Костюк В. В. Досвід США у запобіганні злочинності у сфері інтелектуальної власності. *Актуальні питання правової теорії і юридичної практики:* матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 9-10 серпня 2019 р.). Одеса : Причорноморська фундація права, 2019. С. 81-83.

79. Костюк В. В. Законодавче закріплення протидії злочинності у сфері інтелектуальної власності в Україні. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. № 5. С. 292-295.

80. Костюк В. В. Історико-теоретичні аспекти становлення протидії злочинності у сфері інтелектуальної власності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2016. № 40. Том 3. С. 155-159.

81. Костюк В. В. Особливості профілактики злочинності у сфері інтелектуальної власності. *Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки в країнах Європи та Азії*: матеріали XI Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Переяслав-Хмельницький, 31 грудня 2018 р.). Переяслав-Хмельницький : ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», 2018. С. 99-101.

82. Костюк В. В. Предотвращение преступности в сфере интеллектуальной собственности: уголовно-правовой аспект. *Журнал «Legea şi viaţa»*. 2019. № 9/2. С. 76-79.

83. Костюк В. В. Причини та умови злочинності у сфері інтелектуальної власності. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2017. № 1. Том 2. С. 234-238.

84. Костюк В.В. Досвід європейських країн щодо запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності. *Вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2019. Випуск 39. С. 115-117.

85. Краткие новости о деятельности иностранных авторских обществ (по материалам зарубежной прессы). *Вестник*

Департамента международных связей. 2010. № 43 (январь). URL: http://www.rao.ru. (дата звернення 12.07.2019).

86. Крижна Л. В. Попередження злочинів, що вчинюються у сфері сімейно-побутових відносин: дис. канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право». К.: 2000. 215 с.

87. Крижний О. Деякі питання кодифікації законодавства про кримінальну відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2010. № 3. С. 30–35.

88. Криминология / Под ред. проф. Н. Ф. Кузнецовой, проф. Г. М. Миньковского. М.: БЕК, 2003. 556 с.

89. Кримінальний кодекс Іспанії від 23 листопада 1995 р. (icп. Ley Orgánica 10/ 1995, de 23 de noviembre, del Código Penal; LO 10/1995, de 23-11.

90. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05 квіт. 2001 р.№ 2341-III / База даних «Законодавство України» / ВР України URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14 (дата звернення 12.05.2019).

91. Кримінологя. Особлива частина / За ред. І. М. Даньшина. Х., 2001. С. 8-9.

92. Кубах А. І. Право інтелектуальної власності: навч. посібник. Х.: ХНАМГ, 2008. 149 с.

93. Кубов А. Ознаки та зміст «злочин проти права інтелектуальної власності: офіційний сайт PRIKHODKO&PARTNERS. URL: http://prikhodko.com.ua/ua/oznaki-ta-zmist-ponyattya-zlochini-proti-prava-intelektualnoyi-vlasnosti/ (дата звернення 12.07.2019).

94. Кузнецова Н.Ф. Проблемы криминологической детерминации / Под ред. В.Н.Кудрявцева. М.: МГУ, 1984. С. 7.

95. Курс лекций по криминологии : учебное пособие / Под ред. проф. И. Н. Даньшина (Общая часть) и проф. В. В. Голины (Особенная часть). Х. : Одиссей, 2006. 280 с.

96. Куц В. Новий Кримінальний кодекс України: яким йому бути. Х. : Інформаційно-правовий центр «Ксілон», 1999. 312 с.

97. Ларичев В. Д., Терещенко Б. Л. Предупреждение преступлений,посягающих на интеллектуальную собственность: науч.-практ. пособ. М. : Изд-во «Альфа-Пресс», 2006. 176 с.

98. Лебідь С. А. Аналіз криміногенної ситуації на ринку об'єктів інтелектуальної власності. *Інтелектуальна власність*. 2004. № 4. С. 45–46.

99. Липцик Д. Авторское право и смежные права / Пер. с фр. ; предисловие М. Федотова. М. : Ладомир ; изд-во ЮНЕСКО, 2002. 788 с.

100. Литвин О. М. Інтелектуальна власність та її інституціоналізація у трансформаційній економіці : автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : 08.00.01; Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана. К., 2007. 17 с.

101. Литвинов О. М. Про галузеві характеристики злочинів взагалі та кримінологічну характеристику зокрема. *Форум права.* 2010. № 4. С. 581-586.

102. Личность организованного преступника: криминологическое исследование : монография / Под ред. А. И. Долговой. М. : Норма: Инфра-М, 2013. 368 с.

103. Личность преступника / За ред. В. М. Кудрявцева. М. : Юрид. лит., 1975. 269 с.

104. Логвинов Ю. В. Борьба с интеллектуальным пиратством (криминологический и уголовно-правовой аспекты) : дисс. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08. М.: Московская юридическая академия, 2002. 154 с.

105. Ломакіна А. А. Актуальні проблеми кримінально-правової охорони інтелектуальної власності в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. Випуск 34. Том 3. С. 35-38.

106. Ломакіна А. А. Протидія злочинам проти інтелектуальної власності : загально-соціальний аспект. *Право і суспільство*. 2016. № 1. С.198-203.

107. Ломакіна, А. А. Злочини проти інтелектуальної власності: кримінологічне дослідження : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2017. 18 с.

108. Лонг Д., Рей П., Жаров В. О. та ін. Захист прав інтелектуальної власності: норми міжнародного і національного законодавства та їх правозастосування : практичн. посібн. К. : КІС, 2007. 448 с.

109. Мамиофа И. Азбука интеллектуальней собственности. *Изобретатель и рационализатор*. 1992. № 3. С. 17.

110. Манжура О. В. Інтелектуальна власність як чинник формування економіки знань: автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : 08.00.01; Держ. вищ. навч. закл. «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана». К., 2009. 20 с.

111. Матусовский Г. А. Экономические преступления: криминалистический анализ. Харьков, 1999., С. 51.

112. Мельник О. Кримінально-правовий захист права інтелектуальної власності. *Наше право*. 2003. № 1. С. 53–56.

113. Миненок М. Г., Миненок Д. М. Корысть. Криминологические и уголовно-правовые проблемы : монография. СПб. : Юрид. центр Пресс, 2001. 367 с.

114. Моніторинг розвитку соціальної сфери України за 2012 рік. К. : Центр перспективних соціальних досліджень, 2013. 142 с.

115. Морозова Л. П., Слободянюк В. Ю., Олійник Б. І. Захист прав інтелектуальної власності в Україні та шляхи їх подолання.

«Молодий вчений» № 3 (43) березень, 2017 р. С. 802-806. URL: http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/3/184.pdf (дата звернення: 19.07.2019).

116. Наумов А. В. Российское уголовное право. Курс лекций. В двух томах. Т. 2. Особенная часть. М. : Юрид. лит., 2004. 832 с.

117. Негодченко О. В., Хрідочкіна А. А. Соціально-демографічна характеристика осіб, які вчиняють злочини проти інтелектуальної власності. *Вісник АМСУ. Серія: «Право»*. 2014. № 2 (13). С. 150-155.

118. Нерсесян А. Охорона прав на об'єкти прав інтелектуальної власності нормами кримінального права: проблемні питання. *Судова апеляція.* 2007. № 2. С. 25–31.

119. Нерсесян А. С. Кримінально-правова охорона прав інтелектуальної власності : автореф. дис. ... канд. наук: 12.00.08; НАН України. Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. К.: 2008. 19 с.

120. Николаюк С. І., Никифорчук Д. І., Томма Р. П., Барко В. І. Протидія злочинам у сфері інтелектуальної власності : наук.-практ. Посібник. К. : КНТ, 2006. С. 55.

121. Новіков О. В. Кримінологічний аналіз показників вимірювання злочинності у сфері інтелектуальної власності в Україні. *Журнал східноєвропейського права.* 2016. № 32. С. 37-44

122. Новіков О. В. Недоліки й прорахунки політики держави в епоху постіндустріальної економіки як детермінуючий комплекс злочинності у сфері інтелектуальної власності. *Юридичний вісник Національного університету «Одеська юридична академія».* 2014. № 4. С. 338-342.

123. Новіков О. В. Основні риси осіб, що вчиняють злочини у сфері інтелектуальної власності. *Форум права*. 2013. № 3. С. 428-434 URL: Http://nbuv. gov. ua/j-pdf/FP_index. htm_2013_3_72.pdf.

124. Новіков О. В. Кримінологічна характеристика та запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності. Дис… на здобуття

наук. ступ. канд. юрид. наук, 12.00.08. Харків, Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності імені В. В. Сташиса. URL: https://pravo.studio/kriminologii-osnovyi/kriminologichna-harakteristika-zapobigannya.html.

125. Новіков О. Поняття злочинності у сфері інтелектуальної власності. *Юридична Україна*. 2013. № 10. С. 97-101.

126. Ной И. С. Методологические проблемы советской криминологии. Саратов : Изд-во Саратов. ун-та, 1975. 221 с.

127. Оболенцев В. Ф. Латентна злочинність: проблеми теорії та практики. Харків : Вид. СПД ФО Вапнярчук Н. М., 2005. – 128 с.

128. Орлюк О. П. Інтелектуальна власність в Україні: досвід, законодавство, проблеми, перспективи. Право України. 2011. № 3. С. 5.

129. Основы правовой охраны интеллектуальной собственности в Украине / Под общ. ред. А. А. Подопригоры, А. Д. Святоцкого. К., 2004.

130. Охріменко О. О. Страховий механізм захисту інтелектуального капіталу: зарубіжний та вітчизняний досвід. *Економічний вісник НТУУ «КПІ»: збірник наук. праць*. 2010. № 7. С. 96–99.

131. Павленко Т. В. Економічний механізм управління інтелектуальною власністю на підприємствах радіоелектронної промисловості: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.04; Нац. техн. ун-т України «Київ. політехн. ін-т». К., 2009. 20 с.

132. Паламарчук А. Защита исключительных прав на результаты интеллектуальной деятельности в сети Интернет. *Законность*. 2010. № 7. С. 16–18.

133. Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20.03.1883 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_123 (дата звернення: 13.06.2019).

134. Пивоваров В. В. Податкова і кредитно-фінансова злочиннсть: кримінологічна характеристика та попередження : дис. ... канд. юрид. наук. Х., 2003. 236 с.

135. Підопригора О. А., Підопригора О. О. Право інтелектуальної власності України: нав. посіб. для студ. юрид. вузів і фак. ун-тів. К. : Юрінком Інтер. 1998. 336 с.

136. Попередження і розкриття злочинів під- розділами карного розшуку : підручник / За заг. ред. Ю. Ф. Кравченка. К. : РВВ МВС України, 2000. 423 с.

137. Потєхіна В. Захист прав інтелектуальної власності в умовах глобалізації у зовнішній політиці США. *Інтелектуальна власність.* 2004. № 4. URL: http://www.viravallee.com/articles/2.pdf (дата звернення: 13.06.2019).

138. Потоцький М. Ю. Правове регулювання інтелектуальної власності в Україні: загальнотеоретичне дослідження: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.01; Харк. нац. ун-т внутр. справ. Х., 2009. 20 с.

139. Право інтелектуальної власності : академ.курс: підручник для студ. вищ. навч. закладів / За ред. О. А. Підопригори, О. Д. Святоцького. 2-ге вид., перероб. та доп. К. : Ін Юре. 2002. 672 с.

140. Предупреждение хищений государственного и общественного имущества / Под ред. д-ра юрид. наук, проф. И. Н. Даньшина. Х., 1995. С. 36.

141. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23.12.1993 № 3792-XII // Офіційний вісник України. 1994. № 13. Ст. 64.

142. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо правової охорони інтелектуальної власності стосовно виконання вимог, пов’язаних із вступом України до СОТ : Закон України від 31.05.2007 // Відомості Верховної Ради України. 2007. № 44. Ст. 512.

143. Про затвердження Концепції розвитку національної системи правової охорони інтелектуальної власності / База даних «Законодавство України» / ВР України URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/321-2002-р (дата звернення 12.08.2019).

144. Про затвердження Положення про відкриття, винаходи і раціоналізаторські пропозиції : постанова Ради Міністрів СРСР від 21.03.1973 URL: http://pidruchniki.com/1499052863603/pravo/zakonodavstvo_ukrayini_pro_intelektualnu_vlasnist (дата звернення 12.08.2019).

145. Про заходи щодо охорони інтелектуальної власності в Україні : Указ Президента України № 285/2001 від 27 квітня 2001 року / База даних «Законодавство України» / ВР України URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/285/2001 (дата звернення 12.07.2019).

146. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг : Закон України від 15.12.1993 No 3689-XII // Офіційний вісник України. 1994. № 7. Ст. 36.

147. Про охорону прав на промислові зразки: Закон України від 15.12.1993 No 3688-XII // Офіційний вісник України. 1994. № 7. Ст. 34.

148. Про ратифікацію Протоколу про вступ України до Світової організації торгівлі : Закон України від 10.04.2008 // Відомості Верховної Ради України. – 2008. – No 23. – Ст. 213.

149. Про Рекомендації парламентських слухань «Захист прав інтелектуальної власності в Україні: проблеми законодавчого забезпечення та правозастосування» : Постанова Верховної ради України № 1243-V від 27.06.2007 / База даних «Законодавство України» / ВР України URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1243-16 (дата звернення 12.07.2019).

150. Про схвалення Концепції реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні: розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 червня 2016 р. № 402-р/ База даних «Законодавство України» / ВР України URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/402-2016-%D1%80 (дата звернення 12.07.2019).

151. Проект Кримінального кодексу України // Іменем закону. 1996. 16 травня. С. 5–8.

152. Розвиток і захист інтелектуальної власності в Україні: Звіт 2014 BASCAP (Бізнес-ініціативою Міжнародної торгової палати щодо зупинення підробок і піратства) та ICC Ukraine (Національним комітетом Міжнародної торгової палати). URL: http://sips. gov.ua/i_upload/fi le/Ukraine_IP_Report_ UKRAINE_LR.pdf (дата звернення 12.07.2019).

153. Романюк І. Інтелектуальна власність: кримінально-правові аспекти дослідження. *Вісник Львівського державного університету внутрішніх справ.* 2017. № 876 (15). С. 284 – 289.

154. Романюк І. М. Кримінально-правова характеристика злочинів, що посягають на інтелектуальну власність в Україні: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Львів. держ. ун-т внут. справ, Львів, 2018. 238 с.

155. Романюк І. М. Правова природа інтелектуальної власності як об’єкта кримінально-правової охорони. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. Львів: ЛьвДУВС, 2009. Вип. 3. С. 295–304.

156. Руська Правда : тексти на основі 7 списків та 5 редакцій / Склав та підготував до друку проф. С. Юшков. К. : вид-во Української Академії Наук, 1935.

157. Руфанова В. М., Титаренко О. О. Запобігання органами внутрішніх справ злочинам, пов’язаним з незаконним використанням

бюджетних коштів : монограф. Днтропетровськ : Дншроп. держ. ун-т внутр. справ; Лшра ЛТД, 2012. 200 с.

158. Сахаров А. Б. О личности преступника и причинах преступности в СССР. М. : Юрид. лит., 1961. 278 с.

159. Сахаров А. Б. Личность преступника и типология преступников. *Социалистическая законность*. 1973, № 3. С. 21.

160. Сергеев А. П. Патентное право: учеб. пособ. М. : БЕК, 1994. 202 с.

161. Сергеев А. П. Право интеллектуальной собственности в Российской Федерации. М. : Проспект, 1999. 759 с.

162. Сиденко В. Охрана интеллектуальной собственности в Украине: проблемы и решения. URL: http://www.zn.ua/3000/3050/32785.

163. Скловский К. И. Собственность в гражданском праве. К. И. Скловский. М. : Дело. 1999. 512 с.

164. Слободенюк К. Історичний аспект становлення охорони інтелектуальної власності. *Наше право*. 2010. № 4. Ч. 1. С. 38–43.

165. Сметаніна Н. В. «Ціна» злочинності в сучасній кримінології: нові виклики для суспільства. *Порівняльно-аналітичне право*: електрон. наук. фах. вид. 2015. № 2. С. 208–210 URL: http://www.pap.in.ua/2_2015/63.pdf (дата звернення: 17.09.2019).

166. Советское государственное право / Отв. ред. Е. И. Козлов. М. : Юрид.лит., 1983. 496 с.

167. Соловйова А. Місце злочинів проти інтелектуальної власності у Кримінальному кодексі України. *Держава і право*. 2009. № 46. С. 462–466.

168. Статути Великого князівства Литовського : у 3 т. / за ред. С. Ківалова. Одеса: Юридична література, 2002–2004. Т. 1. 560 с.; Т. 2. – 672 с. ; Т. 3. 568 с.

169. Судебник великого князя Казимира Ягайловича : монографія. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2009. 112 с.

170. Сучасний тлумачний словник української мови: 100000 слів / за заг. ред. В. В. Дубічинського. Х. : ВД «Школа», 2009. 1008 с.

171. Словарь русского языка: в 4 т. Под ред. А. П. Евгеньевой. 4-е изд. М., 1999. С. 38.

172. Тазин И. И. Мотивационно-смысловая сфера личности преступника и ее значение в судебно-следственной практике : монография / Под ред. Н. Т. Ведерникова. М. : РАП, 2008. 190 с.

173. Таран О. В. Проблеми розробки методики розслідування злочинної діяльності у сфері порушення авторських прав. *Науковий вісник Нац. акад. внутр. справ України*. 2002. № 1. С. 54–57.

174. Тарарухин С. А. Установление мотива и квалификация преступления. К. : Вища шк., 1977. 149 с.

175. Тарасова О. О. Система правоохоронних органів щодо протидії злочинам у сфері інтелектуальної власності. *Роль та місце ОВС у розбудові демократичної правової держави* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., (10 квітня 2009 р.). Одеса, 2009. С. 234-235.

176. Терлюк І. Я. Вітчизняне кримінальне право – основні етапи і напрямки розвитку від середньовіччя до нового часу. *Науковий вісник Львівського юридичного інституту*. Львів, 2004. № 2 (2). С. 320.

177. Терлюк І. Я. Огляд історії кримінального права України : навчальний посібник. Львів : Ліга-Прес, 2007. 92 с.

178. Титов С. Н. Уголовно-правовое обеспечение охраньї интеллектуальной собственности : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. М., 2013. 209 с.

179. Тищук Т. А., Харазішвілі Ю. М., Іванов О. В. Тіньова економіка в Україні: масштаби та напрями подолання : аналіт. доп. / За заг. ред. Я. А. Жаліла. К. : НІСД, 2011. 96 с.

180. Топчій В. В. Кібертероризм в Україні: поняття та запобігання кримінально-правовими та кримінологічними засобами. *Науковий*

вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки. 2015. № 6/3. С. 65-68.

181. Тропіна О. М. Сутність категорій «Інтелектуальна власність»: теоретико-правовий аналіз. Науковий вісник Юридичної академії МВС: збірник наукових праць. Дніпропетровськ. 2006. № 4 (24). С. 192–198.

182. Трунина Е. Защита прав интеллектуальной собственности – новая функция таможенных органов. *Хозяйство и право*. 2008. №9. С. 29–36.

183. Уголовный кодекс Азербайджанской Республики / Науч. ред. И. М. Рагимова ; перевод с азербайджанского Б. Э. Аббасова. СПб. : Юридический центр Пресс, 2001. 325 с.

184. Уголовный кодекс Грузии : Принят 22 июля 1999 года ; Введен в действие с 1 июня 2000 года. Дата принятия: 22.07.1999. Номер: 2287-вс оэ.

185. Уголовный кодекс Испании / Под редакцией и с предисловием доктора юридических наук, профессора Н.Ф. Кузнецовой и доктора юридических наук, профессора Ф. М. Решетникова. М. : Зерцало, 1998. 218 с.

186. Уголовный кодекс Кыргыской Республики URL: www.toktom.kg/lawcoll/15076.1.htm (дата звернення: 17.09.2019).

187. Уголовный кодекс Латвийской Республики URL: crimpravo.ru/codecs/latvii/2.doc (дата звернення: 17.09.2019).

188. Уголовный кодекс Литовской Республики / науч. ред. В. Павилонис. СПб. : Юридический центр Пресс, 2003. 470 с.

189. Уголовный кодекс Республики Армения / Е. Р. Азаряна, Н. И. Мацнева ; предисловие Е. Р. Азаряна ; перевод с армянского Р. З. Авакяна. СПб. : Юридический Центр Пресс, 2004. 450 с.

190. Уголовный кодекс Республики Беларусь. СПб. : Юридический центр Пресс, 2001. 341 с.

191. Уголовный кодекс Республики Болгария / ред. кол.: А. И. Лукашов (науч. ред.) и др.; пер. с болг. Д. В. Милушев, А. И. Лукашов; вступ. ст. Й. И. Айдаров. Мн.: Тесей, 2000. 192 с.

192. Уголовный кодекс Республики Казахстан : Закон Республики Казахстан от 16 июля 1997 года №167 / Предисловие министра юстиции Республики Казахстан докт. юрид. наук, проф. И.И. Рогова // Ведомости Перламента РК, 1997 г. № 15-16. СПб. : Юридический Центр Пресс, 2001. 466 с.

193. Уголовный кодекс Республики Молдова URL: http://law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1241144&subID=100093634, 100093636,100094089,100094162 (дата звернення: 17.09.2019).

194. Уголовный кодекс Республики Таджикистан. СПб. : Юрид. Центр Пресс, 2001. 410 с.

195. Уголовный кодекс Республики Узбекистан (с изм. и доп. на 15 июля 2001г. / вступ. статья М. Х. Рустамбаева, А.С.Якубова, З.Х.Гулямова. СПб.: Юридический центр Пресс, 2001. 338 с

196. Уголовный кодекс штата Техас: принят Законодательным собранием штата Техас, 63-я законодательная сессия Законодательного собрания штата Техас: вступил в силу с 1 января 1974 г.: с изм. и доп. на 1 июля 2003 г. / пер. Д. Г. Осипов, И. Д. Козочкин ; науч. ред. и предисл. И. Д. Козочкин. СПб. : Издательство Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2006. 575 с. (Законодательство зарубежных стран / Ассоциация Юридический центр).

197. Уголовный кодекс Эстонской Республики URL: http://constitutions.ru/?p=446 (дата звернення: 17.09.2019).

198. Українська Антипіратська асоціація URL: http://apo.kiev.ua/news.phtml?page= (дата звернення: 17.09.2019).

199. Федоришена Ю. Ю. Взаємодія оперативних підрозділів протидії злочинам у сфері економіки з іншими правоохоронними та

контролюючими органами при виявленні та припиненні злочинів, пов'язаних з порушенням прав інтелектуальної власності. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету Сер.: Юриспруденція.* 2015 № 15 Том 2. С. 150-156. URL: http://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc15/part_2/42.pdf (дата звернення: 17.09.2019).

200. Федоришена Ю. Ю. Фактори, що обумовлюють вчинення злочинів, пов'язаних з порушенням авторських та суміжних прав. *Форум права*. 2012. № 2. С. 728–734. URL: Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2012-2/12fjjtcp.pdf (дата звернення: 17.09.2019).

201. Филимонов В. Д. Общественная опасность личности преступника (Предпосылки, содержание, критерии). Томск : Изд-во Томск. ун-та, 1970. 275 с.

202. Филь Р. С. Соціальні фактори встановлення кримінально-правової охорони прав на об'єкти промислової власності. *Порівняльно-аналітичне право.* 2016. № 4. С. 215-217.

203. Фіалка М. І. До проблеми визначення змісту терміна «кримінологічна характеристика злочинності». *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2015. №1 (9). С. 237-246.

204. Харвей Э. Р. Платное общественное достояние: сравнительно-правовой анализ в свете опыта законодательства Аргентины. *Бюллетень по авторскому праву*. 1995. № 4. С. 33–45.

205. Харченко В. Б. Кримінально-правова охорона прав на результати творчої діяльності та засоби індивідуалізації в Україні : монографія. Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2011. 480 с.

206. Харченко В. Б. Потерпілий як юридична ознака складу злочину у сфері інтелектуальної власності. *Державна політика у сфері захисту прав потерпілих від кримінальних правопорушень в Україні*: матеріали «круглого столу», 25 квітня 2013 р. / редкол.: В. І. Борисов

(голов. ред.), Б. М. Головкін (заст. голов. ред.) та ін. Х. : Право, 2013. С. 84-87.

207. Харченко В. Б. Суспільно-небезпечні наслідки злочинного порушення прав на об’єкти інтелектуальної власності: проблеми визначення та встановлення. Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Харків : ХНУ, 2010 № 945: Серія «Право». С. 229– 233.

208. Харченко В. Б. Ще раз до проблеми систематизації кримінально- правової охорони прав на об’єкти інтелектуальної власності. *Вісник Запорізького національного університету.* 2009. № 2. С. 129–130.

209. Харченко В. Б., Давиденко М. Л. Про причини злочинів у сфері інтелектуальної власності. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Серія «Право»*. 2011. Випуск 10. С. 227–231.

210. Харченко В. Кримінально-правова охорона авторського права та суміжних прав : автореф. дис. ... канд. юрид. наук; Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. Х., 1996. 24 с.

211. Хрідочкіна А. Ознаки та зміст поняття «злочини проти права інтелектуальної власності». *Публічне право*. 2013. № 3 (11). С. 343-348.

212. Цибульов П. М. Основи інтелектуальної власності : навч. Посібник. К. : «Інст. інтел. власності і права», 2005. 112 с.

213. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV / База даних «Законодавство України» / ВР України URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15 (дата звернення: 19.09.2019).

214. Цивільний кодекс УРСР від 18.07.1963 URL : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1540-06 (дата звернення: 17.09.2019).

215. Чернишова О. О. Стан та перспективи подальшого вдосконалення протидії правопорушенням у сфері інтелектуальної власності. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2014. №3. С. 48-51.

216. Шерман М. І. Інтернет залежність, як сприятливий фактор вчинення злочинів у сфері інтелектуальної власності та комп'ютерних технологій. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 2 : Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання*. 2011. №. 10. С. 126-129.

217. Шестаков Д. А. Семейная криминология: Криминофамилистика. 2-е изд. СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс», 2003. 389 с.

218. Шкредов В. П. Экономика и право. 2 -е изд. М. : Экономика, 1990. 271 с.

219. Штрихи з історії держави і права URL: http://www.history.vn.ua/book/textbook/63.html (дата звернення: 17.09.2019).

220. Шульга А.В. Охрана имущества и имущественных прав в системах норм о преступлениях против собственности и интеллектуальной собственности: монография. М. : Юрлитинформ, 2012.

221. Ястребов В. Б. К вопросу о понятии криминологической характеристики преступлений. *Вопросы борьбы с преступностью.* 1982. Вып. 37.

222. Святе Письмо Старого та Нового Завіту / пер. тексту. І. Хоменко; опрац. перекладу біблійна комісія ЧСВВ Й. Мартинець, А. Великий, Т. Олійник, І. Патрило, С. Фединяк, Р. Головацький, М. і В. Ваврик, О. Купранець; мовна ред. І. Костецький, В. Барка, М. Орест-Зеров. Львів : Вид-во Отців Василіян «Місіонер», 2007.

223. Crime prevention strategy 2015-2017. URL: https://www.police.nsw.gov.au/__.../Crime_Prevention_Strategy_2. (дата звернення: 12.09.2019).

224. Crime Prevention Strategy in the Czech Republic for 2016 to 2020. URL: https://www.mvcr.cz/mvcren/.../strategie-pk-2016-2020-en-pdf.asp... (дата звернення: 12.06.2019).

225. Dvoryankin O. Ovchinskiy A. Pesochnie chasi» prestupnoy deyatelnosti na rinke obyektov intellektualnoy sobstvennosti. *Intellektualnaya sobstvennost. Avtorskoe pravo i smezhnie prava*. 2002. №. 9. Pp. 36-44.

226. Enhus E., Ponsaers P., Verhage A. Поліцейська діяльність, орієнтована на громаду, в Європі: концепції, теорія та практика (переклад українською мовою Сизенко С.). URL: https://pravo.org.ua /img/./ 14586534582015 _community_oriented_policing_in_europe.pdf (дата звернення: 12.07.2019).

227. European Crime Prevention Network. URL: https://eucpn.org/ (дата звернення: 12.12.2019).

228. Geist M. Old Copyright Law And New Technologies: Canadian Copyright Reform In The Digital Age / Michael Geist's Blog URL: http://www.michaelgeist.ca/content/view/791/139/ (24.04.2019).

229. How to stop counterfeiting from being a profitaibe activiti. URL: www.buildingipvalue.com/05_EU/230_232.htm (дата звернення 12.07.2019).

230. International Intellectual Property Alliance (IIPA) : Special 301 report on copyright protection and enforcement URL: http://www.iipa.com/2011_SPEC301_TOC.htm (дата звернення 12.07.2019).

231. Kryminolohiia : navch. posib. / Yu. F. Ivanov, O. M. Dzhuzha. 2-he vyd., dopovn. ta pererob. – Kyiv : Vyd. PALYVODA A.V., 2008. 292 p.

232. Ottawa street violence & gang strategy 2017–2020. URL: https://www.documentcloud.org/.../4322053-Ottawa-Street-Violenc... (дата звернення: 12.09.2019).
233. Stephen E. Siwek. Copyright Industries in the U.S. Economy: The 2014 Report, prepared for the International Intellectual Property Alliance by of Economists, Inc., 2014.
234. USAID Programs in Kyrgyzstan in 2010. URL: http://centralasia.usaid.gov (дата звернення 12.07.2019).
235. 17 may 2011 year. URL: http://arstechnica.com/techpolicy/news/2011/05/ (дата звернення 12.07.2019).
236. 2014 Special 301 Report URL: https://ustr.gov/sites/default/files/USTR%202014%20Special%20301%20Report% 20to%20Congress%20FINAL.pdf.

Додаток А

Узагальнені дані
опитування слідчих Національної поліції, суддів, прокурорів (в % опитано 427 осіб в таких регіонах України, як Івано-Франківська, Львівська, Рівненська, Житомирська, Закарпатська, Дніпропетровська, Київська області та м. Київ)

в %

1. Загальний стаж роботи:

а) до 2-х років 29,6
б) від 2-х до 5 років 35,3
в) від 5 до 10 років 24,9
г) понад 10 років 10,2

2. Чи потрібно прийняти Державну програму профілактики правопорушень у сфері інтелектуальної власності?

а) так 63
б) немає такої необхідності 13,5
в) потрібно прийняти Державну програму профілактики правопорушень 23,5

3. Чи є латентною злочинність у сфері інтелектуальної власності?

а) так 70
б) ні 30

4. Які ознаки особи злочинця є мають найбільше значення при його характеристиці?

а) кримінально-правові 67
б) соціально-демографічні 12,5
в) морально-психологічні 20,5

5. Чи притаманна кримінальним правопорушенням у сфері інтелектуальної власності така ознака як комерційна спрямованість?

а) так 67
б) ні 33

6. Чи можна віднести інтернет-залежність до детермінантів злочинності у сфері інтелектуальної власності?

а) так 81,3
б) ні 18,7

7. Чи потрібно передбачити кримінальну відповідальність за подачу заявок на винаходи в зарубіжні країни без попередньої подачі таких заявок в Україні?

Додаток А

а) так_____89,1
б) ні_____1,9

8. Чи є необхідність у посиленні кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення у сфері інтелектуальної власності?

а) так_____61
б) ні_____39

9. Чи доцільно виокремлювати розділ КК України, який передбачатиме кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення у сфері інтелектуальної власності?

а) так_____78,3
б) ні_____21,7

10. Чи можна відносити до детермінантів злочинності у сфері інтелектуальної власності психологічні?

а) так_____53,5
б) ні_____46,5

11. Чи доцільно вносити доповнення до Плану щодо реалізації Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки в частині проведення відповідних кримінологічних досліджень з метою забезпечення організаційних, методологічних та технологічних заходів щодо створення цифрового робочого місця для запобігання злочинності з використанням можливостей мережі Інтернет?

а) так_____71,2
б) ні_____28,8

12. Чи доцільно виокремлювати окремий координаційний напрям запобігання кримінальним правопорушенням у сфері інтелектуальної власності?

а) так_____67,
б) ні_____28,8

Додаток Б

Узагальнені дані
матеріалів кримінальних проваджень про кримінальні правопорушення у сфері інтелектуальної власності

в %

1. Вік обвинуваченого :

а) 19 – 24 роки_____36,1
б) 25 – 30 років_____13,4
в) 31 – 35 років_____11,3
г) 35 – 40 років_____31,1
д) старше 40 років_____8,1

2. Стать обвнинуваченого:

а) чоловік_____63,75
б) жінка_____36,25

3. Освіта обвинуваченого (ст. 176 КК України):

а) неповна середня_____0,5
б) середня_____24,1
в) середньо-професійна_____38
г) вища_____37,4

4. Освіта обвинуваченого (ст. 229 КК України):

а) неповна середня_____0
б) середня_____18,5
в) середньо-професійна_____38
г) вища_____43,5

5. Сімейний стан обвинуваченого:

а) неодружений_____60,7
б) одружений_____31,1
в) розведений_____5,1

6. Рід занять обвинуваченого:

а) продавець_____13,6
б) менеджер _____5,6
в) директор_____3,9
г) безробітний_____19,8
д) приватний підприємець_____31,5

7. Місце вчинення кримінального правопорушення:

а) магазин_____57,8
б) ринок_____21,2
в) вулиця_____9

г) виробниче приміщення_____7
д) житлове приміщення_____5

8. Кримінальне правопорушення вчинене:
а) у співучасті_____21
б) одноосібно_____79

9. Повторність кримінальним правопорушенням у сфері інтелектуальної власності:
а) властива_____11
б) невластива_____89

10. Чи присутні обставини, що обтяжують чи пом'якшують покарання?:
а) так_____89,1
б) ні_____10,9

11. Осудність обвинуваченого:
а) визнаний осудним_____97,1
б) визнаний неосудним _____2,9

12. Який вид покарання застосовано до обвинуваченого:
а) позбавлення волі на певний строк_____62,8
б) штраф_____37,2

13. Спосіб вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 176 КК України:
а) реалізація на торгових точках неліцензійних дисків для лазерних систем зчитування_____41,3
б) незаконне використання об'єктів авторського права та суміжних прав у підприємницькій діяльності_____20,5
в) реалізація дисків для лазерних систем зчитування_____38,2

14. Спосіб вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 229 КК України:
а) продаж контрафактних товарів відомих виробників_____56,3
б) підробка таких товарів_____43,7

15. Які кримінальні правопорушення нанесли матеріальні збитки:

а) ст. 176 КК України_____63,7
б) ст. 177 КК України_____13,1
в) ст. 229 КК України_____10,3
г) ст. 231КК України_____8,2
д) ст. 232 КК України_____4,7

16. Засуджені за кримінальні правопорушення у сфері інтелектуальної власності звільнені:
а) у зв'язку з випробуванням_____79,9
б) на підставі амністії_____20,1

17. Чи був обвинувачений обізнаний з товаром, який реалізує:
а) так_____30
б) ні_____30

18. Мотив вчинення кримінального правопорушення:
а) корисливий _____97,7
б) особистий_____2,3
в) насильницький_____0

19. Як характеризується особа, що вчинила кримінальні правопорушення у сфері інтелектуальної власності:
а) позитивно _____92,3
б) негативно_____7,7

Додаток В

КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ

Р О З П О Р Я Д Ж Е Н Н Я

Про схвалення Концепції реалізації державної політики щодо профілактики правопорушень у сфері інтелектуальної власності на період до 2025 року

1. Схвалити Концепцію реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень на період до 2015 року, що додається.

2. Міністерству внутрішніх справ разом з іншими заінтересованими центральними органами виконавчої влади розробити та подати в місячний строк Кабінетові Міністрів України план заходів щодо реалізації Концепції, схваленої цим розпорядженням.

СХВАЛЕНО
розпорядженням Кабінету Міністрів України
від _____

КОНЦЕПЦІЯ
реалізації державної політики щодо профілактики правопорушень у сфері інтелектуальної власності на період до 2015 року

Проблеми, які потребують розв'язання

Сьогодні в Україні система правової охорони інтелектуальної власності перебуває у стадії завершення формування. У 1990-х роках були закладені основи національної системи регулювання цієї надзвичайно важливої сфери. Водночас виявилися серйозні проблеми та недоліки її функціонування, що істотно позначилося на розвитку національного науково-технологічного і творчого потенціалу, стримувало становлення нової інноваційної моделі розвитку країни, ускладнювало відносини України з провідними державами світу.

Зрозуміло, що без ефективного та невідкладного вирішення цих проблем перспективи соціально-економічного розвитку України, її національної безпеки, входження у світове співтовариство як інтелектуально та економічно розвинутої держави можуть бути поставлені під сумнів.

Нагальна необхідність ефективної правової охорони та захисту прав інтелектуальної власності для України зумовлюється обраною нею стратегією побудови цивілізованих ринкових відносин, забезпечення соціальної орієнтації економіки та інноваційного соціально-економічного розвитку, що має спиратися насамперед на активізацію власного інтелектуального потенціалу.

З огляду на зазначене основними проблемами, які потребують розв'язання, є:

недосконаліть нормативно-правового, організаційного, фінансового, кадрового та інформаційного забезпечення профілактики правопорушень у сфері інтелектуальної власності;

неналежний рівень комплексних запобіжних заходів, спрямованих на усунення причин і умов учинення правопорушень у сфері інтелектуальної власності та профілактичної роботи з особами, схильними до їх вчинення;

низький рівень правової культури населення, роз'яснювальної роботи серед громадян з метою формування в них відповідального ставлення до питань дотримання законності, профілактики правопорушень а боротьби із злочинністю у сфері інтелектуальної власності;

недостатня увага центральних і місцевих органів виконавчої влади, до питань організації змістовного зайнятості людей;

недосконаліть механізму взаємодії правоохоронних органів з центральними і місцевими органами виконавчої влади, з питань розроблення конкретних заходів, спрямованих на підвищення ефективності профілактики правопорушень;

низький рівень співпраці з міжнародними органами та використання позитивного міжнародного досвіду з питань запобігання правопорушенням у сфері інтелектуальної власності

Погіршення соціально-економічної ситуації в державі негативно позначається на криміногенній ситуації, зумовлює необхідність формування принципово нових підходів до розв'язання проблем щодо профілактики правопорушень у сфері інтелектуальної власності.

Комплексне розв'язання проблем можливе за умови вжиття на державному рівні заходів, спрямованих на підвищення ефективності профілактики правопорушень у сфері інтелектуальної власності.

Мета і строки реалізації Концепції

Метою Концепції є забезпечення ефективної реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень шляхом розроблення та здійснення комплексу заходів, спрямованих на виявлення та усунення причин і умов учинення кримінальних правопорушень, захист інтересів людини, суспільства і держави від протиправних посягань, а також налагодження дієвої співпраці між центральними і місцевими органами виконавчої влади та громадськістю в зазначеній сфері.

Реалізувати Концепцію передбачається протягом 2020-2025 років.

Заходи щодо запобігання вчиненню правопорушень можуть здійснюватися відповідними центральними і місцевими органами виконавчої влади, в межах визначених законодавством повноважень. Проте такий підхід не забезпечує комплексного розв'язання проблем.

Оптимальним варіантом є затвердження плану заходів щодо виконання Концепції та об'єднання зусиль правоохоронних органів, центральних і місцевих органів виконавчої влади для його виконання.

Шляхи і способи розв'язання проблем

Проблеми організації профілактики правопорушень передбачається розв'язати шляхом:

удосконалення нормативно-правової бази з питань правоохоронної діяльності та профілактики правопорушень у сфері інтелектуальної власності;

активізації участі громадськості в забезпеченні правопорядку в державі;

реформування правоохоронних органів з метою підвищення ефективності їх діяльності щодо захисту інтелектуальної власності, забезпечення результативної боротьби із злочинністю та профілактики правопорушень у зазначеній сфері;

забезпечення розвитку міжнародного співробітництва у сфері профілактики правопорушень з використанням міжнародного досвіду;

провадження просвітницької діяльності, спрямованої на формування негативного ставлення до протиправних діянь у сфері інтелектуальної власності;

ужиття заходів, спрямованих на підвищення рівня моральності в суспільстві, правової культури громадян;

недопущення поширення в суспільстві негативних явищ і процесів, пов'язаних із злочинністю у сфері інтелектуальної власності;

запобігання незаконному переміщенню товарів через митний кордон України, посилення правоохоронного компонента загальнодержавної системи протидії контрабанді;

ужиття разом з правоохоронними органами інших держав оперативно-профілактичних заходів, спрямованих на профілактику правопорушень у сфері інтелектуальної власності;

підвищення рівня матеріального, технічного та наукового забезпечення роботи з профілактики правопорушень у сфері інтелектуальної власності, зокрема із залученням сил і засобів місцевих органів виконавчої влади;

провадження діяльності щодо запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності в Україні з обов'язковим урахуванням результатів вітчизняних наукових досліджень та міжнародного досвіду протидії злочинності у зазначеній сфері;

удосконалення інформаційного забезпечення профілактики правопорушень у сфері інтелектуальної власності та особистого захисту громадян від протиправних посягань за допомогою засобів масової інформації.

Очікувані результати

Реалізація Концепції сприятиме:

зменшенню кількості вчинюваних правопорушень у сфері інтелектуальної власності, забезпеченню захисту громадян від протиправних посягань, покращенню міжнародного іміджу України, підвищенню рівня її інвестиційної привабливості, а також довіри населення до правоохоронних органів;

підвищенню ефективності заходів, що здійснюються правоохоронними органами для забезпечення правопорядку, створенню науково обґрунтованої системи проведення моніторингу їх ефективності;

активізації міжнародного співробітництва, зокрема між Україною та Європейським Союзом, а також співробітництва між центральними і місцевими органами виконавчої влади неурядовими організаціями та громадськістю;

підвищенню рівня поінформованості населення про стан правопорядку в державі, профілактику правопорушень у сфері інтелектуальної власності та особистий захист громадян від протиправних посягань;

удосконаленню нормативно-правової бази з питань правоохоронної діяльності, профілактики правопорушень у сфері інтелектуальної власності та активізації участі громадськості в забезпеченні правопорядку в державі;

покращенню просвітницької діяльності, спрямованої на формування в населення негативного ставлення до протиправних діянь у сфері інтелектуальної власності;

підвищенню рівня технічного та наукового забезпечення правоохоронних органів щодо профілактики правопорушень у сфері інтелектуальної власності шляхом залучення сил та засобів центральних і місцевих органів виконавчої влади.

Обсяг фінансових, матеріально-технічних, трудових ресурсів

Фінансування заходів щодо реалізації Концепції планується здійснювати в межах бюджетних призначень, передбачених на відповідний рік міністерствам та іншим центральним органам виконавчої влади, до повноважень яких належить вирішення питань щодо профілактики правопорушень.

Обсяг фінансування заходів, матеріально-технічних і трудових ресурсів, необхідних для реалізації Концепції, уточнюються щороку з урахуванням можливостей державного бюджету.

Додаток Д

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ЗАКОНОДАВСТВА
04053, Київ, пров. Несторівський, 4, тел. 235 96 01, факс. 235 96 05, e-mail:zak_norm@rada.gov.ua

№ 22/274-1-57 „22" 10 2019 р.

ДОВІДКА
впровадження результатів дисертаційного дослідження
Костюка Володимира Володимировича у законотворчу діяльність

Інформуємо, що наукові положення дисертаційного дослідження Костюка Володимира Володимировича на тему: «Кримінологічна характеристика злочинності у сфері інтелектуальної власності», підготовленого на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право були подані у вигляді обгрунтованих пропозицій до Кримінального кодексу України, зокрема запропоновано створити в структурі Особливої частини Кримінального кодексу України окремий самостійний розділ (Розділ), який би об'єднував кримінальні правопорушення у сфері інтелектуальної власності (ст. 203-1, 229, 231, 232, 176, 177 Кримінального кодексу України); замінити терміни «знак для товарів і послуг» на «торговельна марка», «комерційне найменування» на «фірмове найменування», «компонування інтегральної мікросхеми» на «топографія інтегральної мікросхеми»; доповнити ч. 1 ст. 177 Кримінального кодексу України словами «наукове відкриття» та «порода тварин».

Вважаємо, що положення дисертаційного дослідження Костюка Володимира Володимировича на тему: «Кримінологічна характеристика злочинності у сфері інтелектуальної власності», підготовленого на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук, є актуальними, мають необхідний теоретичний і методологічний рівень, практичне значення та характеризуються науковою новизною і можуть бути враховані Інститутом законодавства Верховної Ради України у процесі вдосконалення чинного законодавства України.

Вчений секретар,
доктор юридичних наук,
старший науковий співробітник **О.М. Биков**

Інститут законодавства Верховної Ради України Ідентифікаційний код 22912278 м. Київ

Додаток Е

ЗАТВЕРДЖУЮ
Перший заступник директора
Державного науково-дослідного
інституту МВС України,
доктор юридичних наук, професор
Т.О. Проценко
10 грудня 2018 року

АКТ
впровадження у науково-дослідну діяльність ДНДІ МВС України результатів дисертаційного дослідження Костюка Володимира Володимировича на тему: «Кримінологічна характеристика злочинності у сфері інтелектуальної власності», підготовленого на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право

Комісія в складі: начальника науково-організаційного відділу ДНДІ МВС України, доктора юридичних наук, старшого наукового співробітника Федотової Г.В., завідувача науково-дослідної лабораторії кримінологічних досліджень та проблем запобігання злочинності ДНДІ МВС України, доктора юридичних наук, старшого наукового співробітника Кулика О.Г., т.в.о. ученого секретаря секретаріату Вченої ради ДНДІ МВС України, кандидата юридичних наук, старшого наукового співробітника Плугатар Т. А., склала цей акт про те, що науково-практичні рекомендації та пропозиції Костюка Володимира Володимировича, викладені в дисертації «Кримінологічна характеристика злочинності у сфері інтелектуальної власності» підготовлені на достатньому теоретичному та методичному рівні й ґрунтуються на результатах проведеного глибокого дослідження.

Отже, комісія констатує, що отримані Костюком В.В. наукові результати мають необхідний теоретичний і методологічний рівень та практичну цінність і можуть бути використані й враховані в подальших науково-дослідних розробках Державного науково-дослідного інституту МВС України.

Начальник науково-організаційного відділу
ДНДІ МВС України,
доктор юридичних наук, с.н.с. **Г.В. Федотова**

Завідувач науково-дослідної лабораторії
кримінологічних досліджень та
проблем запобігання злочинності
ДНДІ МВС України,
доктор юридичних наук, с.н.с. **О.Г.Кулик**

Т.в.о. ученого секретаря секретаріату Вченої ради
ДНДІ МВС України,
кандидат юридичних наук, с.н.с. **Т.А. Плугатар**

Додаток Ж

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Заступник начальника
Головного слідчого управління
Національної поліції України
кандидат юридичних наук
Заслужений юрист України

М.С. Цуцкірідзе

29 .05. 2019

АКТ
впровадження у практичну діяльність органів досудового розслідування матеріалів дисертаційного дослідження Костюка Володимира Володимировича на тему: «Кримінологічна характеристика злочинності у сфері інтелектуальної власності»

Комісія у складі: заступника начальника відділу ГСУ НП України кандидата юридичних наук, доцента Шевчишена А. В., заступника начальника відділу ГСУ НП України кандидата юридичних наук, доцента Мірковця Д.М., старшого слідчого в особливо важливих справ кандидата юридичних наук Карпенко Н.В. склала цей акт про те, що матеріали дисертаційного дослідження Костюка Володимира Володимировича на тему: «Кримінологічна характеристика злочинності у сфері інтелектуальної власності» можуть застосовуватись у практичній діяльності слідчих підрозділів, а також під час проведення занять в системі службової підготовки.

Заступник начальника відділу
ГСУ НП України
кандидат юридичних наук, доцент **А.В. Шевчишен**

Заступник начальника відділу
ГСУ НП України
кандидат юридичних наук, доцент **Д.М. Мірковець**

Старший слідчий в ОВС
ГСУ НП України
кандидат юридичних наук **Н.В. Карпенко**

Додаток З

ЗАТВЕРДЖУЮ
Заступник начальника
Головного слідчого управління
Національної поліції України
полковник поліції
Р.М. Дударець
04 березня 2019 року

АКТ

впровадження у практичну діяльність Головного слідчого управління Національної поліції України результатів дисертаційного дослідження Костюка Володимира Володимировича на тему: «Кримінологічна характеристика злочинності у сфері інтелектуальної власності»

Комісія у складі: заступника начальника управління Головного слідчого управління Національної поліції України підполковника поліції Ананченка В.В., начальника відділу Головного слідчого управління Національної поліції України підполковника поліції Бурлаки В.В., старшого слідчого в особливо важливих справах Головного слідчого управління Національної поліції України майора поліції Карпенко Н.В. розглянула результати дисертаційного дослідження Костюка Володимира Володимировича на тему: «Кримінологічна характеристика злочинності у сфері інтелектуальної власності», підготовленого на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право.

Визначено, що для практичної діяльності Головного слідчого управління Національної поліції України важливе значення мають висновки, пропозиції та рекомендації, які відображені за змістом низки наукових робіт.

Сформульовані висновки, пропозиції, рекомендації належним чином висвітлюють питання протидії транснаціональній організованій злочинності у сфері економіки, за результатами проведених досліджень висловлюються обґрунтовані практичні рекомендації. Висновки, пропозиції, рекомендації

автора будуть використані з метою комплексного удосконалення діяльності практичних співробітників слідчих підрозділів Національної поліції України, а також під час проведення занять в системі службової підготовки.

Комісія дійшла до висновку, що результати дисертаційного дослідження Костюка Володимира Володимировича на тему: «Кримінологічна характеристика злочинності у сфері інтелектуальної власності», підготовленого на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право, слід вважати впровадженими до практичної діяльності Головного слідчого управління Національної поліції України.

Заступник начальника управління
Головного слідчого управління
Національної поліції України
підполковник поліції **В.В. Ананченко**

Заступник начальника відділу
Головного слідчого управління
Національної поліції України
підполковник поліції **В.В. Бурлака**

Старший слідчий в ОВС
Головиого слідчого управління
Національної поліції України
майор поліції **Н.В. Карпенко**

Додаток И

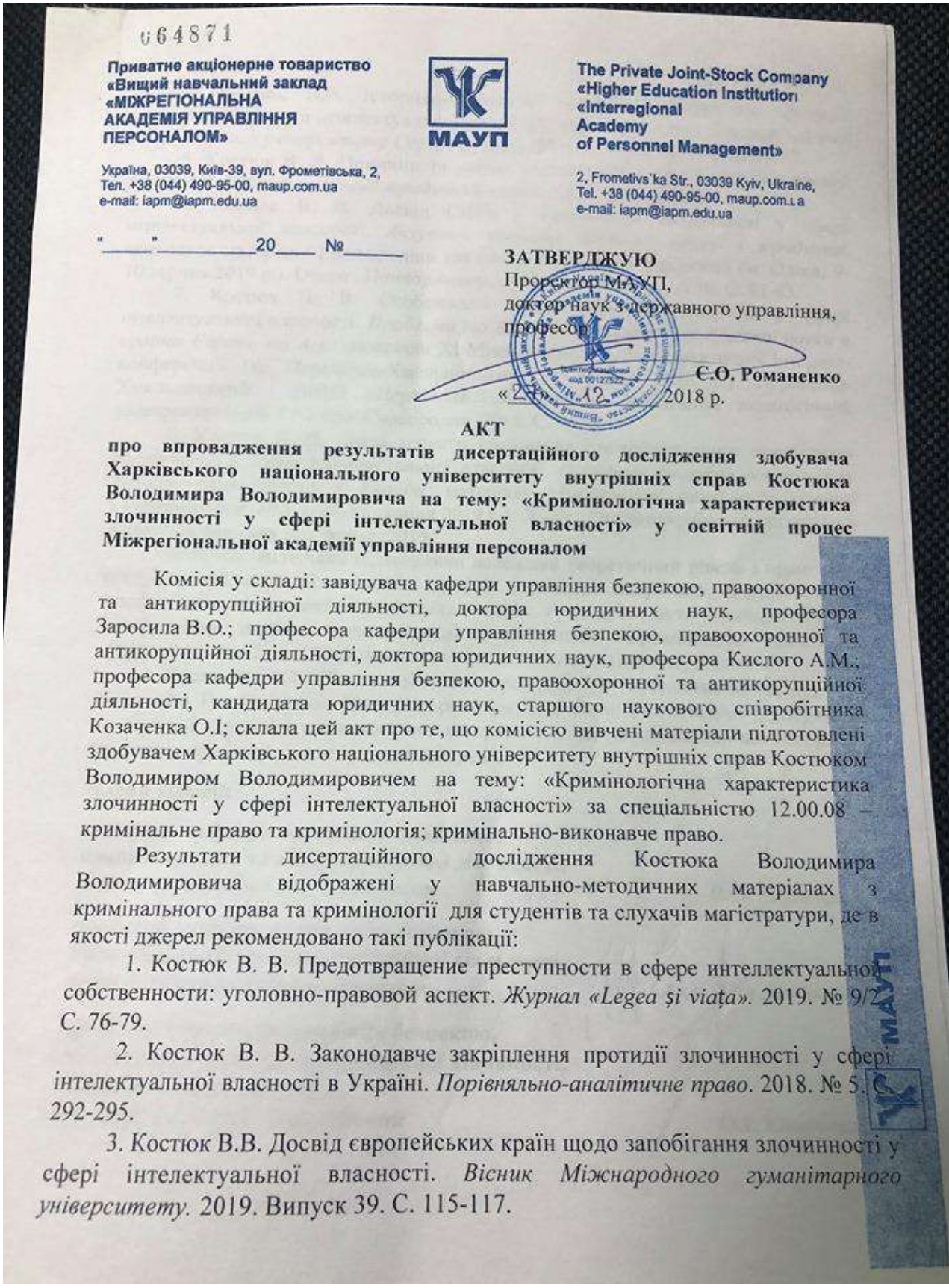

№ 64871

Приватне акціонерне товариство
«Вищий навчальний заклад
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ
ПЕРСОНАЛОМ»

Україна, 03039, Київ-39, вул. Фрометівська, 2,
Тел. +38 (044) 490-95-00, maup.com.ua
e-mail: iapm@iapm.edu.ua

МАУП

The Private Joint-Stock Company
«Higher Education Institution
«Interregional
Academy
of Personnel Management»

2, Frometivs'ka Str., 03039 Kyiv, Ukraine,
Tel. +38 (044) 490-95-00, maup.com.ua
e-mail: iapm@iapm.edu.ua

"_____" _____ 20____ № _____

ЗАТВЕРДЖУЮ
Проректор МАУП,
доктор наук з державного управління,
професор

Є.О. Романенко
«27» 12 2018 р.

АКТ

про впровадження результатів дисертаційного дослідження здобувача Харківського національного університету внутрішніх справ Костюка Володимира Володимировича на тему: «Кримінологічна характеристика злочинності у сфері інтелектуальної власності» у освітній процес Міжрегіональної академії управління персоналом

Комісія у складі: завідувача кафедри управління безпекою, правоохоронної та антикорупційної діяльності, доктора юридичних наук, професора Заросила В.О.; професора кафедри управління безпекою, правоохоронної та антикорупційної діяльності, доктора юридичних наук, професора Кислого А.М.; професора кафедри управління безпекою, правоохоронної та антикорупційної діяльності, кандидата юридичних наук, старшого наукового співробітника Козаченка О.І; склала цей акт про те, що комісією вивчені матеріали підготовлені здобувачем Харківського національного університету внутрішніх справ Костюком Володимиром Володимировичем на тему: «Кримінологічна характеристика злочинності у сфері інтелектуальної власності» за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право.

Результати дисертаційного дослідження Костюка Володимира Володимировича відображені у навчально-методичних матеріалах з кримінального права та кримінології для студентів та слухачів магістратури, де в якості джерел рекомендовано такі публікації:

1. Костюк В. В. Предотвращение преступности в сфере интеллектуальной собственности: уголовно-правовой аспект. *Журнал «Legea şi viaţa».* 2019. № 9/2. С. 76-79.

2. Костюк В. В. Законодавче закріплення протидії злочинності у сфері інтелектуальної власності в Україні. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. № 5. С. 292-295.

3. Костюк В.В. Досвід європейських країн щодо запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності. *Вісник Міжнародного гуманітарного університету.* 2019. Випуск 39. С. 115-117.

4. Костюк В.В. Історико-теоретичні аспекти становлення протидії злочинності у сфері інтелектуальної власності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету Серія «Право»*. 2016. № 40. Том 3. С. 155-159.

5. Костюк В. В. Причини та умови злочинності у сфері інтелектуальної власності. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2017. № 1. Том 2.

6. Костюк В. В. Досвід США у запобіганні злочинності у сфері інтелектуальної власності. *Актуальні питання правової теорії і юридичної практики*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 9-10 серпня 2019 р.). Одеса : Причорноморська фундація права, 2019. С. 81-83.

7. Костюк В. В. Особливості профілактики злочинності у сфері інтелектуальної власності. *Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки в країнах Європи та Азії*: матеріали XI Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Переяслав-Хмельницький, 31 грудня 2018 р.). Переяслав-Хмельницький : ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», 2018. С. 99-101.

8. Костюк В. В. Деякі аспекти спеціально-кримінологічного запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності. *Проблеми та стан дотримання захисту прав людини в Україні:* матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 16-17 серпня 2019 р.). Львів : Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2019.

Зазначені матеріали підтвердили належний теоретичний рівень і практичну обгрунтованість та відповідають меті й загальним напрямкам вдосконалення професійної підготовки юридичних кадрів і можуть бути використанні в навчальному процесі при викладання дисциплін «Кримінальне право» та «Кримінологія» ННіП Міжрегіональної академії управління персоналом.

Члени комісії дійшли спільного висновку, що представлені здобувачем Костюком Володимиром Володимировичем матеріали дослідження грунтуються на значній кількості опрацьованих автором під час дослідження законодавчих, наукових, архівних та емпіричних джерел.

Члени комісії:

завідувач кафедри управління безпекою, правоохоронної та антикорупційної діяльності, доктор юридичних наук, професор **В.О. Заросило**

професор кафедри управління безпекою, правоохоронної та антикорупційної діяльності, доктор юридичних наук, професор **А.М. Кислий**

професор кафедри управління безпекою, правоохоронної та антикорупційної діяльності, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник **О.І. Козаченко**

Додаток К

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Костюк В. В. Предотвращение преступности в сфере интеллектуальной собственности: уголовно-правовой аспект. *Журнал «Legea şi viaţa».* 2019. № 9/2. С. 76-79.

2. Костюк В. В. Законодавче закріплення протидії злочинності у сфері інтелектуальної власності в Україні. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. № 5. С. 292-295.

3. Костюк В.В. Досвід європейських країн щодо запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності. *Вісник Міжнародного гуманітарного університету.* 2019. Випуск 39. С. 115-117.

4. Костюк В.В. Історико-теоретичні аспекти становлення протидії злочинності у сфері інтелектуальної власності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету Серія «Право».* 2016. № 40. Том 3. С. 7-9.

5. Костюк В. В. Причини та умови злочинності у сфері інтелектуальної власності. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2017. № 1(16). Том 2. С. 222-235.

6. Костюк В. В. Досвід США у запобіганні злочинності у сфері інтелектуальної власності. *Актуальні питання правової теорії і юридичної практики*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 9-10 серпня 2019 р.). Одеса : Причорноморська фундація права, 2019. С. 81-83.

7. Костюк В. В. Особливості профілактики злочинності у сфері інтелектуальної власності. *Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки в країнах Європи та Азії*: матеріали XI Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Переяслав-Хмельницький, 31 грудня 2018 р.). Переяслав-Хмельницький : ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький

державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», 2018. С. 99-101.

8. Костюк В. В. Деякі аспекти спеціально-кримінологічного запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності. *Проблеми та стан дотримання захисту прав людини в Україні:* матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 16-17 серпня 2019 р.). Львів : Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2019. С. 142-143.